PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul IV, nr. 12 (158) - joi 21 martie 1957 | ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R. | 6 pagini 50 bani

LAUDE

Premiile de Stat pe anul 1955 consfințesc un moment însemnat din evoluția literaturii noastre după eliberare. Înțelegînd justețea indicațiilor partidului, scriitorii noștri au acordat o atenție primordială problematicii sociale, au relevat rolul ei determinant. În opoziție cu formulările impietrite, dogmatice despre opera de artă ca simplă ilustrație sociologică, în acea perioadă critica literară a intensificat pledoaria pentru respectarea specificului artei în reflectarea marilor transformări istorice, pentru caractere individuale, pătrunse de un înalt mesaj uman.

Literatura noastră, continuînd cuceririle anterioare, s-a ridicat astfel la un nivel superior, consemnînd cîteva opere de certă valoare. Rolul acestor rînduri rămîne doar acela de a reaminti sensul ideologic și artistic al cărților premiate pe anul 1955 — cărți care au fost la timpul lor analizate minuțios de critica literară:

Romanul „Moromeții" de Marin Preda este o riposta violentă împotriva reminiscențelor idilismului semănătorist. Duritate, culori sumbre, contraste brutale. Satul dominesc în perioada capitalistă devine o arenă de ciocniri violente, provocate de mizerie, ignoranță, poftă de parvenire. Oamenii înțurăi mult, se bat pînă la mutilare, se pîndesc viclean, intervenind fără scrupule atunci cînd găsesc posibilitatea obținerii unor noi averi. Deci, lumea intereselor tenace rămîne universul predilect al autorului? Nu, paradoxal — față de opinia răspîndită — Marin Preda se refugiază lîngă sufletele candide, rămase oneste și neconciliante. El glorifică aspru și sobru rezistența unei zone sufletești de profundă umanitate, deplînge consecințele contemplării suprapămîntene, consecințele lipsei de disponibilitate pentru raporturile mercantile. Se poate proteja regiunea de umanitate superioară într-un mediu nefavorabil, în fața avalanșei pîngăritoare capitaliștă? Răspunsul lui Ilie Moromete poartă pecetea tragediei. Destrămarea independenței relative a țăranului mijlocaș și atragerea lui în circuitul sufocant al economiei capitaliste, aruncat ori la polul înavuțirii chiaburești, ori la polul proletarizării — implică în cazul dat și sfîșierea dureroasă a omului, obligat să renunțe la armonia interioară. Ilie Moromete dorea să opună lumii triviale a prejudecăților și a plăcerilor deșarte, o altă lume, în care să fie permise contemplarea, vagabondajul, exuberanța proaspătă. Eroare fatală de Don Quijote în limitele unui sistem inuman. Decorul desfătărilor dezinteresate se răvășește cumplit, odată cu invazia noilor relații. Dezastrul, amputarea sufletească a lui Moromete provine din înțelegerea tîrzie a sursei inumanității și inegalității sociale, din conștiința apostaziei personale de vinovăție (mirajul contemplării neutre). În situația extremă, a schimbării raporturilor de forțe între ei și societate, sub povara propriilor suferințe, rănit de parodierea inclinației sale spre vis și ilurie, Moromete trebuie să-și reprime propria personalitate. Simțul acut al realului alungă seninătatea, vervа cuceritoare și adînce infinită tristețe. Fondul uman al cărții se arată foarte adînc: eroul nu se supune criteriilor de existență dominante, preferă deterea și înstrăinarea unei ascensiuni meschine. Cruzele limite sociale au dezrădăcinat din Moromete forța întîmplării și a romanticismului, iar regenerarea nu e posibilă decît în alte împrejurări, sub zodia socialismului, cum se întîmplă de pildă cu Ilie Barbu, eroul nuvelei lui Marin Preda „Desțărarea".

Nagy Istvan dedică romanul „La cea mai înaltă tensiune" construcției socialiste. Acțiunea evocă o etapă eroică a istoriei partidului clasei muncitoare: naționalizarea fabricilor, formarea primilor directori muncitori, respingerea și zădărnicirea încercărilor disperate de sabotaj ale vechilor stăpîni. Autorul refuză însă formele spectaculoase ale victoriei noului erou. În Karoly Bucsi, personajul principal, se descoperă alte resurse ale rezistenței umane. Cum suporți disputa permanentă, se numeroase ramificații, cu hîrtiile neîncetate și iritante, cu incursiuni și reflexii tactice? Eroul se definește tocmai partizan al birmîntelor treptate, dar sigure, judecînd cu sînge rece incitările răzlețe, fără a riposta exagerat, periclitant pentru cauza finală, el se fortifică la ritmul măsurat al asediului care macină energia, consumă nervii prin dozarea avară a elanului. Din acest punct de vedere Karoly Bucsi se aseamănă mai mult cu Anton Filip din „Barăgan" decît cu eroii cărților lui Petru Dumitriu, Marin Preda sau Titus Popovici.

La această înaltă tensiune se călește conștiința comunistă. Tonalitatea romanului exprimă gravitatea aspră a luptei. Stilul e dur, robust, tăiat în stîncă sub o bătaie posacă. Arta severă a scriitorului exilă descrierile de natură, divagațiile sentimentale, urmînd aproape caligrafia decretelor și a comentariilor de presă. Sirguinței tăcute, neostentative a directorului comunist îi corespunde pictura uscată, zgîrcită în culori. Marile pasiuni eroice se concentrează în această tenacitate aspră, impusă de dificultățile construcției — iată conținutul esențial al cărții.

Petru Dumitriu optează pentru o altă formulă a eroismului contemporan. Temerarul marinar Adam Jora din „Pasarea furtunii" nu pare potrivit pentru lupta migăloasă, perfect cumpănită, descrisă în romanul lui Nagy Istvan. Existența eroului, în perspectiva lui Petru Dumitriu, presupune continuu ardoarea bătăliei, exclude posibilitatea perioadelor întinse de relaxare, de destindere, de prevedere calmă a asaltului ulterior. Încleștarea cu forțele adverse e întotdeauna brutală, restrînsă în timp și spațiu și admite numai rezultate extreme, decisive, fără putința retragerii. Este teribil scrîșnetul ciocnirii între două forțe gigantice — marea dezlănțuită și vitalitatea irezistibilă a lui Adam Jora! Cu dușmanul de clasă, viclean și agresiv, eroul se comporta tot atît de nelinduplecat. Evoluția psihologică apare impresionantă. Conștiința comunistă a corăjit și a cimentat temperamentul unui luptător. Pasiunea luptei nu s-a alterat, aceeași încordare, dispoziție ofensivă, obsesie a înfăptuirii rapide cu orice risc a dreptății, dar de astă dată supraveghiate de luciditatea omului politic. Caracterul febril, ardent al eroismului construcției pașnice, domină paginile romanului „Pasărea furtunii".

Premierea academicianului Tudor Arghezi confirmă o mare victorie a culturii noastre socialiste. Poetul Arghezi reprezintă o întreagă epocă din istoria liricii românești. De la Eminescu, poezia noastră nu a mai produs o personalitate literară, care să exprime atît de desăvîrșit împletirea prefaceri de mentalitate, zbuciumul sensibilității, puternic incitată de mișcări sociale, dileme filozofice și chiar de atitudine superioară. Faptul că, în anii regimului de democrație populară, Tudor Arghezi a creat două noi capodopere („1907" și „Cîntare omului") împlinind direcția ideologică a întregii sale creații, condensînd trăsături disparate din excepționale realizări precedente, — devine o mîndrie a tinerei poezii realist-socialiste, care și-a cîștigat marele maestru. În cele două poeme — pe planuri diferite — peisajele zguduitoare ale răscoalei țărănești sau uriașul album al evoluției omului — se poate observa fertilitatea viziunii științifice a marxismului în interpretarea fenomenelor. Concepția primenitoare a realismului socialist a inaugurat o etapă falnică în lirica argheziană.

Volumul „Versuri" al lui László Szábedi marchează ascensiunea unui remarcabil poet de limbă maghiară din țara noastră. De la poezia de frondă, individualistă și anarhică, pînă la imaginile clare, armonioase, respirînd certitudinea convingerilor, credința în victoria adevărului — distanța desparte revolta izolată dinainte de 23 August 1944 de conștiința comunistă clarvăzătoare de astăzi. Autobiografic, poetul reconstituie traversarea, elogiind călăuza înțeleaptă: partidul. Versurile lui László Szábedi sînt străbătute de mîndrie patriotică, de intransigență revoluționară.

Poezia lui Victor Tulbure este refractară simbolului abstract. Încețoșat în construcții alambicate. Versul său aduce simplitate și prospețime, muzicalitate binefăcătoare. Volumul „Laudă pămîntului" reliefează trăsături predominante ale poetului: apropierea

S. Damian

(Continuare în pag. 4)

EUGEN CRACIUN — „1907 : Oropsiții"

CUM A PĂTRUNS MOARTEA ÎN CASTELUL NUMIT ELSENOR

Trist printr al cerii, palid și lunar, deasupra castelului numit Elsenor, Hamlet în fața valurilor și a timpurilor se prezintă nelinștit pe o terasă ce străbate de la Mediterana la Baltica. Din cînd în cînd, aplecîndu-se grațios, ridica un craniu — al lui da Vinci, Kant sau Hegel — și, surîzînd cuodat, îi punea celebra întrebare. Neliniștea lui era justificată de faptul că un morb nou, necunoscut și mortal, atacase valorile de aur, acele incoruptibile pînă atunci valori pe care se sprijinea civilizația europeană, dincolo de ceea ce putea fi incert și trecător. Și civilizația aceasta decadată în valorile ei sigure era amenințată de a fi redusă la pulbere. O pulbere de aur, desigur, dar pe care o ridică și o poartă furtunile, risipindu-o.

Și, meditînd la această moarte, prințul — palid și lunar — surîdea.

Cum aceasta mi-a apărut a fi atitudinea pe care — imediat după primul război mondial — Paul Valéry o adoptă în fața primejdiilor ce amenințau cultura. Cultul el îl respectă valorile certe, se declară un producător ei, o recunoaște ca idol, singurul (cerîndu-și iertare de la Bacon de a-și fi păstrat totuși unii), îi descrie maladia (amestecînd tulburări ale esenței cu altele, neimportante). Dar, curios, nu încearcă să o apere, să afle cauze și remedii. Pare că știacul, singurul, îl înspăimîntă mai mult decît — altfel singurul — decesul. El acceptă moartea acestei civilizații pe care o respectă și dincolo de care nu vede nimic posibil, fiindcă singura salvare, simplă și sigură, îl sperie mai mult decît moartea.

Trist printr al cerii, palid și lunar, în fața valurilor și timpurilor, Valéry deschise în fața negrei doamne porțile cetății numită Elsenor murmurînd:

„Noi, civilizațiile, știm acum că sîntem muritoare".

În zori, pescarii văzură castelul arzînd.

În două studii succesive*) (și nu numai în ele), Valéry se alarmă: civilizația ela în primejdie, civilizația se destrăma. De atunci simptomele observate s-au agravat. Europa occidentală trece printr-o criză pe care, azi, oricine o mai neagă. Deosebirea constă însă în faptul că, în timp ce Paul Valéry era înrîjorat de fenomenul observat, urmași săi de azi — ca odinioară acei rătăciți în labirintul lui Minos — se complac în această stare și încearcă să dea anti-valorilor o valoare. „Falsificatorii" de care vorbea Gide produc acum valori false, cu voie de la poliție, ceea ce explică devalorizarea ideilor în lumea atlantică. Inflația nu e însă abundență, ci un simptom agonic al descompunerii culturii burgheze. Să-i lăsăm deci pe falsificatorii și opresanții acestei lumi ei să ne relateze cu neliniștea lui Valéry care e cel puțin autentică.

„Sîntem orbi neputincioși, cu toate că înarmați cu cunoștințe și plini de puteri într-o lume pe care-am echipat-o și organizat-o și de a cărei complexitate, acum ne temem". Și încă „criză a economiei, criză a științei, criză a literelor, criza artei, criza libertății politice, criza moravurilor..." Acest Hamlet al ideilor meditează asupra morții valorilor. Știința îl sperie și tehnica și rațiunea care le-a produs. Căci știința și tehnica au produs această rătăcire generală. Acest Hamlet modern ia în mînă aur și — ca în basm — el se transformă în nisip: rațiunea a devenit confuzie, echilibrul ataraxic înțepenește într-un cadavru rigid, polivalența devine dispersiune. Totul se clatină, totul se destramă: Hamlet, cu un surîs lunar, deschide porțile morții.

Pentru urmașii săi agonia este starea normală, el transformă arta în tanatologie și neagă prin arta lor (arta agoniei) tot ceea ce „spiritul european" a creat valabil și nepieritor. Ei au pierdut prin această negație dreptul de a vorbi de cultură, de om și mai ales de viitor.

Reprezentanții decadentismului burghez nu se mai pot închina în fața Minervei, fata cu ochi albaștri, zeița rațiunii: ei se închină îngerului negru, Samoel.

Marginalii la Paul Valéry

Criza spiritului european? Nicidecum! Valéry definea astfel conceptul de spirit: „Prin acest nume, de spirit, nu înțeleg de fel o entitate metafizică, înțeleg aici foarte simplu, o **putere de transformare...**" forță creatoare deci care duce la „o creștere a puterii, a clarității, a libertății sau a duratei pentru viața noastră". Să nu facem aici o discuție de termeni, să reținem doar că „spiritul" acesta este o putere de transformare, o creștere a puterii umane asupra naturii, inerției, asupra morții. Să nu reținem nici termenul limitativ de european. (Astăzi e clar pentru oricine că influența Asiei asupra noastră a fost importantă. Civilizațiile babiloniene, Persia, mica Palestină au avut o înrîurire pe care e stupid s-o negăm. Cel puțin trei valuri indiene au fecundat „spiritul european". Egiptul și nordul african în vremurile vechi și ca lume arabă s-au legat intim de civilizația europeană. Pentru a

escamota asemenea amănunte, Valéry numește uneori spiritul european „civilizația mediteraneană". O Mediterană care se oprește la Pacific, asta ne amintește de Turcia: parte din civilizația (citește pactul) atlantică. De cînd răsăritul Europei a devenit socialist, civilizația nu mai e europeană, ci atlantică: Prea e...).

Dacă acceptăm conceptul de civilizație europeană, pentru necesitatea discuției și cu toate rezervele impuse de realitate, vom vedea că în momentele sale maxime, el reprezintă victoria umanismului. Umanismul s a constituit în jurul omului înțeles ca ființă rațională.

De aceea, el reprezintă lupta cu misticismul, teologia, iraționalismul.

De aceea el reprezintă știința și tehnica, adică efortul uman de a supune forțele naturii. Umanismul, în tendința sa generală de a umaniza omul, a izgonit zeii sau i-a redus la rolul de simboluri, a clasat substantele, plantele, animalele și ideile, a găsit mijloace de a studia natura pentru a o face utilă omului. El nu s-a mulțumit să ridice diguri împotriva fluviilor și să canalizeze ogoarele, dar a canalizat și îndiguit forțele iraționale din om, a educat în om acea forță clarvăzătoare care este rațiunea. Cînd lumea antică s-a prăbușit, s-au prăbușit umanismul, rațiunea, civilizația. Ploșin e foarte subtil, dar el anunță un mileniu de barbarie.

Valéry îl critică pe Pascal care stătea tot timpul cu abisul lîngă el și i-l opune pe Leonardo, adevăratul european care, zice el, cînd vedea un abis se gîndea imediat să arunce un pod deasupra lui.

Or, tocmai acest spirit constructiv și rationalist îl înspăimîntă în 1919 pe Valéry. Nu valorile umaniste se prăbușeau, ci încrederea lui în ele. Pare curios: el exaltă rațiunea și știința, predică limpezimea, ataraxia, victoria omului polivalent asupra naturii: e un umanist. Și deodată constată că aceste valori nu mai au valoare, că ele sînt sortite necesar morții și că nu mai e nimic de făcut.

Cauza contradicției apare clară în două texte pe care le reproduce: „Inegalitatea pe care se fonda predominanța europeană tinde să dispară treptat. Deci, clasificarea regiunilor locuite ale lumii tinde să devină astfel încît mărimea materială brută, elementele de statistică, numerele — populația, suprafața, materii prime — determină exclusiv acest clasament al compartimentelor globului". Și: „Acest fenomen în dezvoltare poate de altfel să fie apropiat de acela observabil în sînul fiecărei națiuni și care consistă în difuzarea culturii și în ridicarea la cultură a unor categorii din ce în ce mai mari de indivizi". E clar. Caracteristica acestei culturi de a se difuza, el o numește „degradare". Faptul că popoarele Asiei și Africei încelează de a mai fi simple piețe de desfacere pentru domnul Teste și participă la această cultură, îl sperie Faptul că masele largi își însușesc cultura și o fac a lor, îl sperie. E o gîndire de colonialist și antidemocrat

„Noi simțim că o civilizație are aceeași fragilitate ca și o viață". Da și noi simțim același lucru. Dar cînd Valéry își dădea seama că acea cultură pe care o prețuia era amenințată, el nu se întorcea spre singurele forțe vii, capabile să-i dea viață, să o apere. Decît să facă apel la forțele populare, era mai bine să admită ca această cultură să dispară. Și Valéry, raționalistul, își dă binecuvîntarea acelor forțe mistice, iraționaliste, care vor nega toate valorile produse de la Homer și Confucius pînă la Hegel și Pasteur. Ei sînt distrugătorii culturii, falsificatorii valorilor. Valéry îi numește „forțele moderne", alții le spun moderniști. Noi le spunem pe nume: reprezentanții ideologiei burgheze în descompunere.

Se întreabă Valéry: „Dar cine este european?" Firește, noi, comuniștii. Experiența lui Valéry este semnificativă pentru că ea demonstrează un fapt: burghezia nu mai este capabilă nici să producă artă, nici să apere cultura. Cultura reprezintă lupta omului împotriva forțelor oarbe ale naturii și împotriva iraționalismului, misticismului. Ea reprezintă, dincolo de contradicții, negații, limite și depășiri, efortul tenace al omului de a azvîrli un pod peste abis, de a umaniza lumea și omul. Cultura este umanistă sau nu mai există. Omul este o ființă rațională sau se degradează. Burghezia și umanismul sînt contradicții antagonice. Literatura burgheză a pornit pe un drum care duce la abis. Noi, comuniștii, sîntem aceia care în toate țările și în toate continentele am preluat destinul artei, destinul culturii, destinul omului.

Noi am preluat umanismul și apărăm valorile civilizației. De aceea, nu vom deschide ciumei porțile cetății.

Firește, a prelua și a continua, nu e suficient. Trebuie să creezi. Și a crea înseamnă a face din nou, nu a imita. Umanismul nostru nu e nici cel antic, nici al Renașterii, ci e un umanism contemporan, umanismul socialist. Realismul nostru nu e nici acela al lui Praxiteles, nici al lui Balzac. E un realism nou, istoricește superior, realismul socialist. Care sînt caracteristicile artei noastre contemporane? Vom încerca să ne spunem părerea noastră într-un articol viitor.

Un lucru am dori să repetăm: drumul nostru nu poate fi acela al artei decadente burgheze.

O producție contemporană nu poate fi viabilă decît în măsura în care respinge non-valorile burgheziei. Iar intelectualul european are de ales: socialismul sau barbaria!

Paul Georgescu

*) Ne referim la „Criza spiritului" — 1919; „Varietè" — 1926; „Politica spiritului" — 1932; „Varietè III".

Epopeea răscoalelor*)

Apariția acum doi ani a volumului „1907" de Tudor Arghezi a constituit un remarcabil eveniment literar. Autorul și-a intitulat modest volumul „peisaje", pornind de la structura lui bazată pe momente disparate ale marii răscoale. Reunite însă în ansamblu, avem — pentru prima dată în istoria literaturii noastre — o epopee a evenimentelor anului 1907, cuprinzînd o întreagă lume, diversă în tipurile și manifestările ei. Tudor Arghezi nu a omis nimic din ceea ce a constituit zbucium al anului 1907. În virtutea unei viziuni extrem de clare a fenomenului istoric, poetul a seriat artistic fenomenele, creînd în prim-planuri figuri mitologice și rezumînd, prin detaliul atent ales, zeci de aspecte necesare. Răscoala trăiește cu intensitate în paginile acestei cărți atît prin vîlvătăi, cît și prin spuza combustiilor, prin tumult și prin apăsătoarele-i tăceri.

În opera lui Tudor Arghezi, „1907" nu este o apariție stranie, intempestivă. Aici aflăm rodul unei germinări lente, de aproape jumătate veac. Încetinirea germinării trebuie văzută ca evoluție în timp printre scylle și carybde ideologice, oferind intensitate dramatică drumului parcurs de această excepțională personalitate artistică. Sub temporare opacități, atracții ale misticei sau jocului verbal, poate fi descoperită o constanță a creației argheziene: respectul nemăsurat față de poporul de țărani din care el însuși a descins. Pe acest fir conducător se stabilește și contactul ideologic dintre „1907" și „Cîntare omului", în care viziunea socialistă, clară, oferă creației sale noi orizonturi, noi potențe, și opera de tinerețe scrisă sub îndemnul critic al ideilor socialismului. Cu ajutorul acestei constante (credința în virtuțile țărăniinii și durerea pentru mizeria fără limite a semenilor săi, truditori ai pămîntului) se poate reconstitui și drumul lung evolutiv al acestui „1907" de astăzi. Faptul că debutul poetului stă sub semnul socialismului este indiscutabil. Pe lîngă colaborarea sa la publicații ale lui N.D. Cocea ca „Viața socială" și „Facla", avem și propria mărturie a scriitorului. Într-o amintire din 1930, cu privire la Gherea*), Arghezi vorbește despre sine (în perioada întîlnirii sale fugitive cu Gherea) ca despre un „tînăr socialist". Acest socialism al vîrstei juvenile i-a întărit dragostea față de țărănime și ura împotriva asupritorilor ei, pentru că unul din principalele țeluri programatice ale mișcării socialiste din țara noastră, la sfîrșitul secolului XIX și începutul celui de al XX-lea era rezolvarea spinoasei probleme țărănești, eliberarea țărănimii din exploatare și mizerie.

Crezul estetic de început al lui Tudor Arghezi este fără dubiu. În „Viața socială" din 1910 el publica „Rugă de seară" care exprima o aspirație socială clară:

„Să-mi fie verbul, limbă
De flăcări vaste ce distrug,
Trecînd ca șerpii cînd se plimbă;
Cuvîntul meu să fie plug
Ce fața solului o schimbă,
Lăsînd în urma lui belșug.

O! dă-mi puterea să scufund
O lume vagă, tîncezîndă.
Și să țîșnească-apoi din fund
O altă limpede și blîndă".

În „Testamentul" care deschide „Cuvintele potrivite" legătura dintre străbuni și descendenți este o „seară răzvrătită" iar cartea este o treaptă a unei ascensiuni înfiorătoare, în timp („prin ripi și gropi adînci, / suite de bătrînii mei pe brînci...") și un hrisov al „robilor cu saricile pline de osemintele vărsate-n mine". Geneza artei argheziene trebuie văzută în prisma unei suferințe de veacuri a poporului de țărani.

„Ca să schimbăm, acum, întîia oară,
Sapa-n condei și brazda-n călimară,
Bătrînii-au adunat, printre plăvani,
Sudoarea muncii sutelor de ani.
Din graiul lor cu-ndemnuri pentru viță
Eu am ivit cuvinte potrivite
. . . . . .
Durerea noastră surdă și amară
O grămădii pe-o singură vioară
Pe care ascultînd-o a jucat
Stăpînul, ca un țap înjunghiat.

Din muceguiuri, bube și noroi
Iscat-am frumuseți și prețuri noi
Biciul răbdat se-ntoarce în cuvinte
Și izbăvește-ncet pedepsitor
Odrasla vie-a crimei tuturor".

Poezia devine astfel „rodul durerii de vecii întregi" și un depozitar al „mîniei bunilor". Cîntecul adevărat nu poate fi decît expresia sufletească a robilor huliți. Ideea este clară în finalul energic, eminescian, din „Caligula":

„Cîntecul, lumina, taina, unda,-ntinsurile-albastre,
Noi le ținem, noi le stringem, cei căzniți, urîți și goi.
Temeliile veciei orice-ați face-s ale noastre,
Voi întoarceți-vă veseli și slăviți, întru norocì".

Estetica argheziană este constituită astfel dintr-un lanț de metamorfoze, în care înnobilarea operează asupra unui univers hulit.

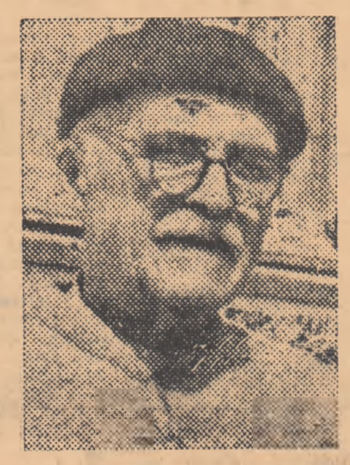

Poetul academician TUDOR ARGHEZI laureat al Premiului de Stat clasa I-a pentru volumele „1907" și „Cîntare omului".

„Biciul" verbal este practicat de poet și în pamfletele sale. Dacă deschizi recent apărutele „Pagini din trecut", selecție din vasta operă publicistică a lui Tudor Arghezi, constanța problematicei rurale atrage atenția de la început. În 1911 în „Scrisori către învățători" mizeria satelor e cuprinsă în colori de apocalips. În așezări pustiite: „cîte un om, desprins dintr-o deșimе, trece pe lîngă tine. Nici o jivină n-are pielea mai stricată, obrajii mai zbîrciți, îmbrăcămintea mai zdrențuită și mai tristă ca omul acesta, care străbate aurul holdelor, miresmele florilor și jocul fluturilor cu lumina. Picioarele lui noduroase și gîtuite par smulse din butuce. Pe brațele lui zdrobite pare că a apăsat — întinse-n vremea nopții — clădirea munților. Și-n fiece pas ce face, pare că auzi sunetul unui lanț uriaș ce i-l oprește, înrădăcinat din adîncul țărînei... Fiecare sat înăbușește în tăcerea lui o suferință veche și un dor zugrăvit pe toate fețele, în toate mișcările, încetinate".

În „Omul cu ochii vineți" violenta satiră antimonarhică scrisă la cinci ani de la răscoale, cineva întreabă: „— Ce se zărește peste Carpați, un stat ori un cataclism?" iar țărănimea e definită ca „turcul dinlăuntru" împotriva căruia regele are „armată, artilerie și muniție de război". Finalul pamfletului e vaticinator: „...poporul nostru a încăput pe calea revoluțiilor sociale... o revoltă cheamă o altă revoltă ca să o vindece... umbra oamenilor drepți uciși rămîne în țară pe șesuri, se pune în fruntea altor oameni drepți și-i aruncă să distrugă. Închide-i, majestate, să nu-ți zărească torțele lor, ochii".

În 1915 în pamfletul „Viciul boieresc" sînt imagini pe care, în esență, le vom regăsi peste patru decenii în epopeea lui 1907. Boierul este expresia unei gigantanasii: „Ce larmă. Doamne, în istoria toată. Numai vocea boerului se aude, în istorie, ca

Ion Vitner

(Continuare în pag. 4)

*) Fragment din comunicarea *„Anul 1907 în literatura noastră actuală"*, ținută în cadrul celei de a V-a sesiuni științifice a Universității „C. I. Parhon".

VLAHUȚĂ, poetul lui „1907"

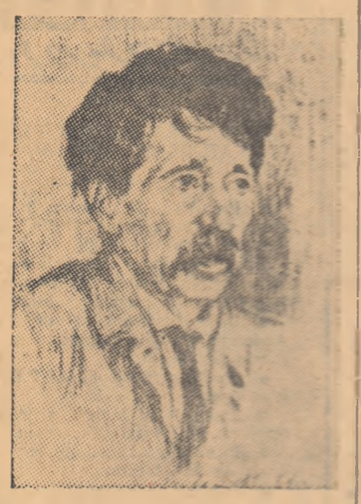

Desen de J. AL. STERIADI

„Inepties, niaiseries rimées, d'un poète aigri", *acestea au fost cuvintele cu care „L'Indépendance roumaine" a întîmpinat poezia lui Vlahuță „1907".*

Istoria însă cerne și alege.

Ea nu păstrează decît ceea ce este nobil, generos și înaintat într-o epocă anumită, și respinge ceea ce este arbitrar și înapoiat. Între poet și „L'Indépendance roumaine" — ca tot ițul ei de mîndră afirmare, — istoria a ales pe Vlahuță. El nu trăiește azi doar în frumos tipărite sloce de carte ci și în conștiința oamenilor, pe cînd ziarul zace inanimat prin prăfuite și rar cercetate arhive.

Poezia lui Vlahuță „1907" a apărut la două luni după răscoale, dar larma prăpădului nu se stinsese încă. Temnițele se cutremurau de vaietul țăranilor bătuți și schingiuiți. Prin cimitirele de pe costișea satelor, florile primăverii, plăpînde și cu mireasmă atît de efemeră, nu se uscaseră bine pe mormintele celor împușcați sau străpunși de baionete. Ca și primul semn de răscoală, ce pornise dinspre județul Iași, mesajul liric al lui Vlahuță venea și el din capitala Moldovei. Fusese tipărit în „Viața românească", ale cărei pagini erau deschise numai poeților și prozatorilor care aveau ceva de spus și pentru că unul din conducătorii revistei, C. Stere, era și prefect liberal, adversarii lui Vlahuță au putut spune despre ceea ce numeau în derîdere: „o inepție rimată a unui poet înăcrit." — că ar fi fost scrisă la îndemnul lui Stere.

Goana după instigația politicianistă nu era de fapt o metodă inedită la criticii literari sau condeierii din redacțiile ziarelor de partid. Metoda mai fusese aplicată cu ani în urmă, atunci cînd Coșbuc publicase, în

Tudor Șoimaru

(Continuare în pag. 4)

În cuprinsul gazetei:

- Cronica literară — Un document care-și aduce aminte (Mateiu Gall — Măsacrul) de Savin Bratu.
- Însemnări despre arta lui Pavel Dan de Dan Hăulică.
- O lacrimă — schiță de Costache Anton.
- Discuții pentru un dicționar curent de Dumitru Solomon.
- Versuri de: Tiberiu Utan, Ion Brad, Nichita Stănescu.
- Alexandru Sihleanu — Armonii intime (1857) de Șerban Cioculescu.
- Un artist pasionat: Panait Istrati de Ion Roman.
- Ajutor... — povestire de Halldor Steffanson, scriitor islandez.
- Note și comentarii, Curier literar, Poșta redacției, Breviar, Carnet sovietic, Agendă internațională.

CĂRȚI NOI

Miracolul vieții

La centenarul Firelor de iarbă, Geo Bogza scrie frumosul poem Walt Whitman. Îl apropia nu circumstanța, cît o certă sinuzitudine temperamentală. Recentul volum, al doilea din seria de opere, se deschide și se încheie cu două poeme de cea mai pură sonoritate whitmaniană. Departe de a vedea în anotimpul primăverii un motiv litografic, Geo Bogza surprinde dramaticul, imensa încordare a naturii din care iese biruitoare viața. Nelnsemnatul fir de iarbă îi apare ca un simbol al energiei și, în semn de recunoaștere, i se adresează simplu și uman: „Dă-mi mîna frate fir de iarbă". Dezghețul primăverii reamintește versurile aceluiași Walt Whitman: „Ginduri mari despre spațiu și timp mă cuprind acum / Cu ele mă voi măsura pe mine însumi". Ii într-adevăr la Geo Bogza un îndemn perpetuu către cosmic. Dacă evocă momente ale copilăriei, nu poate uita un astfel de prilej de extaz: „După ce ne scăldam îndelung, ieșeam la mal și ne întindeam pe nisipul fierbinte. Nici un gînd nu ne trecea prin minte, dar aveam sentimentul imensității lumii, în care presimțeam uriașe fericiri". Geo Bogza ne uimește, și numai acesta e cuvîntul, prin spontaneitatea observației, prin acea notație telegrafică, nervoasă, din mers. Cele mai subtile manifestări ale

Liviu Călin

(Continuare în pag. 4)

Romanul-pamflet

Tonul în care poate vibra cu un timbru unic ironia subtilă, umorul savuros ca și verva sarcastică, reclamă o expresie stilistică unitară. O atare formulă originală, care transmite mai limpede tonul autorului, pare să o dețină romanul-pamflet al lui I. Ludo. Construcția complexă a intrigii, urmărirea paralelă a evoluției mai multor personaje, este mai favorabilă desfășurării arsenalului satiric divers al scriitorului. Ciocnirea dintre regele Palaelibus și rivalii săi întru jefuirea țării, este imaginată într-o succesiune de episoade în care grotescul se îmbină cu zeflemeaua sfîșîitoare. Satira lui I. Ludo are nuanțe și inflexiuni variate care concordă în a prezenta cititorului sensul falimentar al unei alcătuiri anacronice în care parcă totul se desfășoară ca într-o operetă veche. Stridența machiajului — frazele sforăitoare, încropite stîngaci—denunță plictiseala unor actori care au devenit prea blazați și prea cinici pentru a mai juca această comedie cu exuberanța de la premieră. Bîlciul politicii e sugerat prin urmărirea mișcărilor de un automatism inert ale celor care se perindă la cîrma Statului. Alternanța guvernelor, amuzamentul copios care-l constituie pentru rege depunerea jurămîntului de către noul premier, pasiunea „primului cetățean al țării" pentru ciucurii și zorzoanele policrome ale roșiorilor, ca și obsesiile lui erotice, sînt descrise, aparent, cu cea mai înțelegătoare bunăvoință. I. Ludo pare că se distrează și că se bucură de prosperitatea panamalei,

Miron Dragu

(Continuare în pag. 4)

Breviar

ARISTOFAN: „Teatru"

Acest volum, înmănunchind patru din cele mai reprezentative piese ale marelui comic (Pacea, Păsările, Broaștele, Norii), umple un gol în cultura noastră. „Palingeneza" sau renașterea unor stihuri, care se bucură de vocabu'ele altei limbi, cum se bucură de aripile lor păsările migratorii în evocarea lui Homer, e o întîmplare minunată: solia nemuritoare poate zbura mai înalt (a venit la noi cu o întîrziere de aproape 2 milenii jumătate). De fapt cea mai bună chezășie a meritelor poeziei lui Aristofan e că nu produce nici o impresie de vechime. Acea „vis cômica", a cărei carență o deplora Cezar la comicii tîrzii, Aristofan o stăpînea cu autoritatea unui moralist, necruțător și lucid în critica sa socială, dar blînd și îngăduitor față de victimele manevrelor politice. In timpul războiului peloponeziac, cînd țăranii din Atica ajunseseră să vegeteze înfometați pe străzile Atenei, „locuind în butoaie, în cuiburi de vulturi și în turnuri", opinia publică ajunsese la exasperare. Orașul-lumină hrănea laolaltă retori șarlatani, demagogi, artiști de geniu și gînditori care învățau omenirea să filozofeze. Pînă la urmă, însă, cei dintîi i-au învins pe ceilalți; la instigarea unor delatori, erau condamnați și huliți cei care meșteșugiseră frizele Partenonului sau perioadele celui mai frumos discurs funebru din cîte s-au rostit vreodată: un Fidias și un Pericles trebuiau să se justifice de furt în fața adunării. In introducerea destul de didactică și elementară la volumul recent apărut, ni se spune că „în privința conținutului comedia n-ar fi ajuns niciodată la invectiva și exuberanța lui Aristofan, dacă nu s-ar fi desfășurat într-un regim de multă libertate politică". Autorul omite însă, enunțînd acest adevăr relativ, darea în judecată și amenințarea de exil care l-au pîndit foarte serios pe Aristofan. Pornind de la dușmanul său de căpetenie, Cleon, manevra a fost înfruntată eroic de comedian care și-a continuat atacurile. Și în alte privințe introducerea și notele se feresc să pună punctele pe i: actualitatea poetului, nota specifică poeziei vechi pe care o reprezintă Aristofan, misoginismul din „Adunarea femeilor", amestecul de obscenitate și gingășie etc. etc. Trebuia de asemenea explicat acel paradox al atitudinii conservatoare a lui Aristofan în ce privește arta și educația. Apărînd modul de viață și idealurile pașnice ale unei țărănimi patriarhale, poetul nostru arhaizează voit și fără discernămînt. De altfel, cred că încercarea cea mai grea pentru traducători a fost redarea expresiilor de „comic verbal". Pentru acest dar al marelui poet se găsesc exemple la tot pasul, în comediile sale și auditorul este literalmente asaltat cu aluzii, calambururi și ușoare devieri de sens a căror înțelegere presupune tot atîta agerime de spirit, ca exprimarea extrem de metaforică și elaborată verbal a tragicilor. Se pot reproșa traducătorilor unele vulgarisme „putine e drept, ca de exemplu, la versul 3 în „Pacea": „a crăpa" pentru „a înfuleca", iar în „Broaștele" un personaj ripostează cu o morgă bulevardieră:

„Aiurea... știu să-mi fac prologurile".

Altminteri unele perifraze sau omiteri pentru a evita obscenitățile sînt binevenite. Este lăudabil că în general tonul caută să se mențină la diapazonul originalului. Se vădește preocuparea constantă de a păstra metrul original (H. Mihăescu și E. Camilar au adoptat un vers cam scurt, de cinci picioare, D. Botez și St. Bezdechi sînt mai aproape de original cu versul de șase picioare.

Ne îngăduim un exemplu, pentru a arăta cît cîștigă în frumusețe textul tradus cu fidelitate din originalul grecesc. „Norii" 276: „Noi sîntem Norii mereu șiroitori / Să înălțăm făptura noastră de rouă / din Oceanul cu adînc răsunet, părintele nostru / pe crestele munților înalți / unde-s arborii pletoși / să privim piscurile pierdute-n zare / și pîrga și țarina sfîntă / și zbaterea șuvoaielor în fluvii/ și marea cum se zbuciumă și tună din adîncuri".

In ansamblu, în cadrul acțiunii de editare în limba romînă a tezaurului literar al antichității clasice, volumul Teatru de Aristofan constituie o realizare ce trebuie salutată cu satisfacție.

M. Nasta

AUREL MIHALE: „Batalionul doi"

O pagină de istorie, mai ... seamă cînd se integrează unor evenimente decisive, de cotitură, din istoria unei națiuni, nu poate fi niciodată plicticoasă, chiar dacă, zăbovind peste cuprinsul ei, nenumărați au fost cronicarii ispitiți s-o reconstituie. Aurel Mihale nu este singurul care a abordat pe plan tematic momentul luptelor de eliberare a Ardealului ce au urmat actului de la 23 August. Ceea ce ne împărtășește scriitorul în scenariul său literar „Batalionul doi" n-are deci pentru noi caracterul unei experiențe inedite și nici originalitatea spectaculoasă a unei demonstrații ce răstoarnă accepții și interpretări acreditate. Ar fi, așadar, în consensul unanim, impresia că reluarea aceluiași material de viață în formula unei construcții de altfel hibride (căci scenarii literare cum e cel al lui Aurel Mihale nu aparțin decît cu retușuri esențiale specificului cinematografic și cu restructurări de planuri, cu reveniri analitice, substanțiale, în fine, cu sondaje portretistice mai distinct individualizante, nuvelei) are mai puțini sorți de succes artistic.

Revenirea după o primă lectură asupra textului probează adevărul că autorul însuși a ezitat în alegerea și tratarea consecventă a materialului de viață potrivit cerințelor riguroase ale genului ales. Dacă în primele pagini Aurel Mihale nu uită că e scenarist, se preocupă de natura sugestivă a imaginii și indicației regizorale, restul lucrării rămîne o compunere narativă, construită pe succesiuni de instantanee.

Aflăm în scenariu, din relatarea scriitorului, eroicele încercări prin care trece un batalion, trimis să cucerească și să mențină un cap de pod pe malul Mureșului, încă stăpînit de trupe hitleriste. Împrejurările sînt definitorii pentru oamenii chemați să le facă față. Fără a deveni figionomii memorabile, ostași ca rominul Gliga, sovieticul Andrei Ivanovici, Oancea Dumitru solicită atenția noastră; silueta lor ne însoțește în focul canonadelor și atacurilor la baionetă pentru cota 495. Cititorul ar fi urmărit cu aceeași simpatie și alți eroi ai scenariului, dar dacă lucrul acesta nu e întotdeauna cu putință, explicația trebuie căutată în natura declamatorie, discursiv-sentimentală, cu care au fost creionați sublocotenentul Radu Pavelescu, iubita lui, Suzana, sau locotenentul Grigori Petrovici.

Aurel Mihale are în țesătura narațiunii sale toate elementele necesare unei povestiri dense, emoționante. Ceea ce i s-ar cere ar fi concentrarea lor selectivă, prin eliminarea verbiozității și a episoadelor fără semnificație.

Autorul are netăgăduite resurse epice. Capacitatea conturării oamenilor, în circumstanțe nodale ale existenței lor, este incontestabilă. De asemenea și un simț al dialogului, slujind cu nerv caracterizării de ansamblu, cînd transcrie exact, fără divagații, îndoielile, bucuriile, tristețile luptătorilor din tranșee. Se cere însă un mai sever control al asamblării compoziționale și concizie în urmărirea mecanismului sufletesc al eroilor. Sobrietatea și familiarizarea cu exigențele tehnice ale scenariului, pe linia sugestivității lapidare, pot conferi, la o revizuire atentă, „Batalionului doi" virtuți emotive intrunimic indiferente oricărui cititor sensibil.

H. Zalis

Insemnări despre arta lui PAVEL DAN

Fiindcă Pavel Dan a scris și narațiuni mai întinse, vorbim uneori despre proza lui ca despre aceea a unui nuvelist. Insă în ochii scriitorului aceste narațiuni însemnau mai degrabă o preparație pentru opera pe care rîvnea s-o realizeze, pe care o pregătea de ani de zile; primul său volum trebuia să fie un roman cuprinzător al Cîmpiei ardelene. Intr-o asemenea carte și-ar fi aflat desigur loc multe din paginile unde Pavel Dan zugrăvise neamul Urcanilor, povestindu-le certurile și traiul înveninat. Căci, frumos încheiate, redactate parcă definitiv, rotunjite în expresia lor stilistică, asemenea scrieri sînt totuși mai puțin nuvele și mai degrabă porțiuni dintr-un circuit epic mai întins. Personajele nu-și epuizează substanța pe parcursul narațiunii și, de pildă, conflictul din „Urcan bătrînul", cearta iscată de rapacitatea tinerilor care încearcă să-i spolieze pe părinții lor, smulgîndu-le pămîntul, se consumă înainte de a le da eroilor putința să-și desfășoare întreaga ființă sufletească. La sfîrșitul scrierii „pe Lodovica o simțim disponibilă și pentru alte experiențe, în stare să treacă prin împrejurări imprevizibile; n-ar fi adică stînjenită într-un roman.

Schițe scurte ori narațiuni pe care le-am putea considera episoade ale unui roman nescris încă, cartoane-studiu pentru o mare compoziție, cum le numea acad. G. Călinescu, bucățile adunate în volumul de „Scrieri alese" ale lui Pavel Dan par de asemenea a-și propune mai puțin construcția unor tipuri și mai mult crearea unei atmosfere. Nu e vorba numai de piesele în care prozatorul evocă starea de spirit a „dezrădăcinaților", străini în ambianța orașului, văzut sistematic ca un mediu mistuitor de energii și elanuri. In paginile incomparabil mai viguroase, închinate lumii rurale, se simte un ochi proaspăt, care a știut să adune observații pătrunzătoare asupra oamenilor. Dar acești oameni sînt adevărați mai ales prin chipul în care participă la o anume realitate colectivă, aceea a familiei; personajele sînt cuprinse efectiv în această unitate de viață, în atmosfera ei. Nu indivizii trăiesc în cadrul familiei, ci familia trăiește în ei, în așa fel încît ceea ce ți se imprimă în memorie, după lectură, este tocmai atmosfera ei, mai totdeauna sfîșiată de vrajbe, totuși stăruitoare ca o prezență de neuitat.

Unitatea de familie poate spori tragicul unui conflict. Prizonieri ai aceleiași celule sociale, eroii lui Racine — remarca Giraudoux — se cunosc pînă în fundul sufletului; patimile nu se pot ignora și oamenii își află astfel barată orice încercare de a se elibera din constrîngerea conflictului. Insă în proza lui Pavel Dan, deși oamenii mor adesea și se povestesc de mai multe ori înmormîntări, conflictele nu-s tragice. Cînd un ins ca Toader din „Priveghi" cade răpus de cinoșenia celor din preajma sa, a nevestei și a fetei bogate, rele ca niște aspide, el nu schițează vreo rezistență. Prea pasive, atare firi nu pot furniza eroi tragici, chiar atunci cînd moartea lor stîrnește durere. Bătrînii, pe care Pavel Dan îi învăluie de obicei în unda unei poezii melancolice, se sting și trăiesc în afara înfruntărilor dure în care sînt angajați de obicei oamenii, lacomi de avere și dîrji, din aceste scrieri. Moartea nu e termenul unui conflict, ci un eveniment care, asemenea unui reactiv, declanșează la cei din jur gesturi semnificative. Egoismul feroce, indiferența inumană, avariția sordidă a „gazdelor", a bogaților din neamul Urcanilor or; din acela al Todoricăi, se rostesc, nu cu mai multă sinceritate, cum s-a spus, ci într-un chip mai sezisant, tocmai pentru că vin

PAVEL DAN
Fragment după o sculptură de Ion Vlasiu

în contradicție violentă cu virtuțile pe care s-ar cuveni să le arate personajele într-o asemenea împrejurare. Insensibili față de gravitatea morții, oameni de fel acestora se arată hidoși. Nu însă comici. Cînd Lodovica și cu ai săi se fac de rîs în fața satului pentru că nu s-au îndurat să pregătească destui colaci și vinars, pe care să le dea de pomană peste „copărșcu", ei nu sînt ridiculi. Și aceasta, tocmai pentru că zgîrcenia Lodovicăi, mai puternică decît orgoliul lor de „gazdă mare", nu caută prea mult să se disimuleze. Fondul real nu-și dă mare osteneală pentru a se ascunde sub o aparență falsă. In natura eroilor este prea puțin loc pentru un contrast comic și autorul e amenințat să devină strident cînd, în „Inmormîntarea lui Urcan bătrînul", încearcă a-l îngroșa, sublinîind de cîteva ori ironic ipocrizia unor gesturi ale Lodovicăi. Egoismul ei este îndeobște grav, puternic și sfidător în impudoarea lui odioasă. De altminteri, cînd vrea să fie franc satiric, în „Intelectualii", de exemplu, scriitorul eșuează. Tonalitatea afectivă a celor mai multe pagini ale lui Pavel Dan e amărăciunea. Cum s-a mai semnalat, rîsul său e uscat, umorul sumbru. Scriitorului îi place chiar să imagineze convorbiri, aceea dintre Filimon și Sfîntul Petre, ori aceea dintre șoarecele și mortul din groapă, învăluite într-un umor trist, mărturisind participarea sa compătimitoare la suferințele celor năpăstuiți și buni. De altfel, și atunci cînd nu relatează la persoana întîia, cum se întîmplă uneori, Pavel Dan nu se distanțează față de cele povestite. Chiar cînd e „impersonal", el se așează parcă în curentul insuși al faptelor, înotînd în mijlocul lor, și nu le observă de pe lături; e și acesta semnul unei vocații de romancier pe care moartea timpurie a prozatorului a împiedicat-o să se realizeze deplin. Poate s-ar găsi aici și o deosebire între atmosfera scrisului său și aceea a lui Slavici, de care Pavel Dan a fost apropiat cu insistență excesivă. Autorul „Marei" simulează a fi cu ingenuitate la nivelul eroilor săi, folosindu-se de oralitatea stilului, pentru a părea că se confundă cu ei, dar de fapt își menajează totdeauna putința de a-i judeca înțelepțește. Faconda de care pomenea odată acad. G. Călinescu ascunde nu știu ce maliție, aparența de oarecare platitudine, o inefabilă savoare. Pavel Dan însă e mai direct și mai liric, mai cu plăcere imagistic în descripție, deși, mereu sobru, nu caută în mod special pitorescul; precum vorbirea eroilor săi e mai apăsat ardelenească, descripția folosește la el o pastă mai bogată decît aceea a străbunului său literar. In sfîrșit, n-ar fi deloc lipsită de interes o comparație între scrisul lui Pavel Dan și acela al lui Rebreanu. Mai drept, însă, decît a-l pune sub semnul unor precursori iluștri este a-l studia în ceea ce are el personal; a-i recunoaște valoarea considerabilă.

Dan Hăulică

Viața Uniunii Scriitorilor

— Secția de PROZA invită pe scriitori la cenaclul de vineri, 22 martie, ora 18, la Casa Scriitorilor „Mihail Sadoveanu".

Citește proză inedită tovarășul Francisc Munteanu.

— In cadrul cenaclului de dramă de vineri, 15 martie, s-a citit și discutat piesa „Scrisoare de adio" de Liviu Bratoloveanu, cu participarea unor scriitori și oameni de teatru.

Revista revistelor

„Pagini dunărene"

Culegerea „Pagini dunărene" aparținînd tinerilor scriitori din regiunea Galați se deschide cu lucrări de Mihu Dragomir, Camil Baltazar, Traian Coșovei care, după cum ne spune cuvîntul introductiv, „și-au împletit visurile adolescenței pe malurile Dunării" și a poetului Gavril Mihai „care s-a identificat cu activitatea social-culturală a regiunii". Culegerea cuprinde un număr însemnat de nume noi sau cunoscute numai din paginile publicațiilor locale (în afară de Valeriu Gorunescu, un poet cu reale calități care începe să-și contureze o personalitate proprie). „Pagini dunărene" are profilul unei adevărate reviste și adună în aproape 200 de pagini poezie, proză, fragmente de scenariu, traduceri, pagini de critică, note polemice etc. Un conținut bogat, colaborări numeroase, multe materiale atractive, proporționate cu pricepere.

Mai bine reprezentată ca de obicei poezia. Incercăm totuși un regret. Poeziile datate ne arată că aparțin în majoritate anilor 1954—1955. Or, culegerea a apărut la începutul lui 1957! E destul de greu și nepotrivit să-ți faci o părere despre posibilitățile unui scriitor tînăr, după lucrări realizate cu 2—3 ani în urmă.

Vom remarca poezia avîntată, tinerească, semnată de Sebastian Costin, versurile adolescente străbătute de multe ori de veritabile fioruri lirice aparținînd lui Nelu Oancea, strofele entuziaste, deși uneori grandiloccente din „Privelești" și „Ridic astăzi paharul" de Arcadie Mihail Comanici, lirismul discret, duios, străbătut de o ușoară notă umoristică din unele poezii ale lui Stan Păun. Manole Brazdeș pare să aibă chemări stăruitoare pentru poezia epică, deși cîteodată se împiedică în proză rimată („Primăvara în deltă"). Ciclul „Cîntece vechi, dragoste nouă", interesant mai ales prin „Privighetoarea oarbă" și mai puțin prin „Nici o frunză" sau „Cîntecul tristeții" care —cu toate că nu-s lipsite de calități — par mai degrabă texte de romanță desuetă. Alți poeți publică lucrări mai modeste dar îndreptățesc speranțe. Ion Mustață, în poezia căruia se remarcă o expresie simplă și sinceră. Mihail Crama, poet cunoscut, stăpînește un vers concentrat, cîteva strofe au o remarcabilă putere evocativă. Simion Ajarescu, poezii străbătute de multă pasiune și clocot interior. Teodor Damaschin are sensibilitate și ușurință de versificație în sensul bun al cuvîntului.

O problemă serioasă pentru poeții gălățeni este în momentul de față căutarea timbrului propriu. Mulți din cei care semnează în paginile culegerii, deși dovedesc însușiri reale, merg adesea pe căi bătătorite, fiindu-le parcă teamă de drumurile noi, mai puțin umblate. Versurile lui Nelu Oancea au uneori puternice rezonanțe din Cerna. Sebastian Costin și Simion Ajarescu imită pe Mihu Dragomir. Dar mai importantă ni se pare a fi orientarea generală a majorității versurilor incluse în această culegere. Prea puțin se reflectă în poeziile condeierilor din regiunea Galați efortul lor pentru cîntarea omului nou și a faptelor sale. Atemporalismul este un pericol de ale cărui grave urmări poeții gălățeni nu par a fi pe deplin convinși. Pașiunea fierbinte pentru marile probleme ale epocii noastre este înlocuită adeseori prin ditirambi și prin manifeste lirice declamatorii, depășite de stadiul liricii actuale. Se manifestă în culegerea „Pagini dunărene" o tendință vădită în producțiile mai multor poeți, unii tineri, alții, de ce n-am spune-o, chiar virstnici: actualizarea simplistă și vulgară a unor poezii profund atemporale, prin finaluri ad-hoc care cuprind cîteva referințe convenționale despre muncă, socialism etc. Ne bucură faptul că spre deosebire de poezie, tinerii prozatori gălățeni arată o atenție lăudabilă pentru temele actuale. Un povestitor înzestrat ni se pare Ilie Tănăsache, mai ales în prima bucată „Cafeaua", unde creionează cu îndeminare portretul atrăgător al bătrînului muncitor Matei Gorduz. Elena Tănăsescu poate deveni o bună autoare de povestiri pentru copii, Nicolae Maftei în „Incotro, părinte?" dovedește un umor suculent de bună calitate; nu reușește încă să dea faptelor semnificația necesară. „Se face ziuă" de Viorel Dumitriu se remarcă îndeosebi printr-o analiză minuțioasă a unui proces psihologic complicat. Mai reținem bucățile semnate de G. Oproiu, Șerban Rădulescu etc.

★

„Pagini dunărene" rezervă un număr însemnat de file materialelor de critică, evocărilor și articolelor în legătură cu viața culturală locală. Camil Baltazar publică o scurtă și simțită evocare despre Panait Istrati, iar Mariana Gheorghiu un interesant medalion cu date prețioase despre pictorul gălățean Nicolae Mantu. Remarcăm rubrica „Documente - Amintiri". Am dori ca sectorul de recenzii să fie mai bogat, și în orice caz pătruns de un ascuțit spirit critic. E îmbucurător „curajul" publiciștilor din Galați, care nu se sfiesc să dea piept cu revistele din Capitală. Dorim să fie și mai combativi, și mai aprigi, în susținerea punctelor de vedere. Cu o singură condiție: să fie argumentate și susținute solid. Notele care apără volumul lui Mihai Gavril nu convin.

„Pagini dunărene" mărturisesc o activitate literară bogată, cu roade însemnate, pe care le vrem necontenit sporite.

Valeriu Ripeanu

VICTOR MIHAILESCU-CRAIU *„Pribegi în timpul răscoalei din 1907"*

UN DOCUMENT CARE-ȚI ADUCE AMINTE...

(Matei Gall — Masacrul)

Sînt cărți care-ți aduc aminte...

E primăvară. Te întorci de la lucru obosit, dar într-o stare euforică. Stăpînește deplin în tine prezența psihologică a păcii, a liniștii, a muncii pașnice și constructive. Pluteși între prezent și viitor, în visuri pentru care nu există decît certitudini și primăveri. Trecutul, receptacolul unor dureri și primejdii și nedreptăți, și revolte și lupte, e undeva, tăcut, ghemuit într-însul. Impreună cu el tace, învins de seninătate, și tot ce, în contemporaneitate, evocă trecutul. Linșajuri, asasinate în masă și condamnări la moarte, drept răspuns la lupta pentru libertate... Defilări de trupe fasciste, filfiindu-și aripa amenințătoare peste Europa, peste coloniile răzvrătite, peste lume.

Te întinzi pe canapea și parcă, trează fiindu-ți numai conștiința fericirii, uiți o vreme totul... Te întinzi și citești o carte. Și deodată totul năvălește în tine..

O carte despre un masacru. Intr-o altă primăvară, în primăvara anului 1944, cîteva sute de deținuți politici dintr-o închisoare fascistă au fost împușcați. Toți într-o singură noapte. Inchisoarea era pe teritoriul cotropit al Uniunii Sovietice și, în acea primăvară, cotropitorul se retrăgea, dezorientat, fugărit și înrăit ca o fiară. Un pluton de execuție S.S. a intrat în fiecare celulă, a împușcat pe rînd pe fiecare deținut, apoi a dat foc închisorii. Din masacru au supraviețuit, pînă în dimineața zilei următoare, cinci oameni, amestecați în sîngele cadavrelor. Apoi unul a fost împușcat, dovedindu-se un cadavru care mai respiră. Unul a scăpat, izolat de ceilalți, sigur că e unicul supraviețuitor. Dintre ceilalți, doi, grav răniți, au fost scoși în cîrcă de al treilea. Unul din răniți a murit în ziua următoare. Au rămas, de o parte, doi, de altă parte unul, neștiindu-se între ei, cel care aveau să povestească lumii cele întîmplate într-o noapte de primăvară.

„Masacrul" e o carte care-ți aduce aminte... Avem nevoie de multe asemenea cărți.

Le-aș dori însă nu „literaturizate", nu împodobite și pătrunse de ficțiune romanescă, de comentarii retorice, de analize... Le-aș dori nu atît ca romane — reconstituiri fabuloase — cît ca viață autentică, nemijlocit comunicată. Sînt fapte, întîmplări, drame și acțiuni eroice care n-au nevoie de intervenția „artei". Pe care „arta" le ucide. Singura artă convenabilă în asemenea cazuri este aceea de a ști să nu intervii, să dai glas vieții însăși, păstrată în amintiri și documente.

Anii grei, de suferință și de luptă, ai comuniștilor în ilegalitate, constituie o sursă infinită pentru literatură. Pentru o profundă literatură a omului prometeic, înlănțuit și chinuit, dar sigur de forța flăcării pe care a aprins-o. Literatura noastră nouă încă nu ne-a dat marile opere al căror material virtual există, ca un filon aurifer abia explorat. Romanescul, senzaționalul, psihologismul obsesiv, ca și tendința retorică sau clișajul schematic au pîndit tema, colosală în potențialitatea pe care i-a asigurat-o viața însăși. Nu avem încă, pînă la apariția unei bune lucrări artistice, destulă literatură curată și simplă a documentelor. Ne lipsesc jurnale intime, scrisori, dar și memorii directe, zguduitoare prin autenticitatea lor, prin faptul de viață trăit și evocat, fără grija meșteșugului, fără intenția de a face literatură.

Dacă Matei Gall n-ar fi avut asemenea intenție, cartea lui ar fi fost și mai emoționantă. Documentul, amintirea neștearsă a evenimentelor trăite, a stărilor sufletești trăite, a faptelor brute — acestea rămîn partea de neuitat a cărții lui Gall, pe care, în fragmente, am citit-o de cîteva ori fără să mă pot desface de ea, în zilele acestea de primăvară senină și euforică...

Trebuie să citești cartea, „sărind" peste literatură, peste ceea ce pare să fi constituit intenția artistică.

Să nu observi că, pentru a ne prezenta pe fiecare personaj în parte, Matei Gall folosește un artificiu literar destul de frecvent în literatura minoră: acțiunea se întrerupe și omul în chestiune, pîndit de moarte, e năpădit de amintirea întregii sale biografii. Ai fi preferat, desigur, o sobră biografie, neromanțată.

Să nu observi apoi că, pe alocuri, romanescul l-a cucerit pe autor și l-a pus să descopere intîlniri senzaționale ca aceea cu ofițerul care cunoscuse întîmplător tocmai pe un tovarăș de închisoare al supraviețuitorilor și tocmai pe acela care a murit în zorii zilei în brațele unuia dintre ei.

Trebuie să nu observi asemenea stîngace literaturizări și e ușor să nu le observi pentru că evocarea autentică a faptelor ca atare îți răpește de la sine întreaga atenție. Ai posibilitatea să știi și să înțelegi ce a fost acolo, la Ribnița, evident, în noaptea masacrului și în zilele următoare acestuia, și aici e valoarea cărții, care nu e „literatură" decît din eroare, dar e document uman și istoric. Sau e literatură adevărată prin însăși capacitatea faptelor evocate de a „reprezenta", de „a tipiza" o lume și un moment istoric.

Masacrul, ca atare, este un simbol al ferocității culminante a fascismului, este, prin excelență, simbolul fascismului. In fața acestui simbol se ridică simbolul lumii subjugate de fascism și gata să răstoarne fascismul prin torța oamenilor uniți în lupta pentru cauza fundamentală a libertății.

Cîteva sute de oameni, dezarmați, lipsiți de apărare și închiși în celule, sînt masacrați. Scapă cîțiva, dar fiecare din cei care scapă se gîndește la toți. Pe acești cîțiva cartea lui Matei Gall nu reușește să-i diferențieze, ca individualități. Chiar numele lor sînt convenționale, neutre, ca niște nume conspirative, oarecari: Paul, Petre, Vasile, Isac, Iancu... Dar omul comunist trăiește sub această nomenclatură indiferentă, pentru că trăiește prin felul său propriu de a acționa.

Petre, neatins de glonț, ar putea, de unul singur, fugi, ieși de sub orice primejdie. Dar nu se gîndește nici o clipă să-și părăsească tovarășii răniți. Paul, scăpat dintr-o întîmplare, de unul singur, se întoarce în închisoarea ruinată, în speranța să mai poată salva pe cineva. Pentru a evoca sufletul comunistului, nu e nevoie de nici o intervenție scriitoricească; trebuie doar relatate purtările sale, doar gesturile sale, fără participarea sentimentală a autorului, fără comentarea lor, fără aprecierea lor explicită, zbuciumul interior, căutarea sufletească nu trebuie să fie urmărite direct. E suficientă filmarea exterioară. Iată-l pe Paul întors de la închisoare:

„Pășind încet, se împiedică de ceva. Se aplecă și începu să pipăie: era o mînă rece și teafără, cum la fel era întreg brațul și fața mortului peste care își trecu palma, ca o mîngîiere... Trecu astfel pe la fiecare, simțind brațul unuia încleștat de mijlocul celuilalt, și cînd ajunse la capătul șirului se ridică, părăsi celula și intră în următoarea. La fel făcu peste tot"... „Cînd se crăpă de ziuă, mai străbătu o dată celulele și coridoarele, îngenunchind lîngă trupurile întinse pe dușumea. Adunsese la capătul eforturilor sale cînd, strecurînd mîinile în jurul unui trup, simți puțină căldură...".

Iată despărțirea celorlalți doi vii de tovarășul lor mort după ce fusese scos dintre ruinele fumegînde:

„Trecură în colțul podului, unde era întins corpul lui Vasile, se așezară cîteva clipe lîngă el, îi mîngîiară pentru ultima oară fața rece. Apoi Petre se sculă și, luîndu-l de braț pe Isac, îi spuse:

— „Să mergem!"

Cartea lui Matei Gall, zdrobitor document de acuzare împotriva barbarilor fasciste, e astfel și un document al solidarității în luptă și suferință a celor ce luptă pentru libertate. Oamenii sovietici, care apar în carte, semnifică sprijinul internaționalist al comuniștilor, speranța celor scăpați din infernul masacrului. Pe alt plan, omenia adîncă a celor țiriți în războiul antonescian, învinși și începînd să înțeleagă, își aduce și ea prezența în carte.

Impreună cu o carte apărută mai de mult „Unde este unire", a lui Iosif Nedelcu, — cartea lui Gall îmbogățește, prin ce are ea mai valoros, literatura documentelor autentice despre lupta ilegală a comuniștilor. Literatura romanescă nu poate înlocui deocamdată asemenea cărți.

Și trebuie spus că „Masacrul" are pagini antologice. Semnalăm astfel paginile de deschidere, cînd supraviețuitorii se trezesc printre cadavre, pagina în care plutonierul venit să jefuiască morții întîlnește ochii vii ai lui Paul, precum și paginile în care se evocă ajunul și noaptea masacrului (ajunul, plin de speranța apropierii Armatei Sovietice și a scoaterii din închisoare; noaptea, incredibilă și fatal adevărată a asasinatului în masă).

Ne permitem să cităm din primele pagini.

Celula, înspre zori, după masacru:

„In celulă, contururile lucrurilor se deslușesc treptat; doar liniștea care apasă de atîtea ceasuri rămîne de nepătruns. S-a stins de mult orice geamăt, orice suspin. Picăturile au încetat de mult să mai cadă, plescăind, în lacul de sînge. Totul a înghețat, s-a oprit...

De la un capăt la celălalt al zidului celulei, sub fereastra care dă spre curte, rezemate de perete, stau înșirate umbre ce par oameni cufundați în rugăciune. Sînt țepene și mute ca liniștea care le înconjoară...".

Și omul care, printre cadavre, trăiește:

„Umbra unui om în picioare, lîngă ușa celulei, stă parcă de pază. Deodată prinde să se miște încet, foarte încet. E în adevăr un om, o ființă vie, care se mișcă și gîndește. Se apropie cu băgare de seamă de ușă, se lipește de ea și ascultă. Coridorul e cufundat în tăcere. I s-a părut că aude ceva, i s-a părut că, cine știe unde, pe coridor, mai e cineva care s-a apropiat, ca și el, de ușa celulei și, care, asemenea lui, ascultă, așteaptă să surprindă o mișcare, să simtă viață, să audă poate o răsuflare, semn al vieții. Dar poate totul nu e decît închipuire și nimeni afară de el nu mai trăiește în temnița asta...".

Cartea lui Matei Gall ne aduce aminte... Și ne mobilizează ura pentru noii fasciști care reeditează masacre împotriva oamenilor și libertății. Ura aceea fierbinte, arzătoare, pe care n-o pot avea decît oamenii care știu să iubească viața, munca și pacea, închinîndu-și existența întreagă socialismului eliberator.

Savin Bratu

Cronica literară

CURIER literar

IN EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURA ȘI ARTĂ AU APĂRUT:

- „Poezii" de Mickiewicz, în românește de Vlaicu Birna, Miron Radu Paraschivescu și Virgil Teodorescu. Volumul cuprinde: Poezii lirice, Balade, Sonete, Sonete din Crimeea și fragmente din poemul „Strămunii".
- „Ditte, fiica omului" de Martin Andersen-Nexö, în românește de Elisabeta Gălățeanu.
- „Poeți germani din R.P.R." — Antologie.
- „Oameni și fapte", articole și reportaje de George Macovescu.
- „Prin țara vulturilor", note de drum de N. Moraru.
- „Poeme" de Petre Stoica.

IN EDITURA TINERETULUI AU APĂRUT:

- „Bucuroși de oaspeți" versuri pentru copii de Marcel Breslașu.
- „Ilinca pleacă la țară", versuri pentru copii de Veronica Porumbacu, ilustrații de Maria Constantin.
- „Jurnalul Aurorei Serafim" de Sidonia Drăgușanu.
- „Dinastia palavragiilor", schițe de Teodor Mazilu.
- „Schițe" de Gh. Brăescu. (Colecția „Biblioteca școlarului").
- „Versuri și articole" de Cezar Bolliac, ediție îngrijită și prefață de Virgiliu Ene.
- „Din viața de cazarmă" de Anton Bacalbașa, cu o prefață de Domnica Filimon. (în colecția „Biblioteca școlarului").

VOM CITI IN CURIND:

„Maidanul cu dragoste" de G.M. Zamfirescu.

„Opere" vol. I—II de Nicolae Filimon (colecția „Clasicii romîni").

„La marginea cîmpiei" versuri de Rusalin Mureșanu.

„Legenda cerbului", poem de Tudor George.

„Groapa" roman de Eugen Barbu.

„Hîrdăul lui Satan", roman de Eugen Todie.

„Colocviu critic" de A. E. Baconsky.

BIBLIOTECA CENTRALĂ DE STAT ANUNȚĂ APARIȚIA URMĂTOARELOR VOLUME:

„Istoria patriei în pagini literare" de Horia Ursu.

„Răscoala din 1907", contribuții bibliografice de Livia Mănescu.

„Calendarele românești" (1733-1830), studiu și bibliografie de Mircea Tomescu.

O LACRIMĂ

Filimon Cozma nu venise acasă toată noaptea. Pe măsuța din bucătărie, sub un ștergar de cînepă, bucatele pregătite pentru cină stăteau neatinse. Simina nu mînca niciodată singură. Îl aștepta totdeauna, oricît de mult ar fi întîrziat. Se obișnuise să-l simtă de departe, după pași. Filimon avea un mers pe care i l-ar fi recunoscut și cu ochii închiși: călca apăsat, tîrșind ușor piciorul drept. Beteșugul i se trăgea de la o rană căpătată pe front. În timpul unui atac de noapte l-a nimerit o schijă de brand, mutilîndu-i îngrozitor glezna. Dacă n-ar fi avut noroc de-un doctor mai priceput și cu inimă, ar fi rămas poate fără picior. Operația a reușit, dar s-a cicatrizat greu și pentru că nu putea suferi frigul, s-a obișnuit să poarte cizme. Acum n-ar încălța altceva să-l pici cu luminarea. Pantofii zac noi-nouți pe calapoadele de lemn. I-a pus o singură dată, cînd a fost mire. După nuntă, în primii ani, ori de cîte ori făcea curățenie, cînd îi lua în mînă să-i șteargă, pe Simina o podidea plînsul. Cu Filimon copilărise și nu și-ar fi închipuit niciodată că-l va lua de bărbat. Cînd erau de opt sau nouă ani păsteau împreună vitele. Filimon avea o vacă nărăvașă: o lua mereu razna către lanurile de porumb ori către grădinile de zarzavat. Odată, alergînd s-o întoarcă, s-a tăiat cu ceva în talpă. Văzînd cum curgea sîngele, fără oprire, Simina s-a speriat și de teamă să nu moară și-a rupt o fîșie din poala cămășii pe care i-a dat-o să se lege. Altă dată, Filimon a împletit o cununiță de flori de cîmp, i-a așezat-o pe frunte, iar el, punîndu-și în piept mătase de păpușoi, a luat-o de braț și au pornit gravi către biserică, la cunună. Biserica era o căpiță de fîn. Cînd au ajuns aproape, Simina nu s-a mai putut stăpîni. A izbucnit în rîs, s-a strîmbat la el și a fugit. Filimon s-a repezit s-o ajungă, dar ea era mai sprintenă și n-a prins-o decît numai cînd s-a lăsat. La cîteva zile după asta, Siminei i-a murit mama și nu s-a mai dus cu vitele. Trebuia să aibă grijă de gospodărie. Apoi cînd încă nici nu împlinise cincisprezece ani s-a măritat. O dăduse tatăl ei după feciorul cel mare al lui Toader Căuș. Rămas văduv, bătrînul Miron Pintea căzuse în mintea copiilor. Umbla cu limba scoasă după Olga, o muiere nurlie care zăpăcise aproape tot satul. Avusese patru bărbați și-i băgase pe toți în pămînt. Ultimul, Iordache Bunduc, paracliser la biserică, fusese găsit în noaptea de Anul Nou spînzurat în clopotniță. Ca să scape de feciorul lui Toader Căuș, care dădea și el tîrcoale Olgăi, Miron Pintea i-a făgăduit-o pe Simina. Nunta s-a făcut în pripă și a durat, după obicei, trei zile. În timp ce se jucau paharele și se primeau daniile de nuntă, mirele și-a lăsat mireasa singură și s-a strecurat cu Olga după stogul de fîn. Miron Pintea care-i pîndise s-a luat pe urmele lor și a făcut un scandal de i-a mers vestea.

— Mi-ai spus să-ți dau fata, tilharule, și nu te mai amesteci... Ți-am dat-o! Ți-am dat și pămînt... Și vite. Ce mai vrei? Urlînd de parcă și-ar fi ieșit din minți, bătrînul își sfîșia hainele de pe el și se băga în sufletul ginerelui, arătîndu-și pieptul. Vrei să-ți dau viața? Ți-o dau! Na! Scoate cuțitul, tilharule, ce mai stai?

Gheorghe Căuș n-a scos cuțitul, în schimb și-a vărsat năduful pe Simina. A snopit-o în bătaie chiar în aceeași seară. După aceea, Simina a trăit numai pentru că cel de sus nu se îndura s-o stringă de pe fața pămîntului, iar ea nu găsea atîta putere încît să-și ridice singură zilele. Gheorghe se înhăita în văzul lumii cu altele și la ea nu venea decît ca s-o bată. Cînd l-a luat pe front a răsuflat ușurată, dar după asta a plîns și parcă îi părea rău. Oricum ar fi fost, era bărbatul ei și o lăsase cu burta la gură. Gheorghe s-a întors după un an și jumătate. Avea timplele încărunțite și părea mai potolit. A stat o lună și s-au înțeles destul de bine. Cu cinci zile înainte de plecare însă, așa din senin, i-a tras o bătaie soră cu moartea. A zăcut de pe urma ei patru săptămîni. Cînd s-a ridicat de pe boală și-a dat seama cu groază că a rămas din nou însărcinată. Primul gînd care i-a trecut prin minte a fost să se ducă la baba Săcăleanca să-l lepede. I s-a făcut însă milă și l-a lăsat. A născut mai greu decît prima dată. Vasilică era durduliu și voinic și plîngea toată ziua după mîncare. Cînd îi dădea țîța, o înhăța cu înverșunare și o stringea cu gingiile ca și cînd ar fi vrut s-o muște. Ea se bucura, îl stringea la piept, îl dezmierda și-avea simțămîntul că-i devine mai drag decît Iliuță. Era mai vioi și mai gălăgios. Iliuță împlinise trei ani, dar era slăbuț, cu gîtul subțire ca un vrej, cu chipul palid, avea timplele străbătute de vinișoare albăstrii, iar în ochi i se citea tot timpul o nedumerire. Cînd a primit vestea că i-a căzut bărbatul, mai era încă lehuză. S-a uitat în treacăt peste hîrtia cu chenar negru, a împăturit-o cu grijă, a pus-o sub pernă și a rămas cu privirile ațintite în tavan. Vestea îi găsise sufletul uscat. Ar fi vrut să plîngă dar nu veneau lacrimi. Nu simțea nici bucurie, nici părere de rău, nimic.

Filimon apăru cînd se aștepta poate cel mai puțin. Se dusese într-o zi la moară și la întoarcere l-a ajuns din urmă cu căruța. Venea pe jos de la Iași. Pînă în sat mai era o bucată bună, așa că l-a poftit să se urce. Pe urmă el a pornit să caute tot mai des capăt de vorbă și chiar să-i calce pragul pentru te miri ce. Venirile lui, la început, n-o bucurau. Auzise că s-a dat de partea comuniștilor, că-i mare mahăr la ei și asta nu-i făcea faimă prea bună. Cu vremea însă s-a obișnuit și nu-i mai păsa. Gurile rele puteau spune multe. Filimon venea, se așeza pe laviță ori pe-un scăunaș mic cu trei picioare, iar ea își vedea mai departe de treburi. Uneori îl surprindea furînd-o cu coada ochiului. Alteori simțea în privirile lui o sfială și-un fel de neliniște ca aceea pe care o vedea în ochii copiilor care o pîndeau de după tufișuri cînd se scălda la gîrlă. Dacă se apropia de el, îi simțea trupul cuprins de tremur și încordare și se temea s-o privească în ochi. Nici ea nu-l privea pe el, dar în sinea ei era mîndră și fericită. După vreun an au făcut nunta. Zilele de singurătate și pustiu au dispărut dintr-odată. Filimon era tînăr și în putere și se purta de parcă nu mai întîlnise femei. Dezmierdările lui stîngace și lacome o ademeneau, îi răscoleau simțurile, o cufundau într-o toropeală dulce, necunoscută încă pînă atunci. Întinerise parcă cu zece ani. Muierile începură s-o vorbească; se spuneau pe seama ei vrute și nevrute. Că l-a îmbrobodit pe secretar „că-l ține sub papuc, că ce spune ca aceea face el. Simina auzea și încerca sentimente diferite: mai întîi se bucura, apoi o cuprindea tristețea. Îi părea rău că Filimon nu-și vede de-ale lui, că se zbuciumă pentru alții. Treburile obștești, de la o vreme, începuseră să-l fure cu totul. Pleca de-acasă pe întuneric, se întorcea tot pe întuneric și devenea din ce în ce mai tăcut și mai ursuz. Înghețarea gospodăriei colective îi dădea mult de furcă. Vedea asta după ochii lui, umflați de nesomn, după barba lungă, după încremenirea veșnică pe buze a spaimei. Un simțămînt de îngrijorare îi apăsa inima, ca un sloi de gheață. Filimon avea dușmani mulți. Uneori, în tăcerea de după miezul nopții, i se năzărea că aude zarvă în uliță și tresărea cuprinsă de spaimă. Își făcea cruce cu limba pe cerul gurii, nedrăznind să se miște ori să se ducă spre ușă; i se părea că dacă ar privi într-acolo, l-ar vedea în prag bătut și însîngerat, cu ochii scoși, cu brațele smulse din umeri. Ca să se poată liniști, cobora din pat, aprindea candela și rămînea în fața icoanelor, închinîndu-se, vreme îndelungată.

În noaptea asta însă, împotriva obiceiului, Simina nu l-a mai așteptă trează. Avusese o zi grea: făcuse pîine, pusese cînepa la topit, spălase rufe, așa că odată cu căderea serii căzu și ea frîntă. Filimon întîrzia din nou. După ce dădu mîncare cailor, îi trimise să se culce, iar ea se aciuă pe laviță din bucătărie să-l aștepte. Ca să-și mai treacă vremea, încercă să pună un petic la o cămașă de-a lui Vasilică, dar somnul îi îngreună pleoapele și adormi îmbrăcată aproape fără să-și dea seama.

Cînd se trezi, afară se lumina de ziuă. Își trase repede papucii și ieși să deschidă la păsări, să mulgă vaca. Iliuță trebuia să plece la arat lîngă pădure.

Simina umbla încet să nu-l trezească pe Filimon. Era încredințată că venise ca deobicei, obosit, și se culcase fără să mai fi mîncat. După ce mînă vaca la cireadă se întoarse și-l deșteptă pe Iliuță. Copilul, somnoros încă, înjugă boii și plecă. Simina își prinse pestelca și porni să aducă niște vreascuri cu care să ațițe focul. Trebuia să facă mîncare iar mai tîrziu să se repeadă să-i dacă și băiatului la cîmp. Vasilică începuse de cîteva zile școala și nu putea fi oprit de la lecții. Văzu ușa de la odaia cea mare crăpată ușor și se apropie s-o închidă. Se îți mai întîi să vadă ce face Filimon. Peste ochi i se puse un văl negru, iar din obraji îi fugi tot sîngele. Așternutul era nedesfăcut. Se îndreptă către pat cu pași nesiguri și începu să și treacă palmele peste cuvertura întinsă pe deasupra ca și cînd n-ar fi fost încredințată că ceea ce vede i-adevărat. Oare ce era cu Filimon? De ce nu venise acasă toată noaptea? Pățise ceva?...

Întîrzia tîrziu, i se părea că aude pași cunoscuți. Se uită pe fereastră. Prin mijlocul ogrăzii pășea liniștit Filimon. În prima clipă, Simina vru să i se repeadă în întîmpinare, dar o reținu ceva nou în înfățișarea lui. Avea mersul mai sălbatic, iar pomeții osoși îi se păreau colorați ușor, ca de băutură. Bucuria că l-a văzut teafăr: se risipi repede, alungată de-un sentiment de ciudă și milă. Vasilică alcuri cînd ea se chinuia și se zbătea ca-n ceasul morții, dumnealui nu se putea despărți de paharul cu vin!...

Filimon se oprise tăcut în prag. Simina îl fură cu coada ochiului, dar nu se întoarse. Stătea cu spatele spre uși, făcîndu-și de lucru pe lîngă pat. Smulsese cuvertura și-acum încerca s-o pună la loc. Vroia să-i arate în felul acesta că nu fusese îngrijorată, că dormise liniștită și că așa se sculase. Mîinile îi tremurau însă, iar cuvertura se răsucea și se îndoia de parcă n-ar fi fost obișnuită s-o așternă în fiecare dimineață.

S-au așezat la masă fără să schimbe o vorbă.

— Iliuță unde-i, întrebă într-o vreme Filimon, mirat că nu l vede. Tot la arat?

— Tot. A isprăvit aseară peste gîrlă și astăzi s-a dus pe lotul de lîngă pădure.

— Păi acolo-i pămîntul tare. Trebuia să mai îngăduim cîteva zile. Ar fi băgat gospodăria tractoare.

Simina își înălță privirile.

— Care gospodărie?

—Gospodăria colectivă. Nu ți-am spus? Duminică-i facem inaugurarea...

— Acu-aud...

Siminei i se aprinseră dintr-o dată obrajii. Vasăzică de asta Filimon nu venise acasă toată noaptea. Și ea, care se frămînta ca o proastă!... Își simți inima năpădită de-o bucurie mare, fierbinte, care o înduioșă pînă la lacrimi. Ca să n-o vadă Filimon, ieși repede din bucătărie. Luă o căldare de pe băncuța din cerdac și se porni alergînd spre fîntînă. Clipea des, zîmbea și îngîna mereu:

— Proastă... Ce proastă!...

După ce se întoarse, se apucă să deretice prin casă. Era schimbată cu totul; umbla sprintenă, ochii îi deveniseră limpezi și jucăuși, iar buzele căpătaseră o prospețime tulburătoare. Filimon nu observă însă nimic. Stătea tot la masă și frămînta între degete un boț de pîine. Părea chipul acoperit de-o bărbuță roșcată și lungă ca de țap rîse ascuțit.

— De-acu ce-l mai cauți? Șterge-te pe bot...

Cițiva izbucniră în hohote. Filimon luă schița în mînă. Se uită peste ea și simți o ușoară strîngere de inimă. Nici din pămîntul lui nu se mai vedea nimic. Bănui că trebuie să fie undeva în marginea din dreapta, pe lîngă parcela lui Nică Zbarnea, care se zărea ca un triunghi mic și alb. Printre linioarele albastre ce brăzdau în curmeziș tarlaua, i se păru că vede în capătul ogorului său tufișul de mărăcini, primăvara încărcat de spuma florilor, iar toamna de bobițele negre ale fructelor. Se întristă. Ceilalți se porniră din nou să discute, dar el n-a mai deschis gura pînă la plecare. În drum spre casă încercă să-și scuture amorțeala: „Ce naiba, m-am zbătut aproape doi ani ca să conving pe alții... Și acum... Doar nu sînt babă să bocesc după el". Rîse. Își dădu însă seama că avea rîsul silit. Apoi, i-a fost frică să se mai gîndească...

Într-un tîrziu, Simina își dădu seama că se apropie amiaza și ea încă nu făcuse mîncare pentru Iliuță. Pregăti ceva în grabă, dar cînd dădu să plece, Filimon îi luă coșul din mînă.

— Mă duc eu...

Femeia îl privi surprinsă:

— N-ai dormit toată noaptea; mai bine te-ai culca.

— Acu tot nu pot dormi... Și-apoi, vreau să văd ce mai este pe cîmp...

Era conștient că se minte, că altceva îl îmboldea să se ducă, dar n-avea putere să dea înapoi. Plecă. Simina îl urmări cu privirile pînă ieși în uliță. Cîteva clipe pălăria lui pluti pe deasupra zaplazului, apoi dispăru după colț. Simina însă rămase în același loc, vreme îndelungată. Gestul lui Filimon o mișcase adînc, aproape că nu-i venea să creadă... Filimon era din nou cel de odinioară...

Bucuroasă, coborî în ogradă, prinse o găină pe care o dădu unui vecin să i-o taie, făcu focul la cuptor, frămîntă aluat pentru plăcinte, iar la urmă, cînd isprăvi, puse jar din gura cuptorului în fierul de călcat, vrînd să-și netezească o rochie. Stătu multă vreme în fața sipetului deschis, nestiind ce să îmbrace. În ultimii ani își făcuse destule bluze și rochii, dar nu prea le purtase și nu știa care i-ar sta mai bine. Orideciteori își făcea un lucru nou, Filimon aproape că nici nu observa... Pînă la urmă, își alese rochia de mătase vișinie pe care și-o făcuse de Florii. După ce o călcă, se îmbrăcă încet, cu migală, privindu-se în oglinda cea mare, îndreptîndu-și de nenumărate ori o cută care i se părea că nu stă așa cum ar fi vrut. Rupse din glastra de pe fereastră o floare de mușcată, și-o prinse în păr și se lăsă încet pe scaun. În casă era răcoare și mirosea a var proaspăt, a dușumele spălate, a mere; prin dreptul ferestrei trecu umbra unui nor. Simina se simți dintr-odată tristă. Se ridică de pe scaun și oftă, întrebîndu-se în gînd de ce-o fi întîrziind Filimon atîta.

★

Cînd ajunse în apropierea pădurii, Filimon Cozma își scoase haina; pe la subsuori și pe spate, cămașa i se umezise de sudoare. Între timp, soarele se urcase sus și trimitea oblic raze fierbinți. Deasupra țarinei plutea un abur vioriu. Departe, către malurile joase ale Jijiei, tighelite cu pîlcuri de sălcii, se vedea cireada satului. Pe-alocuri cîmpul pleșuvise ori îmbrăcase zăbunul roșcat al toamnei. Peste tot era o forfotă vie. Treceau care cu fîn, cu păpușoi; oamenii roboteau aplecați asupra pămîntului; unii scoteau cartofii, morcovul, sfecla, alții arau mirîștele ori tăiau porumb. Ici-colo, în lungul fîneților se mai vedeau căpițe de fîn ce așteptau să fie cărate neîntîrziat.

Se auzeau cîntece, fluierături, strigăte răzlețe, scîrțîit de care, nechezat vesel de cai, clinchete de clopoței, ori sunete de talangă.

Prin aer treceau într-o lunecare molcomă funigei.

Filimon părăsi drumul care se afunda în lăstărișul de la poalele pădurii și o luă spre dreapta pe-o cărăruie îngustă. Îl zări pe Ilieș de departe. Flăcăiandrul pășea rar, aplecat peste coarnele plugului. Boii se opinteau în jug cu boturile întinse pînă aproape de pămînt. Înaintea lor, ciorile mari de cîmp zvîrcneau de pe brazda reavănă, plutind o clipă, două, ca niște zdrențe negre umflate de vînt.

În Filimon se trezi brusc gospodarul chibzuit și meticulos. „Cine l-o fi învățat să are atît de adînc? pufni el mînios. Păi, așa, omoară vitele cu zile". Iuți pașii. Lăsă coșul cu mîncare sub cotigar, în capătul ogorului și nu mai așteptă să se întoarcă Ilieș. Porni el să-l întîmpine și-l luă la zor de departe.

— De ce ai lăsat brăzdarul atît de jos? N-ai văzut că pămîntul e bolovănos și uscat?

Ilieș se opri descumpănit. Chipul i se făcuse stacojiu. Trecîndu-și palma pe spatele boului din brazdă, Filimon rosti cu asprime, fără să-l privească:

— Du-te de mănîncă!...

Băiatul îl măsură lung, se scărpină după ureche cu-n aer de vinovăție și se urni din loc fără convingere.

Filimon scăzu adîncimea brazdei cam cu vreun lat de palmă și strigă la boi cu glas răgușit.

Vitele se opintiră în jug și cînd simțiră că povara s-a ușurat începură să meargă mai repede.

Omul rîse tăcut, urmărind o vreme cum se răstoarnă brazda neagră și grasă. Un miros înțepător de putregai, de pămînt umed și de lut ars îi gîdilă nările.

Își simți ochii umeziți de lacrimi; sîngele i se înfierbîntă, vîjîindu-i în urechi, și-o vreme păru atît de absorbit că nu mai auzi nimic din ce se petrecea împrejur. Ajuns în capătul ogorului, întoarse și-l zări pe Ilie la umbra cotigarului.

Părea abătut. „Să știi că s-a supărat. Ce mi-o fi venit să strig așa la băiat? Cu ce-i vinovat el? Întîi învață-l, bădie, și-apoi... Sigur! Dumitale îți convine. Umbli toată ziua după cai verzi pe pereți și de pămînt ai uitat. Îl arunci cum ai arunca o pereche de cizme care te string. Păi cum să nu te stringă dacă te-ai dezobișnuit să mai muncești. Mai bine ți-ai pune colo fundu la muncă și-ai vedea că nu-i chiar așa de ușor să-ți dai pămîntul"...

Deodată, fierul plugului se izbi de ceva tare. Filimon abia apucă să gîndească: „Cioata! Trebuia s-o scoatem" și se trezi peste cormană cu-o durere ascuțită în cotul drept. Se căzni mult pînă cînd scoase fierul. Izbitura fusese puternică și cioata nu putrezise încă. Pe vremuri în locul ei se înălța un gorun falnic. Filimon îl mai apucase. Îi văzuse chiar sfîrșitul. Pe-atunci era copil și își petrecea zilele cu bunicul la ogor; păzeau ceapa. După spusele bunicului care știa și el de la bunicul său, gorunul era trecut de trei sute de ani. Începuse să se usuce. Într-o duminică, spre seară, s-a iscat furtună. Stăteau amîndoi în gura colibei și așteptau ploaia care se apropia cu fulgere și tunete. Cum s-a întîmplat prăpădul nici acum n-ar putea să spună. O lumină mare l-a lovit parcă în creștet și n-a mai văzut nimic, iar cînd a deschis ochii gorunul era cuprins de flăcări. A venit imediat ploaia dar n-a putut să-l stingă. A ars toată noaptea, trosnind și aruncînd scîntei. Dimineață, nu mai rămăsese decît trunchiul negru, din care ieșea fum. A fumegat vreo cîteva zile răspîndind căldură în jur ca o sobă. După ce s-a răcit l-au tăiat de jos de la pămînt. Rădăcina a rămas. Cu doi ani înainte de a pleca la armată, Filimon a încercat s-o scoată. S-a chinuit aproape o săptămînă, dar n-a izbutit decît s-o mai micșoreze, ciopîrțind-o cu toporul. Pînă atunci nu se lovise de ea pentru că se afla chiar într-o margine, pe hat. În primăvara aceea își mărise însă ogorul, cuprinzînd și sforicica de vreo treizeci de prăjini a vecinului... Cîte sacrificii nu făcuse ca s-o poată cumpăra! A vîndut juncanii, un purcel bun de tăiat la crăciun, și-aproape un an a muncit pe ruptelea, ca un smintit. Cu chiu cu vai, pînă la urmă a achitat totul. Dar după aceea a venit armata, războiul...

Filimon strînse coarnele plugului și mai vîrtos. „De ce trebuia să-și aminteacă toate astea acum?" Opri boii, își trecu moale mîna pe frunte și se uită împrejur cu ochi de bolnav.

Lumina blîndă a toamnei tremura pe zări, peste fînețuri, peste mirîști. Pe lotul de-alături Vasile Petrache, bătrînul răsturna și el mirîștea. Mergea în urma plugului și îngîna ne nas un cîntec vechi:

Pe toloacă-i promoroacă,
Of amarule, amar,
Vin băieți cu cai la apă,
Of amarule, amar...

În bahnă la Gheorghe Cucu, cineva își bătea coasa; din cînd în cînd se auzea hîrșîitul ascuțit al greblei.

Dinspre malul Jijiei se iscă un hăulit prelung care se rostogoli pînă în marginea pădurii.

— Uiuiuuuuu!... Prinde-l măiii...

Pe ogoare oamenii săreau, strigau, fluierau, își agitau nefiresc brațele. Filimon văzu un iepure mare, roșcat, alergînd ca scăpat din pușcă în lungul unei pîrloage. Își ținea urechile pe spate, iar cu picioarele abia atingea pămîntul. Trecu peste un lot proaspăt desțelenit, făcînd salturi caraghioase; se împiedică în bolovani, căzu, se ridică... Ajuns la drum, stătu o clipă locului, apoi dispăru într-un lan de mohor.

În urmă se statornici o liniște nefirească. Și-n liniștea asta, de după lanurile cu porumb din stînga, Filimon auzi limpede un glas tînguitor de femeie.

— Te îndărătnicești fără noimă, Grigore. Vlăguiești și vitele și pierzi și vremea de pomană. Doar tot îl ară colectiva. Mai bine am merge la locul de peste baltă să scoatem cartofele, pînă nu ne trezim că ni le-a furat careva.

„Asta-i Glafira". Chipul femeii, uscățiv și parcă tot timpul plîns, îi trecu o clipă pe dinaintea ochilor. Încercă să și-l închipuie și pe bărbatu-său. Grigore Rapiță era înalt, gros, dar ager și viclean ca o vulpe. Avea sprîncenele bălțate. În copilărie nu se deosebiseră prea mult. De-a lungul anilor însă, sprînceana stîngă devenise roșcată, iar dreapta rămăsese neschimbată. Se chinuise aproape doi ani pînă îl convinsese să intre în gospodărie.

— De ce s-o fi îndărătnicind să are? Nu cumva s-a răzgîndit? Ori poate că-i pare rău și lui...

Îl văzu pe Ilieș apropiindu-se și clipi de cîteva ori vrînd parcă să-și ajungă tulburarea. Cînd băiatul ajunse la cîțiva pași, rosti cu glas înăbușit:

— Scoate plugul de pe brazdă... Și înjugă boii să mergem acasă.

Ilieș holbă ochii uimit.

— Haide! Fă ce-ți spun, nu căsca ochii la mine.

Băiatul apucă plugul de coarne, îl scoase din brazdă și mînă boii spre cotigar.

Filimon îi privi spinarea firavă și-i păru rău că s-a arătat așa aspru. Se apropie și-i puse mîna pe gît.

— N-are rost să mai arăm. Intrăm în colectivă...

Își simți cerul gurii uscat și amar, iar în inimă un gol mare. Ajută la ridicarea plugului în cotigar, apoi îl lăsă pe băiat să înjuge și porni spre casă fără să-l mai aștepte. Degeaba încercase să se înșele scoțînd plugul din brazdă. Părerea de rău pentru pămînt tot nu-i dădea pace. Între el și Grigore Rapiță nu era nici o deosebire... Gîndul din urmă îl înfurie și mai mult. Un sentiment surd de nemulțumire amestecat cu rușine și scîrbă îi răscolea sufletul. I se părea că se află gol în fața întregului sat. Oamenii se fereau parcă să-l privească în ochi. Numai fetele lui Zamfir Cotea, toate cinci, se uitau țintă la el. Aveau obrazurile triste. Filimon închise ochii, strîngînd pleoapele într-o încreștire amară. Niciodată nu le văzuse altfel. Chiar mai de mult, în tinerețe, tot așa triste erau. Zamfir Cotea se prăpădise în primul război mondial și nu le lăsase decît două hectare de pămînt. Cînd celei mari, Vatiței, i-a venit petitor, s-au bucurat toate. Flăcăul a cerut însă amîndouă hectarele și ea n-a vrut să-și lase mama și surorile chiar fără nimic. Cu cea de-a doua lucrurile s-au petrecut la fel. Pentru celelalte nu s-a mai ostenit nimeni să bată în poartă...

Filimon părăsi cărarea și o luă pe de-a dreptul prin țarină. Nu vroia să întîlnească pe nimeni. Se simțea ca un hoț de rînd care fusese prins asupra faptului.

Acasă abia se atinse de mîncare. Nu observă nici friptura de pui și nici plăcintele. Sorbi puțină zamă. După asta ieși afară și timp îndelungat își făcu de lucru în șură și prin grădină. Ciopli doi pari de salcîm cu care propti o bucată de gard ce stătea gata să cadă în uliță.

„Ce-o fi având?" se întreba Simina mereu, urmărindu-l de după perdea. Nu-l văzuse de mult atît de cătrănit.

După ce bătu parii, se spălă pe mîini afară lîngă cerdac. Simina îi aduse repede un prosop. Filimon se șterse încet ca să nu i se vadă tremurul mîinilor. Apoi nu mai știu ce face. Merse direct la scrin în odaia cea mare, trase sertarul de sus și scocioră pînă dădu peste o cutie dreptunghiulară de nuc din care scoase un sul de hîrtie legat la capete cu panglicuțe tricolore. Erau titlurile de împroprietărire.

Le desfăcu, trecîndu-și palma peste ele, tulburat.

Simina îl privea din prag cu ochi mari. „Ce se întîmplase cu el?!... Nu cumva... Se apropie și-l prinse de mînă".

— Îți pare rău?...

Filimon tresări și se clătină ca sub o lovitură. Vasăzică ea știa. Îl ghicise. O mînie sălbatică îi întunecă mințile.

— De ce te bagi? Te-am rugat cu să te bagi?...

Apoi se năpusti asupra titlurilor de proprietate și începu să le rupă... Le prefăcu în bucățele mărunte, mărunte.

Cînd termină se simți ușurat, dar în același timp îl cuprinse o oboseală de moarte.

Simina stătea în mijlocul încăperii, neclintită, ca o stană de piatră, cu părul răvășit. La picioarele ei zăcea strivită floarea de mușcată cu care se gătise de dimineață. Cînd dădu cu ochii de ea, pleoapele începură să-i tremure și pe fața-i albă ca varul apăru strălucitoare o lacrimă.

Costache Anton

Ilustrație de MARIA CONSTANTIN

KISS JENŐ

CRESC!

Ei cresc, li crește vremea-npătimată
celule pe celule așternînd.
Li-i bolta frunții tot mai sus curbată
și arcul buzei tot mai plin răsfrînt.
Aha! în ei bat tainic dălți subtile
căci la uși noi pun ivăre, lăcăți.
Li-s tot mai mari rotundele pupile,
cresc săli în ei, cu dulci obscurități.

Ei cresc. In os lopeți nenumărate
amestecă mereu fosfor și var.
Din piept un zgomot de ciocan răzbate, —
l-auzi bătaia caldă așadar?
Acum se fac și cablurile dese
cu o știință ce va da minuni:
cresc harfe purpurii ce-or să pulseze
cînd doruri vor simți și pasiuni.

Ei cresc. Privește, draga mea nevastă,
cum omu-n ei și lumea prind mărimi,
dar nu mărunta viață și nefastă,
ci armonii, puteri și înălțimi.
Vezi, în aceasta cred și pun elanuri.
Copiii nu rămîn copii niciînd,
ei cresc și — ochi le luminează planuri
din inimi și din creieri izvorînd.

In asta cred: în tot ce se clădește
neîntrerupt, în ei, și prinde har.
Istoria o simt în ei cum crește
cu epoci noi, mai mature, mai mari.
Zic cu-ndrăzneală: viitor, menire
și brațul spre copiii zvelți întind
și, parcă-n braț, frumoasa omenire
în creșterea ei matură o cuprind.

In romînește de **Al. Andrițoiu**

DECLARAȚIE LA UN ACT DE DECES ÎN 1945

„...Nimica nu-i făcurăm, ea singură-a venit
Socoată să ne țină pe cîmp, la împărțit.
Nici nu putea bătrîna de altfel înțelege
Că-l luam moșia fără decret semnat de rege.
Noi o rugasem: — Coană, mai mergeți pe acasă.
Ea mîinile-și pusese, sprijoană, după-o leasă,
Și ca bătută-n cuie sta astfel răstignită
Necontenind blestemul spre noi să și-l trimită.
Apoi, cînd ostenise pesemne de-njurat,
Doar ne privea cu ochiul străin și bulbucat.
— Hai, duceți-o acasă! ne spuse un tovarăș.
Iar noi:
— De partea noastră să fie mila, iarăși?
Și hotărîrăm totuși s-o ducem, într-o silă.
— E țeapănă cucoana! — ieșește o copilă.

De leasă agățată, ca-n grîu o sperietoare,
Murise boieroaica bătrînă de-a-n-picioare".

Tiberiu Utan

FOCURI ȘI SĂLCII

(1907)

Revolta țărănească s-a-nvolburat în focuri
Îmbobocind amurgul conacelor pe țară
Și-o floare carnivoră creșcu pe aceste locuri,
Flămîndă, neplecată de vînturi, temerară.

Numai durerea multă în sălcii se-ntrupase,
Să le agite vîntul, să crească plîngătoare,
Cu bocetul acela plin de foșniri de coase
Și cu oftatul ultim al omului ce moare.

De-atunci vălătuciră mîniile viteze
Și-n zori trecu vîlvoarea de focuri vesperale
Ca azi în spicul rumen, în holde, să danseze
Pe marea potolită-a comunelor tarlale.

Trezind în noi nu unda de lacrimi și jelanii
Ci dreapta pomenire-a credinții ce rămîne,
Doar sălciile încă tot pling și plîng țăranii
Plecate pe mormînturi ca mamele bătrîne.

Ion Brad

1907

Ce vis ciudat mă străbătu azi noapte!...
...Ardea spitalul cu bolnavi cu tot
Și flăcările sfîrîiau în cărnuri
Ris alb, cutremurat, de savaot.

Ce rîs, ce rîs mă străbătu azi noapte!...
Ce rîs de ziduri prăbușite
Strivind sub ele urlete, clipite
Și razele căzute ale lunii

Și luna... cum mai fulguia azi noapte
Pe străzile pierdute-adînc în vis...
Și cum mai fulguia pe cărnuri arse
Desfrîu de flăcări și de vis ucis.

Ce flăcări prăvăleau azi noapte
Ris fremătat și alb, de savaot!...
Ardeau, ardeau puroaiele azi noapte
Ardea spitalul cu bolnavi cu tot.

Nichita Stănescu

Discuții pentru un dicționar curent

— Realism; realism socialist —

Încercăm aici discutarea unor aspecte curente a e literaturii actuale, pornind de la termeni (citiți: problemie) frecvențiați cu insistență în ultimul timp. Vom debuta însă cu probleme ceva mai vechi.

★

Realism. Din capul locului două observații necesare. Prima: cunoscuta formulă a lui Engels prin care se definește realismul (fidelitatea detaliilor, redarea fidelă a caracterelor tipice și a împrejurărilor tipice), viza un anumit realism, determinat istoricește: realismul critic. Cîteva rînduri mai jos, Engels scria: „Realismul de care vorbesc eu poate să se manifeste chiar impotriva vederilor autorului". (s. n.) Deci, făcea o delimitare, sugerînd discutarea unui anumit realism. În sfîrșit, după aceste rînduri, urmează imediat un exemplu care trebuia să ilustreze afirmația de mai sus. Exemplul e Balzac. (Sînt cunoscutele aprecieri cu privire la depășirea de către Balzac a propriilor convingeri politice). A doua: Engels, formulînd cerințele realismului, avea în vedere numai proza nu și poezia. De ce am ținut să facem precizările de mai sus, știind totuși bine că nu aducem ceva nou în problemă și că repetăm adevăruri apodictice? Pentru că, așa învederate cum sînt, aceste adevăruri au fost neglijate de unii cercetători, dacă nu chiar, practic, contrazise. Plecîndu-se de la definiția lui Engels, s-a încercat o caracterizare a romantismului printr-un paralogism vădit: spre deosebire de realism, romantismul operează cu personaje excepționale și împrejurări excepționale. Cu alte cuvinte: romanticul este antirealist sau nerealist (fiind distins prin opoziție), realistului i se refuză paternitatea unor personaje excepționale, acționînd în împrejurări excepționale, iar tipicul e refractar excepționalului. Concluzii a căror inconsistență nu mai trebuie acum probată.

Insistăm asupra caracterului istoricește determinat al obiectului definiției lui Engels, pentru că sîntem de părerea acelora care văd în realism o poziție, o atitudine în fața vieții, o atitudine artistică, firește, care nu se manifestă începînd cu realismul critic, ci cu clasicismul elino-latin, cuprinzînd apoi neoclasicismul, romantismul, realismul critic, realismul socialist, ca etape istorice în dezvoltarea sa. Într-un articol publicat în „Contemporanul" și intitulat „Stilul secolului nostru", Petru Dumitriu vorbește, după părerea noastră pe deplin îndreptățit, de o „atitudine realistă" în literatură și artă. „Atitudinea realistă se bazează pe o concepție filozofică, chiar fără voia scriitorului respectiv. Trebuie să crezi în existența realității, în logica ei, în cognoscibilitatea ei, în caracterul ei exprimabil, ca să fii un artist realist. Adesea, firește, această atitudine e instinctivă. E de altfel atitudinea milenară a ființei umane în fața universului". Realism înseamnă, fundamental, exprimarea realității obiective. Este înțelesul primordial al realismului, dar nu înțelesul deplin, pentru că în procesul de „exprimare a realității" concurează: descoperirea sensului și tendințelor vieții, selectarea, interpretarea, invenția, compoziția etc. Numai ansamblul acestor operații poate oferi tabloul creației artistice realiste. Definitorie pentru artistul realist rămîne însă atitudinea. Nu putem contesta „Orestiei" lui Eschil sau „Satyriconului" lui Petronius structura realistă, implicînd o atitudine corespunzătoare în fața vieții. În arta clasică reflectarea credincioasă a realității constituia de altfel un principiu esențial, ostensibil. Aristotel proclama în „Poetica" sa obligația artei de a imita natura iar Horațiu recomanda verosimilitatea, evitarea nefirescului și a ilogicului. Renașterea, prin preluarea structurală, incontestabil pe un plan categoric diferit și net superior, a trăsăturilor clasicismului grec, a conferit o factură nouă realismului. Romantismul, răsturnînd canoanele clasice, lărgind sfera artei, a continuat, prin reprezentanții săi iluștri, tradiția realistă. Byron, Hugo, Schiller, Pușkin, Mickiewicz, Eminescu n-au răspuns prin romantismul lor atitudinea realistă. Realismul lor are o configurație romantică asupra căreia vom reveni. Un exponent mai mult în plan teoretic al romantismului englez, Samuel Johnson, trăitor în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, referindu-se la creația lui Thomas Gray, poet preromantic cunoscut, declara: „Sîntem emoționați în măsura în care credem". Deci o profesiune de credință realistă, prin proclamarea verosimilității, ca sorginte a emoției artistice. E drept, romantismul a avut și extreme idealiste antirealiste. Novalis decretase supremația imaginației, încercînd să smulgă arta din raportul ei realist cu viața. (Ramura germană a romantismului a înregistrat într-adevăr prin frații Schlegel, Friederich von Hardenberg-Novalis, Hoffmann și alții, o orientare idealistă). Nu putem surghiuni întreg romantismul care a adus — prin anumiți reprezentanți ai săi — o considerabilă contribuție la dezvoltarea realismului. În afara granițelor acestuia, care ni se par mult mai largi decît se recunoaște de obicei. Mai mult, se poate vorbi de o atitudine realistă și la unii scriitori simboliști. Bacovia, spre pildă, folosind recuzita specifică a simbolismului, a înfierat — deși în tonuri sumbre, sepulcrale, de un tragism negru — „crimele burgheze", a înfățișat în atmosfera apăsătoare a tîrgului mizer, degradarea omului sub ordinea capitalistă și a întrevăzut și simțit, adîncindu-și umbra „în cartiere democrate", revolta. („Sculați, ai muncit proletari!") Indiscutabil că suprarealismul sau dadaismul nu au putut traduce o atitudine realistă, deoarece însăși esența lor era irațională, alogică, deci antirealistă. Cît privește expresia „artistică" a acestor extreme antirealiste, ea nu poate fi însușită astăzi pentru că răsfrînge cu fidelitate haosul irațional din structura acestora și pentru că realismul socialist, oricît de ospitalier ar fi cu stilurile cele mai diverse, cu modalitățile infinite de oglindire a vieții, nu se poate transforma în contrariul său, în antirealism adică, prin negarea oricărei logici și rațiuni. Nu credem deci că George Munteanu, consiliază bine pe poeții noștri, recomandîndu-le însușirea celor mai moderne descoperiri în domeniul limbajului poetic, „indiferent de unde vin". Cu atît mai mult, cu cît cele mai moderne descoperiri în direcția „limbajului poetic" aparțin unor limitatice și efemere „isme", lipsite de orice autoritate artistică.

Realism socialist. Această etapă modernă a realismului este superioară celorlalte, nu numai în măsura în care corespunde unei orînduiri, unei concepții de viață și unei sensibilități superioare. Este vorba și de o lărgire imprescriptibilă a orizontului artei, de o dezlegare a potențelor creatoare. Realismul a înregistrat în lunga sa existență momente relativ exclusiviste, de rigoare canonică, de restringere a libertăților creației printr-o dependență acceptată sau nu față de un cod licit. Pentru probarea rigorii dogmatice e invocat de obicei clasicismul, caracterizat într-adevăr printr-o docilitate extremă față de legi impuse. Dar nu e mai puțin adevărat că romantismul, sfărîmînd dogmele clasice, le-a înlocuit treptat prin alte dogme corespunzătoare preferințelor și inclinațiilor proprii. G. Călinescu observa în ale sale „Impresii asupra literaturii spaniole" la capitolul „Clasicism, romantism, baroc" referitor la mixtiunea tipurilor fundamentale (clasic, romantic, baroc): „Atît de corupte sînt tipurile în realitate, încît în Vinești la romantici veleități de „regulă", de „școală" și o fidelitate față de teme și genuri care e de esență clasică". Chiar curentele moderniste (aici părăsim pentru o clipă teritoriul realismului) care proclamaseră de la naștere abolirea tuturor legilor, inclusiv a legilor gîndirii, au degenerat în cel mai îngust dogmatism. Suprarealismul, decretînd dezmățul subconștientului și cultivînd halucinantul, oniricul, a tăiat orice acces către alte preocupări, de artă autentică. Anarhia își creează și ea legi, uneori nebănuit de drastice.

★

Realismul socialist, aducînd cu sine un umanism nou, mai cuprinzător și mai generos decît cel al Renașterii, nutrit din idealurile cele mai înalte ale omenirii, trebuia să fie, și nu poate să nu fie, expresia cea mai înaintată a libertății artistice. Realismul socialist este ostil canoanelor și dogmelor prin însăși esența sa umanist-socialistă. Proba cea mai elocventă este că atunci cînd s-au ivit totuși, au fost sfărîmate și sînt în permanență sfărîmate de însăși mișcarea progresivă a artei. Pentru înlăturarea canoanelor clasicismului, fixate în arta poetică a lui Boileau-Despréaux, a fost necesara o mișcare literară puternică, romantismul, care și-a luat asupră-și misiunea istorică de primenire a literaturii. O ripostă dinlăuntrul clasicismului ar fi fost inoperantă. Realismul socialist se debarasează prin mijloace interne și sigure de dogme și „reguli". Literații revizioniști de peste hotare, au făcut tentativa de a contesta necesitatea spiritului de partid în literatură, considerîndu-l ca un factor restrictiv, dăunător libertății creației. Dar ce înseamnă în fond spirit de partid? Înseamnă situarea deliberată a scriitorului pe pozițiile clasei muncitoare, oglindind realitatea din unghiul de vedere cel mai deschis și cel mai progresist cu putință. Cu alte cuvinte, spiritul de partid presupune atitudinea pe care au avut-o față de realitate marii scriitori realiști din toate timpurile — înfățișarea vieții dintr-un punct de vedere progresist, avansat. Dacă vechii realiști au făcut-o de multe ori inconștient, realiștii moderni, realiștii socialiști trebuie să o facă în mod conștient. Avem a face în ultimă analiză cu un **realism obligatoriu.** Dezavuarea spiritului de partid echivalează deci cu o negare a realismului, în speță a realismului modern, realismul socialist.

Realismul socialist nu este o născocire teoretică, o ficțiune de cabinet, ci o etapă necesară, naturală, obiectivă în dezvoltarea generală a realismului, etapa modernă a realismului. Realismul socialist preia ereditar marile valori realiste ale tuturor secolelor și le dezvoltă. Există o continuitate organică, firească, ce nu poate fi în nici un caz omisă sau tăgăduită.

Dumitru Solomon

C. Brîncuși

Desen de FLORICA CORDESCU

Sînt nume care nu aparțin doar unui neam, ci umanității. C. Brîncuși a fost dintre acestea. A cucerit lumea cu arta lui, dobîndind o faimă cum nimănui dintre romîni, afară de George Enescu, nu i-a fost dat să cunoască.

O glorie care se răsfrînge și asupra tărîmurilor unde s-a născut artistul, asupra pămîntului din care s-a ivit floarea prodigioasă a talentului său. Căci feciorul de țărani din Gorj nu dăruia artei numai zestrea ultimitoare a unui ins: el știa tainițele în care stau ascunse comorile străvechi ale poporului său. Sculptorul săgeta înălțimile cu elanul pur al păsării măiastre, pentru că se cufundase în folclor.

Ne obișnuim cu gîndul că un creator a pierit, cugetînd că opera sa ne rămîne. Însă pe artistul care deștepta ca un vrăjitor viața secretă conținută în zdincurile materiei, în piatră, lemn sau metal, nu ni-l putem închipui pentru totdeauna plecat dintre cei vii. Poate, faur neobosit, trudește încă, departe de ochii oamenilor, ca să preschimbe stelurile în obiecte frumoase — care nu-s nici ale naturii, nici ale geometriei —, să le prefacă într-un univers tulburător de volume și forme.

CĂRȚI NOI

Miracolul vieții

(Urmare din pag. 1)

realității cu care vine în atingere pâr să fie percepute de scriitor prin toți porii ființei sale. La această sensibilitate de seismograf se adaugă o neobișnuită memorie. În evocarea lui Geo Bogza nu dispare nimic din colorarea vieții, cele patru cicluri — Fișe de copilărie, Fișe de închisoare, Fișe de război, Fișe de provincie — *sînt tot atîtea panouri, în mare parte cu conținut autobiografic. Peste umbrele acelui cadru social din* Anii impotrivirii, *deosebim prezența luminoasă a scriitorului, acum jubilînd în preajma unui ostrov care se naște sau comentînd cu ironie cursa monitorului englez „pe o Dunăre orientală, printre caicuri și șleapuri mizere", acum evocînd stranii siluete de penitenciar, care nu și-ar putea găsi transpunerea plastică decît sub penelul unui Perahim, sau legînd amintirile dureroase despre cel dintîi război mondial cu lupta patrioților spanioli împotriva fascismului franchist. Un reportaj ca „O sută șaptezeci și cinci de minute la Mizil" îți dă senzația astenizantă a cenușiului, după cum „Înmormîntări", bucată cu adevărat excepțională, reproduce aproape cinematografic un moment din existența de bolgie terestră a unui oraș unde „nu se născuse dintre negustorii lui nici un om care să gîndească: asupra orașului cît era de urît și asupra oamenilor lui cît de meschină le era viața".*

Lectura povestirii Moartea lui Iacob Onisia, *și ca reprodusă în cuprinsul volumului, ne impresionează oricînd tot atît de puternic.*

Geo Bogza își augura activitatea sa de reporter, spunînd între altele: „reportajul este o școală a vieții adevărate prin care trebuie să treacă orice scriitor care vrea să fie un autor viu, în ale cărui cărți să se zbată, de la pagină la pagină, viața. Reportajul este cel mai bun corectiv al esteticii turnului de fildeș".

Liviu Călin

Romanul-pamflet

(Urmare din pag. 1)

odată cu augustul șnapan. Efectul este de cea mai bună calitate artistică; prezentarea „obiectivă" a faptelor insuflă cititorului o repulsie violentă. Iată preocupările regelui surprinse concentrat, într-un semnificativ talmeș-balmeș de valori: **„Avea atîtea griji pe cap; fiul, aleea Vulpache (domiciliul Elenei Lupescu, n. n.), partidul național-țărănist, Mița, legionarii, miss Kilometru, filantropia, băncile, democrația, Margot, Didina, fabricile, armata, Eugenia, Francisca, Marcela, comenzile de armament, Vela, Lina, Leonora, Mița, Valerica, Cleopatra, Hitler, Riki, Țigăncuța, Anglia, Franța, Fifi, Anișoara și atîea altele, cîte poate avea un rege tînăr și energic care lucrează optsprezece ore pe zi..."**

În felul acesta, în limitele unei acțiuni de ample proporții epice, disponibilitățile scriitorului găsesc o arie mai largă de desfășurare. „Regele Palaelibus" este urmărit în diverse împrejurări, cu aceeași ironică-blîndețe a autorului care marchează mai plastic josnicia, grosolănia personajului drapat pentru orice eventualitate în atitudini patriotarde și grave. Solemnitatea jurămîntului la înscăunarea pe tron, în care întreruperile penibile ale majestății-sale, atribuite emoției unui act istoric, se datorează de fapt tulburătoarei contemplări a diferitelor femei din tribunele Senatului, ni se pare caracteristică. Trivialitatea se vădește mai naturală îndărătul pretențiilor nobile.

Pagini de tristă memorie ale unei istorii foarte apropiate, din vremea trecutelor guvernări reacționare, sînt evocate în ciclul „Paravanul de aur" din care pînă acum au apărut „Domnul general guvernează", „Starea de asediu" și, recent, volumul de față, „Regele Palaelibus". Fresca satirică a unei epoci este realizată cu o ironie pe cît de fină pe atît de biciuitoare. Ceea ce estompează însă în parte relieful satiric al portretului unui personaj central al romanului, cum este în cazul nostru „Regele Palaelibus", este paliditatea figurii celor mai mulți dintre sfetnicii săi. Conflictul care se angajează între cele două tabere devine convențional; cu excepția lui Iulian Dacu și a profesorului Arghir, ceilalți nu pot fi deosebiți între ei decît după numele de botez și cel de familie. Esențială pentru reușita romanului „Regele Palaelibus" ni se pare îndeosebi opoziția pe care autorul a realizat-o între aparența evenimentelor istorice și esența lor. Un umor de o certă valoare artistică, împreună cu un ascuțit simț al realității au covîrșit în cea mai mare parte a cărții unele tendințe către șarja sau invectiva în sine.

Miron Dragu

LAUDE

(Urmare din pag. 1)

de fondul popular și de experiența clasică, păstrînd în același timp tradiția întinsei accesibilități. Avîntul marilor construcții, bucuriile muncii pașnice, frumusețea sentimentelor umane își găsesc astfel un cald interpret. Mobilul fundamental al versurilor rămîne patriotismul. Poetul se pleacă recunoscător, pios în fața patriei renăscute, fericit că poate împlini dorințele sale. Adorația se relevă prin poezia efuziunii totale pe care Victor Tulbure o cultivă cu insistență: exaltare, confesiune patetică în ceasul încordării maxime, al izbucnirii fără rezerve.

Piesa „Citadela sfărîmată" a cunoscut un meritat succes atît în țară cît și în reprezentațiile de peste hotare. Procesul familiei burgheze este efectuat într-o construcție sigură, cu multe însușiri dramatice. Virtuozitatea lui Horia Lovinescu se distinge în special în descrierea impasului intelectualului burghez, torturat de himere, sustras din influența tonică a energiei populare. Sfărîmarea citadelei o realizează un arhitect foarte dotat, competent în măsurarea dimensiunilor, a perspectivei și a cadenței teatrale.

Ana Novac a irupt în dramaturgia noastră cu un talent original, copleșit de inspirații vulcanice, încă neancorat la un țărm definit, pasibil de clasificare. „Preludiu" transmite patosul noii generații, avidă de frumos, de adevăr, decisă să înfrunte dificultăți uriașe. Ritmul și tonalitatea piesei recepționează ceva din trepidația vremurilor contemporane. Temperamentul agitat de impulsuri tiranice, se remarcă și în „Familia Kovacs" unde Ana Novac rostește cu o rară vehemență rechizitoriul fascismului.

★

Cărțile distinse cu Premiul de Stat pe anul 1955 se înscriu în patrimoniul literaturii noastre socialiste, fiind reale valori. Critica literară, în ultima vreme, se înverșunează în fața elogiilor abundente și pretinde sancționarea lacunelor, generalizări și asociații sintetice. Ne poate absolvi de această obligație ocazia festivă care impune sumara evocare? Fără îndoială, aprecierea profundă necesită studii ample, analize multilaterale. Acceptînd riscurile unei scurte prezentări, esențial e să reliefăm ceea ce e incontestabil, calitatea ideologică și artistică a operelor premiate.

S. Damian

POȘTA REDACȚIEI

Iată că aniversarea a cincizeci de ani de la eroica primăvară a lui 1907, prilejuiește o avalanșă de poeme, provenite de la obișnuiții noștri corespondenți mai mult sau mai puțin debutanți, tema fiind ispititoare prin măreția faptelor evocate ca și prin implicațiile acestora în prezent. Parcă: atunci — acum, îngăduie și chiar reclamă liricul și epicul, patosul și duioșia, vehemența și grandoarea. Numai că la trierea vastului material primit îi se impune o constatare. Această poezie „ocazională" reprezintă pentru mulți o ...ocazie de „a-și vărsa focul", un bun piasament pentru înclinările spre autumnalele lacrimogene și măreția momentelor evocate copleșită de latura mărunt pitorească a „mizeriei" descrisă în sine. Cît despre legarea de prezent e în multe — prea multe cazuri formală, artificioasă, de complezență și pînă la urmă... de circumstanță! Lucrul nu ne este și nu ne poate fi indiferent și ne socotim îndreptățiți să înscriem această observație preliminară, depășind oarecum așteptările corespondenților noștri cari vor să știe „dacă au talent" sau cari ne cer — așa cum face unul dintre ei... să „îndreptăm greșelile de ortografie"... înainte de a-i publica versurile „în cel mai apropiat număr al gazetei Dvs.!" Cu toate rezervele cari preced, atracția spre acest subiect, multiplicitatea formelor încercate pentru a-l aborda și cuprinde, (de la sonet la baladă, de la pastișa folclorului la „spiritul modern" impins pînă la abscons, la limbaj quasi-cifrat, de la încercarea de a restitui lucrurilor proporțiile de frescă pînă la aceea de a le esențializa într-o mică scenă caracteristică — frecvent repetatul tablou: ciocoiul, frumoasa fetișcană pe care o necinstește, și argatul răzbunător —) acestea și multe altele constituie un fenomen dintre cele mai interesante pentru poezia amatorilor candidați la profesionalism.

De departe, din marele număr de poeme primite, ca un lucru realizat și apropiat de stadiul publicării, se desprinde amplul poem al lui Gheorghe Chivu: Judecata din urmă (1907). Autorul nu este de altfel un începător, el primind, după cum ne informează, și un premiu pentru un volum manuscris, cu 11 ani în urmă.

Furam de la boier și nu-mi dădea
prin minte că furam din pîinea mea.
Și el știa, dușmanul, pe tăcute
păcatul meu că-i sfînt și că-i virtute

. . . . . .

Și nu-ndrăzneam să văd că el mi-e
furul
cînd îmi plătea din holda mea cu
ciurul.

. . . . . .

De altfel, același tînăr corespondent într-o poezie nu întîmplător numită „Suspine", găsind o rimă ce e drept inedită, scrie:

se-nalță plîn
din strimtu-i chist
un cîntec trist
zvonind suspin

Prospețime și un ton firesc în efuziune pe marginea naivității și a banalului — dar ne aflăm la o primă încercare, cum spune poeta, A. Rezuș. învățătoare într-un sat din preajma „Flămînzilor" — găsim în versul ca:

De v-ați trezi din somnul vostru
„umbre cu fețe scofîlcite"
ați prinde viață din viața
ce umple satele-nsorite!

Multe din scrisorile primite de noi conțin platitudini, rimate aproximativ:

Au dat foc la conace și-au căsăpit
pe arendaș
Ce tare speriat e-al lui conaș!...
Și tot astfel de vești sosesc la
București
din Dorohoi, Hîrlău, Craiova sau
Pitești.

Enumerarea se oprește aici, deși, re cunoașteți că autorul (L. Dianu) ar fi putut să continue mult, dar nu bine.

Așteptăm încă — din primăvară pînă-n toamnă — poeme despre 1907 și-i rugăm pe tinerii poeți să nu se descurajeze, așa cum nu ne descurajăm noi, bătrînii — cetindu-i uneori!

Marcel Breslașu

Epopeea răscoalelor

(Urmare din pag. 1)

într-o ogradă. Boerul are țara ca un hambar al lui, boerul e pe moșie. Poporul? slugile lui. Cărturarii? rîndașii lui. Boerul bate din palme și țara trebuie să meargă cum poruncește el, căci boerul s-a sculat cu ochii urduroși din somn și vrea dulceață, și vrea cafea, și vrea ciubuc... Boerul e o ființă sacră. Observați cum este croit, cu eleganță. El n-are decît cinci degete la un picior și picioarele lui au miros de lavandă. Cînd scuipă, el face perle. Cînd strănută, cîntă... are în nas o vioară. Cînd își suflă nasul, izvorăște miere muzicală. Nădușala lui e eau de Cologne — pardon! eau de Belgique... Boerul pute frumos. Boerul e cerul. Boerul e ploaia. Boerul e scînteia, e ideea, e geniul. Mă rog așa e boerul". Și în final: „Iubite mițocane. N-ai crede tu că a venit timpul să-ți sufleci mînecile puțin, să dai pantalonii boerului jos și să-l pipăi părțile aristocratice cu miraculosul și divinul tău reteveiu?"

În „Flautul descîntat", creat în perioada războiului antonescian, excepțională satiră sub haină alegorică, aflăm ideea subtilă a netei diferențe dintre *oameni* și *stăpîni*, aceștia din urmă fiind în afara sferei umane:

„Căci între oameni și stăpîni
Era un gol zidit, ca la fîntîni,
În care apa suie-n gol de-a gata.
Tîrîte sus cu lanțul și găleata".

Luate disparat din filiera unei continuități, cam acestea ar fi materialele din care Tudor Arghezi a edificat al său „1907".

Biciul răbdat s-a întors din nou în cuvînt și, animat de o amplă și extrem de clară viziune socială, lovește astăzi cu mai multă vigoare ca acum patru decenii.

Ion Vitner

[1]) „Gherea" în „Adevărul literar și artistic" an. IX, seria II-a, 25 Mai 1930, No. 494

CARNET SOVIETIC

A. Fadeev inedit

De la A. Fadeev ne-au rămas peste 50 carnete de însemnări care conțin, între altele, numeroase opinii ale scriitorului despre artă și literatură.

A. Fadeev, care a și ținut unele comunicări și conferințe în această privință, avea de gînd să-și sistematizeze notele în vederea unei cărți ce s-ar fi intitulat: „Însemnări subiective". Sub acest titlu, o parte din note se publică acum în revista „Novii Mir" (nr. 2/1957). Sînt acolo părerile lui A. Fadeev despre literatura rusă (Belinski, Pușkin, Turgheniev, Dostoievski, Cernișevski, Leskov, Cehov, Gorki, Leonid Andreev), despre literatura occidentală (Balzac, Stendhal, Flaubert, Zola, Maupassant, Dickens, Halldor Laxness), despre literaturile orientale, despre pictură (pictorii Renașterii, impresioniștii, pictorii romîni, pictorii ruși), apoi despre muzică și teatru, despre varietatea de stiluri ale realismului socialist etc.

Să ne oprim la cîteva din aceste deosebit de interesante notații ale celui care a scris „Înfrîngerea".

La 22 aprilie 1950 A. Fadeev nota:

„În poezie, sînt educat în spiritul lui Nekrasov. Dacă însă l-aș cîti toată viața numai pe Nekrasov, aș simți că multe laturi ale sufletului meu rămîn nesatisfăcute. Potrivit cerințelor mele sufletești cîtesc, dături de Nekrasov, „Demonul" lui Lermontov și „Faust" al lui Goethe și „Childe Harold" al lui Byron"... „N. Gribaciov și alții tot așa de talentați, dar cu vederi înguste asupra poeziei, nu pricep că realismul socialist, în comparație cu vechiul realism și cu romantismul, e chemat nu să înguste, ci să lărgească posibilitățile poeziei, posibilitățile de a te exprima pe tine însuți în poezie". Notîndu-și în 1948 părerile despre studiul lui Belinski „Reverii literare" Fadeev observa: „Democratismul și patriotismul lui Belinski răzbat aici ca o lavă, furtunos, prin scoarța unei concepții filozofice nejuste".

În 1944 nota despre Cehov: „Realitatea lui Cehov e monotonă, pentru că el n-a înțeles că „realitatea în artă trebuie crescută, ca para lui Montreuil", că adevărata forță a realismului stă acolo unde se dă lupta între eroism și ticăloșie, între bine și rău și unde ambele sensuri sînt întruchipate în oameni care luptă, sînt exprimate prin lupta oamenilor".

Despre Flaubert (1952): „...De la Flaubert putem și trebuie să învățăm multe și înainte de toate din dezinteresatul, plinul de abnegație, curatul său simț al datoriei față de arta sa, față de munca artistică".

A. Fadeev era un mare iubitor de pictură. Aci stau mărturie multe din vechile sale texte publicate și, îndeosebi, însemnările despre care vorbim acum. Dintre pictorii Renașterii, lui Fadeev îi plăceau Tizian și Tintoretto, Ribera, Rubens, Rembrandt. Pe impresioniști nu-i aprecia însă decît în foarte mică măsură.

Sînt interesante notele lui Fadeev (1952) despre pictura romînească. El impresionase în chip deosebit Theodor Aman, „pictor minunat, multilateral, puternic în tablou ca și în portret". Remarca în special „Țiganca". Văzuse și pînze de Andreescu și Grigorescu, cărora le gusta mai cu seamă partea de inspirație autohtonă, națională. Dintre pictorii noștri contemporani, Fadeev nota că „se relevă, prin talent și măiestrie, Iser".

Dintre sculptorii noștri remarca îndeosebi pe D. Paciurea cu portretul lui Ștefan Luchian.

Răsfoind toate aceste însemnări postume ale lui Alexandr Fadeev, reconstituim figura unui pasionat iubitor de artă, atent față de particularitățile individuale ale fiecărui artist, urmărind în special ideea în fiecare operă, dar nefăcînd nici o concesie lipsei de talent, de măiestrie.

Artistul din „Înfrîngerea" și din „Tînăra gardă" se recunoaște și în aceste însemnări.

A. B.

BRINCUȘI „Cap de copil"

VLAHUȚA, poetul lui „1907"

(Urmare din pag. 1)

„Vatra", poezia sa „Noi vrem pămînt". Adversarii poetului, tăgăduind scriitorilor o conștiință care i-ar face capabili de afirmări sociale protestatare, au scormonit aprig pentru a găsi sub strofele poetului amprentele vreunui om politic.

Apariția lui „1907" avea să sporească și mai mult nedumerirea criticilor care intabulaseră de mult pe Vlahuță drept apărătorul „artei pentru artă"... Un articol nesemnat din ziarul „Patria" (7 iunie 1907) constată — e drept, cu satisfacție — această transformare a poetului: „D. Vlahuță a fost în vremurile de odinioară cel mai în vază luptător contra artei cu tendință. Poezia „1907" este o săritură, un salt mortal din arta pentru artă, în arta cu tendință. D. Vlahuță s-a prăvălit din sferele eteree ale poeziei în vălmășagul vieții"... Și autorul articolului din „Patria" continuă: „sperăm că d. Vlahuță va rămîne mai mult pe pămînt, va cunoaște în mai de aproape diversele... tendinți, și se va convinge că poezia, chiar aceia cu P mare, nu pierde în farmec, în lirism și în viață prin atingerea acelor tendinți"...

Dar fusese oare Vlahuță numai în „sferele eteree" așa cum pretinde autorul articolului? Nu descinsese el niciodată treptele turnului de fildeș? Nu-și plecase oare nicicînd urechea la zvonurile mulțimii, la truda oamenilor, la necazurile și bucuriile lor?

Am văzut că în 1894, prin poezia „Ananghie", poetul își renega teoriile literare, dar faptul nu fusese sesizat, poate unde apăruse fără ecou lectura poetului. Un cercetător mai atent al drumului urmat de poet de la 1894 la 1907 va descoperi însă multe asemenea abandonări ale unui crez artistic, temporar însușit.

Chiar din 1894, într-un articol din „Viața" — deși susține că nu înțelege de ce s-ar preocupa un poet de „lipsa paltonului" sau alte nevoi materiale — Vlahuță consimte la unele îndreptățite pretenții ale criticilor care militau pentru o artă cu tendință: „înțeleg să spui unui poet tînăr: caută să pătrunzi bine viața pe care o scrii, caută să vezi cît mai departe în jurul tău și mai cu seamă înaintea ta, fă, ca în ceea ce ne spui tu să găsim o parte din gîndurile noastre, din propriile noastre simțiri și aspirații, ca să te putem pricepe și asculta cu drag".

Am putea spune că între 1894 și 1907 Vlahuță este preocupat de fragilitatea teoriilor artistice de odinioară.

De bună seamă toate aceste mărturisiri, în proză sau poezie ale lui Vlahuță, au scăpat adversarilor care, abia în fața lui „1907" au descoperit că poetul făcuse „un salt mortal" de la „arta pentru artă" la aceea „cu tendință"... Ei uitau sau nu voiau să accepte că există realități care, prin dramatismul lor, pot stîrni în sufletul unui poet o adevărată furtună. Într-o convorbire cu redactorul „Adevărului" (28 iunie 1907) Vlahuță recunoaște: „Sînt gînduri pe cari de la o vreme și să vrei, nu le mai poți ascunde. Vine un moment cînd tot sufletul tău e ca un arc întins, dureros de întins. Și atunci cuvîntul îți smulge gîndul și îl duce, îl tot duce în lume. Mă apăsau de mult cele spuse în 1907 (e vorba de poezia cu acest nume... N.R.). Trebuiau spuse. Și ce bine m-am simțit după ce le-am spus"!

Polemica înverșunată iscată de poezia „1907" este importantă pentru noi nu numai pentru a descoperi atitudinea curajoasă a lui Vlahuță, căruia i s-a adus acuzația de „antidinastic", „instigator-incendiar", etc., ci pentru că atunci s-a pus cu tărie problema responsabilității creatorului, a îndatoririlor poetului, ca cetățean..

Vlahuță strigase: „Minciuna stă cu regele la masă". Reprezentată prin sfetnici regali, minciuna l-a făcut pe rege să nu cunoască suferința poporului, să nu-și iubească poporul, să se complacă în festivități, osanale și muzici:

Nu ți-ai iubit poporul, majestate!
Sau nu l-ai înțeles — și e tot una
De sus și pînă jos s-a-ntins minciuna
Ea leagă și dezleagă-n țară toate.

În pasiunile iscate de „1907" au fost unii polemiști care s-au întrebat, pe bună dreptate, dacă nu cumva poeții aveau și ei o vină că „minciuna se întinsese de sus și pînă jos"? Erau oare numai politicienii veroși și lingușitori vinovați că „adevărul fusese îndepărtat de la nasa regească"? Numai camarila obsechioasă, gata la orice platitudine, era vinovată că „ruină e în țara poleită" și că „sub crîngi de brad trozește putregaiul"? Nu este oare și vina scriitorilor că pînă atunci nu-și spuseseră cuvîntul, că nu-și îndepliniseră datoria față de neamul și țara în obidă?

„Voința națională" din 2 iunie 1907 ne dă răspunsul (și bănuim că este al lui Ion Nădejde): „Dar cine e vinovat? Vinovați sînt artiștii noștri care s-au potrivit direcției de la Junimea și au pretins că fac artă pentru artă, cînd făceau într-adevăr artă pentru cei sătui, pentru cei cari pentru a-și da francul puneau condiția să nu li se turbure mistuirea arătîndu-li-se suferințele celor din întunericul satelor sau orașelor. Sînt vinovați artiștii care pentru bidul de linte al vînzării volumului au ascuns adevărul"...

Aceeași acuzație se aude aproape aidoma, la 20 iunie, în articolul lui Vasile Pop, din „Prezentul": „Vinovați sînt aceia care au văzut și au tăcut și mai ales vinovați sîntem noi, scriitorii, care înțelegînd durerile neamului nu ne-am ridicat la timp ca să dăm alarma, ci ne-am mărginit să facem artă pentru artă și să ne încasăm în liniște lefurile sinecurilor inamovibile ce deținem"...

Dar chiar atunci cînd cîțiva poeți se decideau să-și spună cuvîntul, mesajul lor rămînea steril. Rezultatul nu era decît acela pe care ni-l arată Ranetti în finalul poeziei sale din „Furnica", în care își imaginează ce s-ar fi întîmplat dacă Vlahuță ar fi stat „cu regele la masă":

Deschide ușa brusc, bătrînul rege
Vătafului îi strigă: Dă-l afară!
Și-n brînci Vlahuță-i repezit pe scară

. . . . . .

Dar tot mare poet e, se-nțelege!

Cît de mare este, ne putem da seama și mai bine acum, după cincizeci de ani de la apariția lui „1907" — cînd citim această mărturisire făcută ziarului „Adevărul" (în aceeași convorbire citată mai sus): „Ce-mi pasă de ura celor puternici și de relele lor răzbunări? Eu prețuiesc viața prin binele pe care-l poți face, prin adevărul pe care îl poți spune, prin sentimentul demnității și mîndriei mele personale".

Tudor Șoimaru

SCRIITORI LAUREAȚI AI PREMIULUI DE STAT PE ANUL 1955

MARIN PREDA
cl. I-a pentru romanul „Moromeții"

NAGY ISTVAN
cl. I-a pentru romanul „La cea mai înaltă tensiune". (ed. II-a).

PETRU DUMITRIU
cl. I-a pentru romanul **„Pasărea furtunii". (ed. II-a).**

LÁSZLÓ SZABÉDI
cl. II-a pentru volumul „Versuri".

VICTOR TULBURE
cl. II-a pentru volumul **„Lauda patriei".**

HORIA LOVINESCU
cl. II-a pentru piesa **„Cetadela sfărîmată".**

ANA NOVAC
cl. III-a pentru piesele **„Preludiu" și „Familia Kovacs".**

ALEXANDRU SIHLEANU

„Armonii intime" (1857)

Intr-adevăr, ce ar mai fi dat Sihleanu ?

Intrebarea e tulburătoare, de cîte ori o vocație poetică reală se curmă la 22 de ani, ca la Cîrlova, sau la 23 de ani, ca la poetul nostru. Inainte de a răspunde la această întrebare, să încercăm însă a ne orienta în producția lirică a lui Sihleanu.

Poezia erotică pare a fi dedicată unei muze fictive, anume Sofia, o dragă „nălucire", o vedenie de vis, pentru care poetul varsă incontinent „valuri de lacrăme de sînge"; este o muză adorată în tăcere, cu reminiscențe alecsandriene, „o mult duioasă și dulce suvenire", o „dragă umbră", care

Plutește într-o sferă de gingașe-ncîntări.

Fidelitatea singură pare a da concretivitate imaginii ei :

Am plîns și voi mai plînge, și fără mîngîiere ;
Dar jalnica mea liră voește-a te cînta ;
Spre tine vrea să-nalțe cumplita sa durere
Și chiar a morții mele suspin a-ți închina.
(La Sofia)

Poema suferă de o contradicție interioară, în tonalități cînd senine, cînd sumbre. Același nume e invocat de „proscrisul" studios și nu prea, de la Paris, de care îl desparte (sic) „și munți și văi și deal uri și rîuri".

Aci eu sînt departe de-a lumii rea furtună ;
De cîntul filomelii pădurile răsună.
Natura e-nflorită, și tot e zîmbitor.

Dar vai ! nu-mi e-n putință să gust a lor dulceață,
In sufletul meu este o negură, o ceață,
Căci aș dori, copilă, spre tine-acum să zbor !
(Te doresc. La Sofia)

Printr-o gradație artificială, sentimentul real sau închipuit al depărtării și eventualitatea pierderii iubitei, prin căsătoria ei, stîrnește în dulcele poet al nopților senine și al stelelor îmbietoare, aprigi sentimente de gelozie și impulsuri criminale verboase.

Amar !... căci mie-adesea un tainic glas îmi zice
(Un glas ce n-are nume, nici sunet pămîntesc),
Că pentru-a mea odihnă, că pentru-a mea fericе
Omor să săvîrșesc !

Vin' dar, o duh al crimii, al cărui glas mă-mpinge
La jertfă ; căci sînt ceasuri cînd, dacă te-aș vedea,
Ți-aș vinde al meu suflet, ți-aș da pentru-al ei sînge
Credința-mi... de-aș avea !
(Gelozia. La Sofia.)

Satanismul byronian mai apăruse în Sonet III, străin acestui ciclu erotic, dar asociat aceleiași pierderi a credinței religioase :

Credință, de tine totul mă desparte :
Am avut dorințe — ș-au rămas deșarte ;
Am cerut iubire — ș-am avut suspin.

Vînturi a urgii, veniți de mă bateți,
Din banchetul vostru, credincioși, mă scoateți ;
Duh a-ntunecimii, ție mă închin !

Un alt sonet (VII) nu o mai numește pe Sofia, ci pe o iubită care-i împărtășește dragostea, dar care, și ea, se căsătorește cu altul. Invectiva se încheie însă cu iertarea vinovatei:

Fii ferice-n a ta soartă;
Astăzi sufletul meu iartă
Pe cel care i-a iubit

Sectorul erotic nu e cel mai rezistent, în Armonii intime. Reținem însă o notă romantică: dolorismul.

Și-mi place-a mea durere și neagra mea mîhnire,
Iubesc a mele chinuri și voi a suferi...

Mai puțin factice sînt poeziile închinate locurilor natale: Revedere și Toamna, aceasta din urmă o compoziție pe tema culesului viilor. Elementul autobiografic interesant e emanciparea, în cadrul naturii, a vlăstarului boieresc și procesul de nivelare socială, rousseauist, la meridianul nostru:

Iată și dealul și vîlcelușa
Unde eu liber, rangul uitînd,
Goneam oițe și viteluța
Cu ciobănașii doina cîntînd.

Sentimentul patriotic, pe care Iorga îl apreciază superior la G. Crețeanu, i-a dictat și lui Sihleanu accente viguroase, în procesul renașterii noastre ca națiune, după întoarcerea în țară.

Fii ai Romînii, fraților mei la sînge.
Rescoliți cenușa vetrei strămoșești ;
Și văpaia slavii din trecut va-ncinge
Inimile voastre mari și bărbătești.
(La Patrie, 1855, 9 Septembrie)

Cu mai puțină forță decît Crețeanu, prietenul său, cîntă și el în Streinul (Paris, 1852) sentimentul înstrăinării, deși

Luna bălăioară varsă dulci lumine

și își aseamănă dezrădăcinarea cu

Floricica smulsă din tulpina-i verde.

Față de asemenea convenționale imagini, din recuzita hibridă a maeștrilor săi autohtoni, ne poate uimi trecerea nemijlocită la decorul sumbru și teatral byronian, la orgiile cu bacante, la nesațul mărturisit al unui suflet care

...vrea mișcări, senzații d-acele ce doboară.
(Strofe. VII)

Poezia cu acest titlu e poate cea mai expresivă pentru configurarea poetului ieșit din adolescență și lepădat de edulcorările primelor lui arpegii lirice, a romanticului cu ambiții majore, ambițios să fie un Byron al țării sale, pasionat de tumultul bătăliilor, drapat în largile cute ale pelerinei romantice, bătută de orcane, înfruntînd spațiul oceanic și varietatea dezolărilor peisagistice, zdruncinînd așezările sociale nedrepte, dar și rîvnind festinuri orgiace, iar apoi năzuind zborurii vulturești. Nu lipsește o mărturie de credință literară militantă:

Citesc cu desfătare pamfletul, poezia
Ce muge ca furtuna cînd biciuie trufia,
Cînd blestemă tiranii pe falnicul lor tron
Imi place cînd dezgustul și ura mă frămîntă
S-ating coarda d-aramă a harpii care cîntă
Sălbatica durere a tristului Byron.

Și totuși, în huetul de spectacole dinamice și întunecate se ivește o imagine clară și senină, care trădează poate idilismul funciar al poetului, cuviința unui om de la noi, simplu, firesc

A sufletelor noastre adîncuri măsurat-am.
Și tainele ascunse a inimii aflat-am ;
Și zic c-acela gustă a vieții încîntări
Ce află mulțumire în pacea cea senină
Din vatra părintească, în cerul cu lumină.
În flori, în nopți tăcute, în simple dezmierdări.

Unde este, în definitiv, adevăratul Sihleanu ? In poemele byroniene, cu incesturi și strigoi, cu rivalități fraterne sîngeroase, cu ireconciliabile conflicte de rase și credințe ? In năluciri erotice neconsistente, pendulînd între adorația unei imagini și pornirile criminale ? In versurile bacchice, cu reminiscențe din copilărie sau cu slăvirea șampaniei franceze ? Sau în vocația satirică a poetului din ajunul morții, care surprinde mușcător toate aspectele viermuirii omenești din Cișmigiu și mai ales paraponul tombaterelor, speriate de primenirea cadrelor vechi cu toți Iorgii de la Sadagura (în ediția originală : Santa-Gura) ?

Am putea spune că nu-l aflăm nicăieri. Avea dreptate în multe Iorga, dar nu și în răspunsul : „aceasta se poate prevedea", la întrebarea : „Ce ar fi scris acest talent după atingerea lui cu viața... ?" Specificul poeziei mereu juvenile a lui Sihleanu e disponibilitatea, unită, cum ne-a dezvăluit Odobescu, cu darul improvizației. Poetul își varia instrumentația, de la modul grațios al barcarolelor, la pura armonie lamartiniană, la vigoarea versului alexandrin, și își înmulțea temele, din cîmpul experiențelor romantice, cu o vădită indiferență la conținut și cu un mimetism afectiv care l-a putut induce în eroare pe gravul Anghel Demetrescu, dar în definitiv nu optase, pentru că nu se găsise încă pe sine însuși. Cu Sihleanu a dispărut un strălucit arpegist pe mai multe coarde, neemancipat încă de mode și modele. Recîștigat în scurt timp ambianței culturale a țării sale, pe care o iubea cu aprindere, îmbrățișîndu-i năzuințele și luptele, ar fi dat de bună seamă pe poetul autentic al generației sale și o structură interioară originală. „Lira de argint" 151 e o metaforă generoasă pentru indicarea unui aliaj provizoriu.

Șerban Cioculescu

15) Epigonii de M. Eminescu. Intr-un concept, poetul scrisese întîi : „Lira de argint Crețeanu". O bibliografie completă despre Sihleanu se găsește în broșura „Din publicațiile Cercului studențesc „Al. Sihleanu" din Rîmnicu-Sărat. No. 1, Ion Gane: Lira de argint Sihleanu, conferință ținută la Sihlea, în ziua de 30 august 1926, cu prilejul comemorării poetului, București, 1926. în-8.15 pag. Bustul de bronz ridicat în 1915 la Sihlea a fost distrus în timpul războiului întîi mondial. Acolo, la moșia Sihlea, în cavoul familiei, fuseseră transportate rămășițele poetului și ale tatălui său, decedat la sfîrșitul aceluiași an, și care se odihniseră cîteva vreme în cimitirul bisericii Icoana din București; pe piatra mormîntară erau săpate două catrene, compuse de poetul G. Crețeanu. Pie ca să nu se risipească mormîntul poetului, ci să i se aducă cinstirea cuvenită.

N. D. Cocea în 1907

Spicuiri din amintirile unui contemporan

In 1906, sub impulsul mișcărilor muncitorești din Rusia — începute cu faimoasa demonstrație din 1905 la Petersburg, înăbușită în sînge — muncitorii din Romînia au pornit la luptă pentru o viață mai bună. Muncitorii din portul Brăila, exploatați crunt de armatori și de exportatorii de cereale, încearcă să revendice drepturi, făcînd grevă. Drept răspuns, conducătorii grevei sînt arestați și dați judecății.

N. D. Cocea era atunci tînăr magistrat mutat la tribunalul Brăila; are astfel prilejul să ia cunoștință de dosarul cauzei și constată că procesul ce se înscenează, este nedrept. Revoltat de injustiția ce este pe cale să se facă muncitorilor brăileni, N. D. Cocea recurge la o cale cu totul neobișnuită pentru un magistrat în funcțiune: își exprimă uimirea și indignarea, printr-un articol publicat în ziarul „Adevărul". Consecința: Cocea trebuie să demisioneze din magistratură.

Dar demisionînd, N. D. Cocea se alătură imediat mișcării socialiste brăilene, care reînvia atunci, ca și la București și în alte centre din țară, după trădarea „tinerimii generoase" care trecuse în partidul liberal.

Cu temperamentul lui tumultuos, cu dorința vie de a fi cît mai folositor muncitorimii brăilene, N. D. Cocea militează activ. Se organizează sindicate, se deschide un club muncitoresc în str. Brașoveni colț cu strada Roșie, se țin conferințe, se lansează manifeste, apare ziarul Dezrobirea, toate sub impulsul și cu sprijinul activ și impetuos al lui N. D. Cocea. Vorbea, ținea conferințe, polemiza, sfătuia pe muncitori, le dădea consultații juridice, se afla în fruntea manifestațiilor, alerga pe la autorități, se ducea împreună cu delegațiile de muncitori la patroni ca să obțină ameliorări, etc. In fiecare duminică se țineau conferințe publice. Intr-una din duminici, N. D. Cocea a vorbit despre „Teză și antiteză".

Odată cu răscoalele din 1907, situația mișcării muncitorești din Brăila se agravează. Prigoana se înăsprește, ciuhul socialist e devastat de poliție, unii conducători sînt arestați, se fac exmatriculări, iar N. D. Cocea este concentrat, ca ofițer, la Buzău. Refuzînd să se supună ordinului de a participa la reprimarea răscoalelor, N. D. Cocea este trimis în judecata consiliului de război și suferă o pedeapsă disciplinară.

Revenind la Brăila, într-o mică odăiță din curtea caselor unchiului său, avocatul Răscanu, se organizau întîlniri între N. D. Cocea și puținii militanți socialiști ce mai rămăseseră.

N. D. Cocea avea atunci 27 ani. Cei care-l mai secondau, erau tineri între 16 pînă la 20 ani care ne împărtășeam din entuziasmul și credința lui într-un viitor mai bun.

După puțină vreme, N. D. Cocea plecă la București. Aci, el își reluă activitatea de militant al mișcării muncitorești. Vorbea la întruniri, scria articole virulente, ținea conferințe și, la un moment dat, i se încredință conducerea oficiosului mișcării, „Romînia Muncitoare".

N. D. Cocea, într-o autobiografie publicată postum de revista „Contemporanul" cu data de 4 februarie 1949, arăta că a fost „pe rînd magistrat, avocat, publicist, socialist militant, director de ziare, pușcăriaș, deputat, romancier și, în sfîrșit, sore decît nu vietii, director general al teatrelor".

S. Albu

Un artist pasionat: Panait Istrati

Panait Istrati — așa cum s-a subliniat în prima parte a articolului *) a dat creații trainice atîta vreme cît adeziunea la concepția militantă asupra artei i-a fertilizat scrisul. Indepărtarea de țelurile nobile ale socialismului, trecerea scriitorului de partea dușmanilor Uniunii Sovietice au păgubit enorm omului și artistului. Panait Istrati, neînțelegînd că socialismul nu poate fi despărțit de realizarea lui practică în prima țară din lume care a scuturat jugul exploatării omului de către om, s-a prăbușit într-o penibilă derută ideologică, ceea ce a secătuit izvoarele artei sale.

„Martor și părtaș, din frageda-mi copilărie, al trudei popoarelor, eu port în inimă rana durerilor lor".
(Panait Istrati: „Trecut și viitor").

In martie 1925, cînd făcea mărturisirea mai sus citată, Panait Istrati publicase un număr de cărți mai mare decît numărul anilor ce trecuseră de la „marele său debut" Dunărea experienței lui de viață se revărsa impetuos ca într-o primăvară fertilă. Caracterul febril al activității creatoare se datora poate și dorinței omului mistuit de boală, de a da cît mai mult în răgazul pe care îl știa scurt. Incă din 1925, o nouă „comedie umană" își fixa profilul, iar scriitorul putea arunca o privire de ansamblu asupra lucrărilor de pînă atunci, pentru a încerca nu numai caracterizarea lor, ci și indicarea jaloanelor propriei evoluții. In cele dintîi scrieri *(Chira Chiralina, Cosma, Stavru, Moș Anghel)*, observa el, a zugrăvit destine zdrobite în lupta cu invincibilele legi ale firii. Mai tîrziu, în *Pescuitorul de bureți, Sotir, Codin*, a făcut un pas spre problematica socială, aducînd în scenă chipuri de răzvrătiți, pentru ca în cele din urmă, de pildă în *Haiducii*, să înfățișeze aspecte ale luptei sociale propriu-zise. Deosebirile dintre cele trei grupe nu sînt categorice. Nici soarta eroilor din cea dintîi categorie nu e independentă de angrenajul social, după cum nici haiducii nu acționează pe de-a-ntregul eliberați de pasiuni imperative. Nu e totuși mai puțin adevărat că bibliografia lui Panait Istrati urmează, în ceea ce privește cuprinderea problematicii sociale, o linie ascendentă pînă la cărți ca *Haiducii* și *Ciulinii Bărăganului*. Alte scrieri, *Biroul de plasare* și mai ales *Casa Thüringer* se plasează pe ramura coborîtoare a traiectoriei.

Ar fi fals și o concesie făcută tendinței de schematizare, dacă am stabili deosebiri în sens absolut și în ceea ce privește atitudinea generală a scriitorului față de problemele sociale între diferitele perioade ale activității lui. In anii în care debuta ca ziarist și se apropia de mișcarea muncitorească, iar mai tîrziu, în perioada cînd dădea cărțile de cea mai ascuțită observație socială, combativitatea de clasă pălește vizibil sub umbra acelui umanitarism burghez, ce se va afirma categoric în *Casa Thüringer*. Dar dacă majoritatea cărților lui Panait Istrati se impun prețuirii noastre, aceasta se datorează acelui spirit de revoltă împotriva nedreptății și a împilării omului simplu, spirit care dă scrisului său caracterul militant spre care năzuia în mod conștient, chiar dacă obiectivul luptei nu i s-a conturat niciodată cu toată claritatea. Forța realistă a acestor cărți constă deci în primul rînd în faptul că în paginile lor răzbate impresionant ecoul suferinței umane cu nete cauze sociale, atunci cînd se exprimă prin *„tînguirile muncitorului de la oraș ca și... ale iobagului de la sate, iobag împroprietărit după fiecare război și devenit iarăși iobag, după treizeci de ani de pace" (Trecut și viitor)*.

Uneori cauzele sociale ale acestei suferințe sînt mai puțin evidente; scriitorul însuși pare a le ignora. Iată *Chira Chiralina*, cartea debutului, la lectura căreia Romain Rolland exclama: *„e formidabil ! Nu există nimic în literatura de azi care să aibă tăria aceasta"*. (Scrisoarea din 23 decembrie 1922). Lui Romain Rolland, pasiunea, viața demonică îi aminteau pe Shakespeare. Numele celor două eroine, mama și fiica, precum și destinul lor tragic, ne evocă vestita baladă dunăreană despre Chira cea frumoasă, furată de turci, care-și sfîrșește anii tineri în valurile tulburi ale marelui fluviu. Intre baladă și povestirea lui Istrati sînt similitudini evidente, deși nici pe departe nu e vorba de tratarea epică într-un cadru mai larg a subiectului folcloric. Balada împrumută însă povestirii atmosfera tragică și mai ales îi dăruiește un simbol folosit de scriitor cu subtilitate artistică. Incîntătoarea Chira, născută din imaginația populară, piere în apele Dunării, punînd capăt suferinței; cele două Chire ale lui Panait Istrati se scufundă în valurile încă mai tulburi ale unei vieți stăpînite de viciu, perfidie și durere. In povestirile lui Stavru, tensiunea tragică atinge limita maximă, așa cum se întîmplă și în *Țața Minca* sau *Neranțula*, în *Codin*, *Moș Anghel*. Este vorba în primul rînd de drame individuale de care scriitorul face vinovate legile implacabile ale firii. Sfîrșitul dureros al eroilor acuză însă, chiar dacă dincolo de intențiile declarate ale autorului, societatea. Neranțula, Țața Minca, Moș Anghel, Codin au însușiri care, într-un mediu prielnic, i-ar fi putut smulge din cătușele patimilor ce-i doboară. Cărțile pomenite evocă în trăsături viguroase și caracteristice lumea regiunii natale a scriitorului din perioada istorică în care a cunoscut-o. In *Neranțula* și *Codin* urmărirea soartei eroilor îi prilejuiește lui Istrati zugrăvirea moravurilor din orașul dunărean. Perspectiva se lărgește în povestirea despre țața Minca, această temeie străsnică ce încearcă a birui opreliștile cu care o înconjoară mediul social. Ca și în nuvela despre moș Dumitru, Panait Istrati pomenește aici, și nu numai aluziv, exploatarea boierească și creează imagini zguduitoare ale unei drame colective. Paginile despre marile inundații, foametea, lupta locuitorilor împotriva calamității, alcătuiesc un tablou plin de semnificații.

Scrierile citate, care se recomandă atenției editorului de astăzi, împreună cu *In lumea Mediteranei*. *La stăpîn, Pescuitorul de bureți*, sînt încununate de *Ciulinii Bărăganului*. Comentînd această carte ale cărei dimensiuni tipografice sînt ale unui volumaș de buzunar, un critic găsea odinioară întemeiate cuvinte elogioase, dar îi reducea semnificația la aceea de poem al pustietăților, stăpînite de scaieții ce pornesc spre zări necunoscute, odată cu prima înfiorare a crivățului. Cartea e într-adevăr un poem al Bărăganului, prin mijloacele literare folosite, dar nu un poem al peisajului, ci al mizeriei acelor iobagi ce au rămas iobagi după toate în proprietărirle prin care regimul burghezo-moșieresc soluționa în felul său chestiunea agrară. Și în această povestire, în care episoadele tragice se succed într-un ritm drăcesc, năucitor, scriitorul recurge la simboluri a căror cheie ne-o oferă el însuși. Ciulinilor, excrescențe vegetale, inutile și otrăvitoare ce acoperă spinarea Bărăganului, le corespunde în viața socială a Romîniei moșierimea. *„Țara întreagă* — spune cu amărăciune unul dintre eroii cărții — *de la Dorohoi la Virciorova, nu-i decît un Bărăgan pe care se plimbă cu biciul în mînă ciulini, în alt fel otrăvitori. E vorba de acei ciulini care trebuie stîrpiți, dacă nu vrei să vezi printre alte nenorocîri, fugindu-ți copiii de acasă și luînd-o razna prin lume!"*

Munca inumană în balta Brăilei a părinților micului Matache, imposibilitatea oamenilor de a înnoda două capete, în ciuda tentativelor disperate de a sparge cercul mizeriei care-i sugrumă, popasul jalnic al pribegiților la conacul duducăi, unde mămăliga era cît nuca, cele cîteva instantanee care dezvăluie extrem de sugestiv samavolnicia boierului și a autorității de stat, toate acestea subliniază inevitabilitatea răscoalelor ce s-au aprins în 1907. Desfășurarea răzmeriței în comuna Trei Sate, are într-adevăr un caracter episodic și nu ajunge nici pe departe amploarea epică pe care o ia evocarea răscoalelor țărănești în *Răscoala* lui Rebreanu. Dar dacă observăm un minus în ceea ce privește amploarea imaginii, aceasta nu poate constitui un repros: lărgimea e compensată prin profunzime. Dezvăluirea cauzelor răscoalelor, consemnarea participării muncitorimii, respingerea tezei oficiale a instigării și condamnarea încercării de a așeza vina în spinarea arendașilor și în special a celor evrei, dovedesc înțelegerea adîncă a cutremurului care a zguduit societatea românească la 1907. *Ciulinii Bărăganului* și *Haiducii*, aceasta din urmă compusă din alăturarea unor istorisiri, ca în *Hanul Ancuței*, reprezintă cotele cele mai înalte la care a ajuns proza lui Panait Istrati în ceea ce privește reflectarea realității sociale.

Suferința umană e surprinsă și în *Biroul de plasare* sau în *Casa Thüringer*. In cea dintîi, realismul conferă valabilitate imaginilor ce demască falsul socialism profesat de inși de felul plăpămarului Cristin (social-democratul trădător al cauzei muncitorești, Cristescu). In cea de-a doua, pagini izbutite evocă mișcarea hamalilor din Brăila, dar problemele sociale sînt tratate dintr-un unghi de vedere păgubitor realismului. Scriitorul învăluie în aceeași compasiune pe patroni; exploatați și exploatatori laolaltă cad victime ale aceluiași cataclism social. Atitudinea lui Panait Istrati este aici net împăciuitoristă: el respinge teza luptei de clasă și o înlocuiește total cu umanitarismul burghez.

*

Eroii lui Panait Istrati sînt oameni străsnici care nu se joacă cu sentimentele lor. In această privință, oricîte alte deosebiri s-ar putea desigur stabili ei ne amintesc pe atîția dintre eroii sadovenieni. Dar dacă trăsătura de pană a maestrului care a creat pe Ancuța și pe Cozma Răcoare (tot Cozma !), pe Vasile cel Mare și pe eroina unei întîmplări de demult învăluie frîntura de viață evocată într-o lumină pură, penelul lui Istrati alege culori sumbre. Dar nu numai atît. Interesul pentru aspectele dure ale vieții, pentru patimi și întîmplări zguduitoare depășește uneori, nu convențiile unei literaturi pomădate, care i-a trezit pe bună dreptate repulsia, ci însăși ținta pe care o propunea artei adevărate — aceea de a lupta pentru zdrobirea răului.

In ciuda concesiilor pe care le-a făcut uneori naturalismului, Panait Istrati a asigurat însă trăinicia operei sale prin multe calități dintre cele mai remarcabile. In primul rînd este această capacitate uimitoare de a crea personaje atît de vii, încît după cîteva pagini le cunoaștem mai profund decît dacă ne-am fi aflat în realitate în preajma lor. Codin, acest uriaș cu figură de urangutan, care năzuiește să facă bine, dar devine un ticălos fiindcă cei din jurul său, prietenii chiar, îl împiedică și-l trădează, Dragomir, victimă și el a unui mediu corupt și hain, Moș Dumitru, țăran nevoiaș, izbit sîngeros în existența lui modestă, Moș Anghel, figură impunătoare, zdrobit de același mediu neînțelegător și atîtea alte chipuri de prim plan sau secundare sînt de neuitat. Cine ar putea uita pe cele două Chire, care practică viciul ca pe o desperată încercare de a se răzbuna împotriva umilinței și brutalității, sau pe Neranțula, fata sprințară cu resorturi sufletești atît de complexe încît ni se pare unică în literatură?

Semnul sub care Istrati a creat asemenea personaje a fost acela al iubirii. Sara, fiica zugravului evreu Musa, devine în Orientul cosmopolit o prostituată și decade jalnic *(Mediterranée)*. Scriitorul o privește cu simpatie și în anii tinereții ei cuceritoare, dar n-o condamnă nici cînd o revede, după căderi penibile, uzată, sfîrșită, la tejgheaua unui bar, nu așa cum și-l dorise vînzîndu-se, dar un bar, totuși. Pe Sara și pe Dragomir cel pervertit, pe Codin, pe Macovei și pe celelalte epave din *Biroul de plasare*, Panait Istrati nu-i denunță, deși nu le ascunde păcatele. Denunță însă societatea care i-a ticălosit. Condamnă pe moșierii care răpesc țăranilor dreptul de a-și cîștiga pîinea tăind stufiș Deltei, pe patronii de hoteluri care storc ultima picătură de vlagă sluginilor. Simpatia care aburește în paginile despre victimele acestora, servită de amintitul dar de a-i întruchipa cu mijloace literare, ca și de concizia narațiunii și dramatismul episoadelor alese pentru a trasa ireproșabil o biografie, dă povestirilor lui Istrati caracterul unor zguduitoare documente de viață.

Zguduitoare e însăși biografia scriitorului. Nu numai pentru că, adusă la cunoștința noastră prin mijlocirea literaturii sale, ne informează despre o viață chinuită, ci și pentru că, urmînd meandre încîlcite, s-a sfîrșit într-un chip dureros. Anii din urmă ai scriitorului au fost ani de agonie fizică din pricina țiției care-l măcina, dar și morală, mai cumplită încă. Dînd cu piciorul singurului suport pe care s-ar fi putut sprijini — socialismul — nu putea decît să cadă definitiv ca om și să înceteze de a mai ființa ca artist capabil să creeze. Ceea ce a scris și a declarat în acești ani sînt documente ale unei prăbușiri tragice.

Panait Istrati a fost un mare scriitor doar atîta timp cît, militînd pentru țeluri luminoase, s-a afirmat ca un artist pasionat, apărător al omenirii în suferință.

Ion Roman

*) Vezi „Gazeta literară" nr. 8 (154), joi 21 februarie 1957, p. 2.

Mai multă principialitate și competență în critica muzicală

In „Contemporanul" din 15.III.a.c. apar deodată două articole alăturate, unul nesemnat, redacțional, și intitulat „Discuțiile noastre", iar celălalt semnat Mihai Rădulescu și intitulat „In legătură cu critica muzicală". In ambele articole, astfel coroborate, eu sînt ținta principală de atac. Este semnificativ faptul că atît într-unul cît și în celălalt există unele puncte comune de metodă. Astfel se face abstracție de miezul problemelor care au format obiectul inițial al acestor discuțiuni și se trece sub tăcere cu prea multă ușurință faptul că atît cronicarul Mihai Rădulescu cît și G. Bălan au făcut unele afirmațiuni false în legătură cu datele obiective ale lucrărilor mele. („Trio în si minor" și „Simfonia a II-a"). In loc de un răspuns precis și la un nivel demn de natura problemelor ridicate de subsemnatul, aflăm în legătură cu critica noastră muzicală în ceea ce privește unele pozițiuni estetice cît și cu unele procedee neadmisibile practicate de cei doi cronicari, — dimpotrivă, am constatat în ambele articole aceeași tendință de a persevera în greșelile semnalate.

Intr-adevăr, cronicarul Mihai Rădulescu, răspunzînd la scrisoarea mea, apărută în „Contemporanul" din 15.II. a.c., după o lungă serie de tribulațiuni neesențiale, scrie: „Am lăsat la o parte, deocamdată, singurul răspuns „ad rem" al tov. N. Buicliu care susține în esență: a) că muzica sa, fiind bazată pe teme populare românești nu poate evoca alte stări, de pildă ale lui Brahms; b) că ea nu amintește de nici un alt autor, fie clasic fie modern." (subl. noastră). Este de remarcat că și de data aceasta corbește de teme populare fără a ține seama de faptul că printre obiecțiunile principale ce am ridicat în scrisoarea mea din 15.II., a fost în primul rînd chestiunea tematicii ce am întrebuințat în lucrarea mea „Trio în si minor", arătînd că temele sînt propriu, construite în mod special într-un caracter quasi-popular românesc, stilizat, și că prin urmare nu sînt teme populare împrumutate din folclor, ceea ce schimbă cu totul datele problemei noastre. Nu pot de asemenea să nu remarc și faptul că acest cronicar vorbește de mai multe săptămîni de lui Brahms. Dar trecînd peste toate acestea, v-aș ațenția poate să aflați în fine explicațiunile „ad rem". Iată ceea ce urmează: „Sînt aci probleme care pentru un necunoscător implică explicații lungi; iar pentru cei ce sînt familiarizați cu ele, se dispensează de orice comentarii". Așadar aflăm totl Chestiunea „ad rem" este astfel expediată printr-o singură frază. După două coloane de lamentabile și inutile divagații, în care mi se atribuiau afirmațiuni pe care nu le-am făcut — explicațiunile esențiale i se par prea lungi. Procedeul acesta de a eluda problema și de a-și camufla astfel lipsa de cunoaștere, se pare că îi este foarte familiar acestui cronicar muzical ca și confratelui său G. Bălan. In articolul „Discuțiile noastre" mi se cer dovezi. Iată încă două mostre luate la întîmplare din textele acestor doi cronicari muzicali. In articolul său „Concertele săptămînii" apărut în „Contemporanul" din 8.III a.c. Mihai Rădulescu, în dorința de a găsi neapărat un cusur valorosului nostru pianist Mindru Katz, scrie: „Recunoaștem din cînd în cînd, în această formă, unele din interpretările sale (Bach, Beethoven, Chopin) pot da loc la discuții. Ele par să forțeze intructiva spiritul muzicii respective printr-un proces contrar deformărilor arbitrare și subiectivismului romantic și anume prin supunerea la o rigoare extremă, deși dublată de o potențare subtilă, a forței expresive". Căutînd să descoperim cu toată bunăvoința cam ce a vrut să spună trebuie să presupunem că fraza aceasta, întortochiată și confuză, s-ar putea traduce cam astfel: pianistul Mindru Katz forțează intructiva spiritul muzicii lui Bach, Beethoven, Chopin, supunînd-o la o rigoare extremă. Totuși această rigoare intructiva extremă nu mai este extremă deoarece este potențată în mod subtil de o anume forță expresivă. Cît privește deformările arbitrare și subiectivismul romantic, trebuie să presupunem că toate acestea formează, după Mihai Rădulescu probabil o caracteristică a muzicii lui Bach, Beethoven sau Chopin (toți de-a valma) de vreme ce pianistul Mindru Katz procedînd printr-un proces contrar acestor deformări forțează astfel spiritul muzicii respective!!

Cite contradicții și confuzii într-o singură frază astfel alambicată!

Iată acum cealaltă mostră. In articolul său intitulat „Muzica și actualitatea" apărut în „Contemporanul" din 15.II. a.c., G. Bălan, referindu-se la Debussy, scrie: „pasionat după pictura muzicală, detestă aprofundarea filozofică. Simfonia i se părea un gen perimat. Cum se explică faptul că Debussy rămîne totuși incontestabil un mare artist?" In treacăt fie zis, pînă mai ieri, în articolele lui G. Bălan, Debussy era un artist destul de contestabil. Dar să ascultăm explicația: „prin aceea că în general receptivitatea redusă la chemarea contemporaneității (s.n.) nu este însoțită de o degradare a formei, dar ea îngustează considerabil conținutul uman al muzicii". Această împerechere de cuvinte care stă de fapt în centrul „explicației" sale și care ar trebui să limpezească chestiunea propusă, ea însăși trebuie limpezită. Se observă aci același procedeu folosit și de confratele său M. Rădulescu. O frază întortocheată și gata! In tot restul, și în context, ideile sînt spuse aparent mai clar dar din păcate lipsite de logică, menite mai mult să trezească nedumeriri în loc de a aduce vreo lumină.

Cît privește despre articolul „Discuțiile noastre" red. rev. „Contemporanul" consideră necesar să intervină afirmînd în mod eronat că nu aduc „deloc acele dovezi care ar justifica gravitatea concluziei". Cred că „gravitatea concluziei" decurge tocmai din dovezile pe care le-am adus. Căci în articolul meu intitulat „Pentru o justă critică muzicală" apărut în „Gazeta literară" din 7. III., nu fac afirmațiuni gratuite ci mă sprijin pe fapte și date pozitive. Cronicarul G. Bălan face o afirmațiune falsă cu privire la stilul Simfoniei mele a II-a, iar eu dovedesc acest lucru. Dacă redacția rev. „Contemporanul" socotește necesar să mai aduc și alte dovezi decît propria mea lucrare, mă declar gata s-o fac dar cu condiția de a-mi pune la dispoziție coloanele sale atît cît va fi nevoie pentru a elucida complet această chestiune. Pînă atunci trebuie să spun că rev. „Contemporanul" m-a pus în situație de inferioritate față de cronicarii săi muzicali, refuzîndu-mi publicarea materialului ce am prezentat. Pe de altă parte nivelul scăzut și neprincipial al „discuțiunilor" către care sînt trași de către parteneri, nu este de natură să mă mai ispitească. Și nu știu dacă lucrările mele în curs îmi vor acorda răgazul necesar pentru a mă mai putea ocupa de o astfel de discuțiune.

N. Buicliu

AJUTOR...

Doamna consul oftă. — „Asta-i curată copilărie", zise ea şi, supărată, îşi trecu mîinile peste mult prea bine proporţionatul picior, pe care combinezonul de mătase foşnea nervos. — „O copilărie, toată cursa asta de colo pînă colo, cu arma în mînă. Oare ce s-ar întîmpla acum cu aceşti oameni dacă nu s-ar afla suflete generoase să le vină în ajutor? Mai bine ar fi încrat şi-ar fi purtat mai mult de grijă nevestii şi copiilor... Doamne, şi cînd te gîndeşti: opt copii!" Doamna consul îşi încreţi discret chipul — strîmbîndu-se — şi stîrni pe buzele tuturor cucoanelor surîsuri înţelegătoare. „Asta e părerea mea!" Doamna consul îşi plimbă privirea cercetătoare de pe un chip pe altul şi văzu pretutindeni neîndoielnicul aseutiment al tuturor oamenilor cultivaţi, care şi-au studiat cu zel mediul şi care au ajuns la un rezultat categoric. Privirea ei stărui totuşi o clipă asupra soţiei tăbăcarului. Parcă aici asentimentul nu era îndeajuns de vizibil. De altfel trecuse foarte puţină vreme de cînd Sigga Joa — nevasta tăbăcarului — devenise „stimată doamnă". — „S-a dus numai să împuşte cîte ceva pentru sărbătorile Crăciunului" — adăuga ea, cu un zîmbet jenat, de parcă şi-ar fi cerut scuze. „Pentru Crăciun — dar, dumnezeule, nu era mai bine să se ducă să muncească şi să aibă în felul ăsta cele trebuincioase pentru sărbători?" — „De altfel eu găsesc că se puteau îndestula şi fără găinuşe de zăpadă",[1]) lămuri doamna consul cu o mimică ironică. De fapt, soţia tăbăcarului ar fi vrut mai curînd să tacă, dar de cînd devenise „stimată doamnă" cuvîntul „discuţie" se răţăcise în vocabularul ei şi, cum nu-l înţelegea decît pe jumătate, îi acorda un loc de cinste. Doamna consul o privi provocator. — „De altfel, nu e un anotimp prea potrivit pentru a găsi de lucru". Surîsul deveni şi mai jenat. — „Cine vrea să lucreze găseşte oricînd; soţul meu l-ar fi dat fără îndoială ceva, numai să fi vrut Jon, să nu fi fost atît de leneş. Şi n-ar fi fost rău să se mai fi gîndit şi la datoriile lui — sau, poate credeţi că avea de gînd să le plătească cu găinuşe de zăpadă? Da de unde! Vroia să le mănînce. Oamenii ăştia vor să ducă viaţă de conţi, deşi nu prea catadicsesc să muncească". Doamna consul dădu energic din cap, ca şi cînd ar fi vrut să încheie discuţia. Doamnele îşi manifestară în acelaşi chip asentimentul. Soţia tăbăcarului fusese învinsă într-o „discuţie" şi se simţi dintr-o dată coborîtă cu o treaptă în distincţia ei. Personajul principal — dar pasiv — care forma obiectul conversaţiei micului cerc de doamne — era Jon de la magazie. Un biet om „sărac lipit", care cu o zi înainte căzuse la vînătoarea de găinuşe de zăpadă şi-şi descărcase arma în picior. Acum zăcea greu rănit acasă, în cea mai mare sărăcie şi deznădejde, lîngă o femeie zdrobită de muncă şi de cei opt copii... Şi pînă la Crăciun mai era doar o zi. Avea într-adevăr nevoie de ajutorul lui dumnezeu şi al oamenilor generoşi — aşa cum spusese doamna consul.

Doamna consul oftă. Tocmai se întorsese acasă de la cafeluţa luată în tovărăşia doamnelor şi-şi întîlnise bărbatul în salon. Se aşeză comod într-un fotoliu şi-şi privi bărbatul care îşi pilea unghiile cam plictisit.

— Ascultă-mă puţin — sînt de părere că trebuie să-i ajutăm cumva pe bieţii oameni de la magazie. Cred că trebuie să fie ceva groaznic acolo, tocmai acum de sărbătorile Crăciunului, şi să nu uităm că biata Stina a fost cîndva jupineasă la mine — şi încă o vrednică jupineasă — aşa că sînt de părere că i se datorează asta. De altfel, o s-o ajute şi comitetul femeilor — numai că suma de-abia dacă o să acopere cheltuielile boalei — iar eu aş vrea, personal, să-i dau ceva. — „Cît îţi trebuie?" — Consulul îşi încetă activitatea şi apucă portofelul. — „Ah! dar ce-ţi închipui? Nu cumva crezi că banii le-ar putea fi de folos oamenilor acestora? Voi bărbaţii nu înţelegeţi nimic. O să-şi cumpere cu ei numai lucruri nefolositoare, cine ştie, poate chiar vor face vreo nechibzuinţă. Nu, am să iau cîte ceva din cămară şi de prin lăzi..." Mulţumit, consulul căscă.

„Stau numai pe gînduri dacă să mă duc eu însumi sau s-o trimit pe Helga?" — Doamna consul, îngîndurată, se juca cu lanţul gros de la git. Greu de ales. Mai simplu ar fi s-o trimită pe Helga, jupineasa, cu pachetul; dar dacă s-ar duce chiar ea, asta ar arăta mai multă dorinţă de sacrificiu şi mai multă grijă de cei nevoiaşi. Ce-o să facă doctoriţa? Ea fusese aceea care, la mica reuniune, povestise noutatea. Astfel se ajunsese la hotărîrea ca ajutorul să fie suportat de comitetul femeilor. Şi doctoriţa vroia să dea ceva. Te pomeneşti că merge chiar ea! Dacă doamna consul ar putea şti... căci ambiţia îi dădea ghes s-o ia înaintea doamnei doctor, chiar şi atunci cînd era vorba de săvîrşirea binelui.

— Du-te chiar tu şi ia-o şi pe Helga cu tine să ducă pachetul, zise consulul, surîzînd de încurcătura soţiei sale. — „Nu la asta mă gîndesc", — spuse îndată doamna consul. Totuşi, era un sfat bun. Nu fiindcă ar fi avut nevoie de Helga să-i ducă pachetul, dar fiindcă ştia precis că soţia doctorului nu va proceda la fel. Trebuie totuşi să fii ceva mai original. Nu e de ajuns să ai intenţia de a face un bine, dacă forma exterioară e neîndemânatică. Trebuie să existe şi aici o armonie — o armonie cultivată.

★

Cînd doamna consul, alături de jupineasa Helga, apăru în magazie ca să ajute şi să încurajeze — acolo domnea suferinţa, mîhnirea, durerea şi nerăbdarea. Intrară tocmai spre sfîrşitul unei predici ţinută celui de al doilea copil, care făcuse prea multă gălăgie. Şi poate că discursul s-ar fi terminat cu o palmă dacă tocmai atunci n-ar fi intrat doamna consul. Magazia nu era împărţită — toate erau una într-alta: bucătărie — odaie — dormitor. Un miros greu, urît, o întîmpină pe doamna consul, dominînd adierea parfumului preţios a îmbrăcăminţii sale. Doamna consul oftă. O uşoară roşeaţă acoperi obrajii Stinei şi chipul ei înfăţişă toată mirarea şi ruşinea pe care aceste trăsături trudite şi chinuite erau capabile să le exprime. Îndepărtă cîteva zdrenţe de pe un scaun, pentru ca doamna consul să se poată aşeza; goni copiii mai mari afară, pe cei mai mici lîngă patul tatălui lor, îşi ridică părul de pe frunte şi se pregăti să aştepte discursul doamnei consul. — „Deschide, Stina, geamul mai repede", spuse aceasta, „aerul acesta mă-năbuşe". Stina privi înciudată spre fereastră şi se îndreptă apoi spre uşă, pe care o deschise pe jumătate. Aerul greu ieşea anevoie prin deschizătura uşii. „Dar asta-i peste putinţă de suportat. Într-o asemenea gaură să nu poţi deschide nici măcar geamul! Şi murdăria asta! Aşa nu mai merge. Măcar atît să fi învăţat de la mine, să ţii totul curat. Asta se poate oricînd — chiar şi cînd eşti sărac. Cînd Jon are să se şcoale, trebuie să repari numaidecît fereastra, iar tu să fii curată, cum v-am învăţat eu, pe tine şi pe toate fetele care au fost la mine. Nu îngădui murdăria!" La acest punct al discursului, auditoarea trebui să se îndrepte spre patul bolnavului şi să despartă copiii care se luaseră la bătaie. Cînd se întoarse, începu să se scuze: era singură cu copiii şi avea prea multe de făcut. Chipul ei purta iarăşi pecetea descurajării. În sfîrşit, doamna consul ordonă jupinesei să deschidă pachetul. Cutii cu cîrnaţi — carne — marmeladă şi tot felul de bunătăţi împodobiră masa din bucătărie şi treziră lăcomia micilor locuitori ai magaziei. Nici privirea dojenitoare a doamnei consul, nici ghionturile mamei nu-i mai puteau stăpîni. Răsturnară masa, puseră mîna pe toate, se împinseră, risera şi deveniră tot atît de greu de suportat ca şi mirosul apăsător din cameră. Doamna consul se ridică. Pierduse cu totul şirul discursului, iar cuvintele Domnului, pe care le pregătise pentru momentul prielnic, luară drumul mirosului greu, pe uşa deschisă. I se păru că darurile ei nu sînt îndeajuns de preţuite şi că nici nu sînt primite cu mulţumirile cuvenite. Se mulţumi să vorbească puţin despre „adevărata copilărie" care adusese toată nenorocirea, şi să-i amintească Stinei că ar fi bine să se gîndească la ceea ce ne-a fost scris: „În sudoarea frunţii îţi vei mînca pîinea!" „Întotdeauna ai mai mult noroc dacă munceşti cinstit ca să te hrăneşti şi să fii îndestulat, decît dacă o apuci pe alte căi. Dumnezeu ajută numai celui care se ajută pe sine". Îi mai aminti încă o dată Stinei de curăţenie, îşi luă rămas bun şi o şterse. Jon n-avusese prilejul să se bucure de vizită, de discurs şi de darurile primite, deoarece era bolnav şi pe jumătate inconştient. Cînd doamna consul trecu prin faţa bisericii, doamna doctor îi ieşi înainte. Era singură...

În ziua următoare, ziua ajunului, Stina primi la magazie şi alte vizite. Pe bătrîna Groa din Melur. De data asta darurile aduse erau o căldare şi o otreapă. — „Cum îi merge lui Jon?" — întrebă Groa şi se aşeză comod pe scaunul unde cu o zi mai înainte tronase doamna consul.—„Din ce în ce mai rău" — răspunse Stina şi aţiţă focul. — „Am să-ţi spăl podelele — zise Groa, şi-şi sumecă mînecile. Ai apă caldă? Gunna, du-te şi adu-mi nisip de pe malul apei. Mai repede" — o mînă ea, în timp ce Gunna încerca să-i treacă fratelui ei această însărcinare. „Eşti destul de mare şi de înţeleaptă ca măcar să încerci să-i ajuţi mamei tale, care se necăjeşte atîta cu voi".

— Ieri ai avut nişte vizite simandicoase, ce să-ţi spun — se întoarse iar Groa către Stina, aşteptînd nisipul. Am auzit că doamnele au fost foarte drăguţe, au adus şi daruri; nu-ţi mai lipseşte nimic de sărbători? Ia te uită, chiar şi luminări şi cărţi de joc! . Şi privi spre lucrurile care erau încă pe masă. — „Astea-s de la doctoriţă. Le-a dăruit copiilor".

— Desigur, mi-am închipuit. Nu cumva soţul ei ţi-a spus că n-are să ia nimic pentru îngrijirea bolnavului? — „Nu — ea va fi plătită de comitetul de femei. De fapt, chiar atît de bucuroasă nu-s de toate darurile astea, dar cînd eşti sărac şi cînd trăieşti într-o afurisită de gaură ca asta, trebuie să înghiţi orice şi să mai şi mulţumeşti pe deasupra". Bătrîna Groa nu răspunse. Era ocupată. Îngenunchiase şi freca podeaua cu mîini puternice. Din mişcările acestei femei bătrîne şi voinice se vedea că are obiceiul să îndepărteze murdăria cu mîna, nu cu vorba.

— Cum s-a întîmplat de-a căzut Jon? — întrebă Groa, zvîrlind o mînă de nisip pe podea.

— A plecat fără colţi pentru gheaţă...

— Dar parcă ştiam că avea.

— Avea, dar îi împrumutase fiului consulului. Voise şi acela să meargă la vînătoarea de găinuşe de zăpadă şi-i trebuiau neapărat colţi. Bătrîna Groa freca cu furie podeaua.

— „Şi n-a împuşcat Jon nici o găinuşă?" — „Ba da, cincisprezece bucăţi. Le-am schimbat pe cafea şi zahăr la cămara consulului, după cum m-a sfătuit nevastă-sa. Aş vrea ca Jon să nu mai tragă cu puşca. Am avea poate mai mult noroc dacă ar lucra".

— Ei aş... Iarna, cînd nu găseşti de lucru, trebuie să fii bucuros de orice prilej care-ţi îngăduie să-ţi îngrijeşti familia. Stina nu mai ştia pentru care punct de vedere să se hotărască. De fapt, găsea că Groa are dreptate, dar asta semăna cu un fel de atac la adresa doamnei consul şi părea ca o scuză adusă faptului că Jon vina norocul, în loc să lucreze cu răbdare. Se temea ca nu cumva dumnezeu să fie de partea doamnei consul. I se părea că magazia asta era atît de departe de calea Domnului, încît toţi cei care ar fi vrut să intre, trebuiau să facă un ocol mare.

Cînd terminară de frecat podelele, femeile băură cafea şi Groa plecă spre casă. Dar se întoarse curînd aducînd o sticlă de lapte şi o pulpă de berbec afumat. Se certase îndelung cu bărbatul ei, bătrînul Laki, care era zgîrcit, pînă ce putuse să ia carnea. Cînd păşi pe uşă, în ochii bătrînei strălucea mulţumirea. O ajută pe Stina să pregătească cina şi să spele copiii. Pe urmă sili femeia, care abia se mai putea ţine pe picioare, să se odihnească, aprinse luminarea şi mai lăsă copiii să se joace puţin înainte de a-i culca. Cînd isprăvi cu toate, ceasul arăta 12.

— Acum ar fi timpul să mă gîndesc şi la Laki, — murmură ea şi se înfăşură în broboadă. Jon gemea tare şi se zvîrcolea. Îl apucaseră din nou durerile şi febra creştea. Se ridică şi începu să alunece.

— Asta nu merge — îşi zise bătrîna încet. Stina nu mai are pic de odihnă lîngă Jon, pe cînd Laki să se descurce şi singur. De altfel, o fi şi adormit bătrînul.

Îşi lepădă din nou broboada şi începu să se pregătească pentru noaptea de veghe. Se aşeză la căpătîiul patului lui Jon, se instală comod ca nu cumva să cadă dacă s-ar fi întîmplat să aţipească şi ea puţin.

...Din casa consulului se auzeau în liniştita şi sfînta noapte cîntece de Crăciunului.

Traducere de
Mara Nicolau

Povestire de Halldor Steffanson,
scriitor islandez

Două antologii

O echipă de poeţi romîni, tineri şi vîrstnici, şi o echipă de poeţi bulgari, tineri şi vîrstnici, au făcut o ispravă de toată lauda. Ei au tălmăcit, în limba lor, cîteva dintre cele mai bune şi mai reprezentative poezii din beletristica popoarelor respective.

Astăzi bibliotecile noastre oferă posibilitatea de a cunoaşte în ansamblul ei poezia bulgară, valenţele şi valorile ei artistice. Ce se ştia pînă acum la noi despre poezia bulgară? Hristo Botev, Ivan Vazov, Geo Milev, Nicola Vaptarov şi foarte puţin despre Smirnenschi. Dar rămîneau necunoscuţi mulţi poeţi, de reală valoare, de un profund lirism. Numeroşi poeţi actuali au plămădit noua poezie bulgară, continuînd tradiţiile ei revoluţionare! Pencio Slaveicov, P. Iavonov, Dimcio Debeleanov, Ludmil Stolanov, Nicolai Hrelcov, Elisaveta Bagriana dintre clasici. Iar Lamar, Nicola Lancov, Ivan Burin, Mladen Isaev, Blaga Dimitrova, — dintre contemporani — sînt nume de care mulţi dintre cititorii noştri au auzit foarte puţin sau deloc. Acelaşi lucru se poate spune şi pentru cititorii bulgari, care vor găsi în antologia poeţilor romîni nume noi pentru ei.

Mulţi dintre poeţii bulgari dinainte de război, care au suferit influenţa poeziei decadente apusene, au fost reconsideraţi critic. Au fost de asemenea combătute şi opiniile dogmatice, despre unii poeţi autentici, printre care Mihailovski, Pencio Slaveicov, Dimcio Debeleanov, Iavonov şi alţii. Aşa cum arată într-un articol publicat recent în **Rabotnicesco Delo**, poetul Anghel Todorov, s-a vorbit prea puţin despre tradiţiile înaintate ale poeziei bulgare din prima jumătate a secolului trecut, care reprezintă legătura adîncă, adevărată cu viaţa poporului, cu năzuinţele, luptele şi idealurile lui. Lupta pentru eliberarea naţională este tema majoră care străbate ca un fir încandescent întreaga poezie bulgară în diferitele etape istorice. Această temă este prezentă în poezia care condamnă robia capitalistă, fascismul şi războiul, ca în poeziile recente ale lui Mladen Isaev, Nicolai Stoicov, Lamar, Ivan Burin, Nicola Lancov şi Blaga Dimitrova.

În prefaţa la antologia poeziei romîne, care a apărut în Bulgaria, Demostene Botez arată că: „**Poezia romînă de astăzi cuprinde într-un tot dragostea de patrie, transformările revoluţionare, lupta pentru pace şi lupta împotriva acelora care pun la cale un nou război mondial şi vor să dărîme ceea ce construim cu atîta abnegaţie**".

Iată deci ţelurile comune care apropie şi înfrăţesc poezia celor două popoare. Despre aceasta scria în prefaţa la antologia poeziei bulgare Cicerone Theodorescu: „**Această poezie slujeşte cu artă munca socialistă, omul nou şi idealurile bătăliei pentru pace, folosind în mod propriu uriaşa experienţă a literaturii sovietice şi hrănindu-se cu seva inepuizabilă a realităţilor Bulgariei noi**".

Dar cel mai concludent în această privinţă glăsuiesc textele din cele două culegeri, în care, poeţii romîni: Demostene Botez, Cicerone Theodorescu, Al. Philippide, Maria Banuş, Veronica Porumbacu, Nina Cassian, Marcel Breslaşu, Radu Boureanu, Mihu Dragomir, Victor Tulbure şi alţii, au tradus versurile colegilor lor de peste Dunăre, şi poeţii bulgari: Elisaveta Bagriana, Anghel Todorov, M. Isaev, N. Lancov, Ivan Burian, Climent Ţacev pe cele ale tovarăşilor romîni de breaslă.

Neîndoios, despre cele două antologii se pot face unele aprecieri critice, pot fi arătate unele scăpări, deficienţe, dar asta într-o cercetare mai largă, intenţia noastră fiind acum numai dorinţa de a semnala aici apariţia, în răstimpul a numai cîtorva luni, a celor două culegeri, eveniment însemnat în opera de cunoaştere reciprocă a poeziei celor două popoare vecine şi prietene.

Gh. Dinu

Agendă internaţională

Profesorul american de Istoria artei dr. Martin S. Soria, a descoperit un tablou de El Greco în depozitul de picturi al muzeului pentru artă veche din Lisabona. După părerea profesorului, tabloul a fost pictat în 1562.

„Lettres francaises" din 7/13 februarie publică un lung articol de Ionel Jianu, intitulat „Brîncuşi la Bucureşti". Articolul este însoţit de ilustraţii reprezentînd sculpturi ale marelui artist.

La 15 martie a apărut la Budapesta primul număr al noii reviste culturale maghiare „Elet és Irodalom" (Viaţa şi literatura). Bölöni György, redactorul-şef al noii reviste, a declarat că „scopul principal al revistei este de a concentra în jurul ei pe cei mai buni scriitori maghiari, pe toţi acei care sînt prietenii democraţiei populare. Fără a renunţa la o conducere comunistă a revistei — spune el mai departe — ne vom bucura de colaborarea tuturor acelor scriitori pentru care scrisul constituie o datorie şi care vor să facă faţă acestei datorii".

„Elet és Irodalom" va apare bilunar, în format mare, într-un tiraj de 50.000 exemplare.

Nu numai viaţa economică şi socială, ci şi viaţa culturală s-a normalizat în Ungaria. Editurile şi-au întocmit sau îşi întocmesc planurile de apariţii. Astfel, editura „Biblioteca", specializată pînă acuma în publicarea lucrărilor ştiinţifice, va publica în viitor şi lucrări aparţinînd altor genuri.

Vor apărea lucrarea „Lumea animalelor" de Brehm în patru volume, şi ediţia maghiară a lexiconului de ştiinţe naturale germane „Schlag nach (Deschide cartea). Editura „Biblioteca" plănuieşte publicarea operelor complete ale lui Sigmund Freud.

Scriitorul Benedek Marcell în colaborare cu istorici literari de seamă va îngriji publicarea unui lexicon literar. Lexiconul va avea aproximativ 1400 pagini. Se anunţă şi apariţia unui lexicon teatral sub îngrijirea lui Keresztury Dezső.

Demnă de amintit este şi iniţiativa publicării unei culegeri intitulate „Hasznos mulatságok", cuprinzînd curiozităţi din domeniul istoriei şi istoriei literare.

Tanóred Ibsen, nepotul marelui dramaturg norvegian Henrik Ibsen, pregăteşte un film după piesa „Strigoii".

Premiul literar „Heinrich Heine" va fi distribuit pentru prima dată în R.D.G. în cursul lunii decembrie. În statutele fondului de premiu se stipulează că premiul va fi distribuit pentru opere lirice şi de publicistică literară „care, păzind moştenirea lui Heinrich Heine, vor aduce o contribuţie demnă la dezvoltarea literaturii socialiste germane".

„Premiul Lessing" (R.D.G.) pe anul 1957 a fost decernat lui Max Schröder, critic literar şi lector-şef al marii edituri „Aufbau" din Berlin.

T. M.

PAUL HOGARTH — *„Miner african"*

„Elogiul neconformismului" sau al trădării?

Titlul articolului îţi atrage instantaneu atenţia: *„In Praise of Dissent"* („Elogiul neconformismului"). Numele semnatarului îţi măreşte imediat interesul: poetul Archibald MacLeish. E adevărat că te surprinde puţin locul apariţiei: *„The New-York Times Book Review"*, una dintre cele mai conformiste reviste americane. De la primele rînduri, ţi se dizolvă însă orice suspiciune.

Căci, supunînd unei minuţioase analize situaţia actuală a literaturii americane, MacLeish arată — în mod cît se poate de judicios — marile dificultăţi întîmpinate de orice scriitor neconformist ce nu înţelege să se supună exigenţelor negustorilor care — din nefericire — dirijează destinele Parnasului yankeu. Îl ocolesc editurile. Din ce în ce mai rar îi acordă adăpost revistele. Îl ignorează total radioul şi televiziunea, care nu vor cu nici un preţ să strice buna dispoziţie a clientelei lor. Treptat, treptat, i se închid astfel toate porţile.

Dar MacLeish nu se mărgineşte numai la această abstractă expunere. Trece, fără întîrziere, la exemple. Şi cea mai caracteristică pildă pe care ne-o poate oferi pentru a-şi ilustra afirmaţia este aceea a unuia dintre cei mai „neconformişti" poeţi americani de azi, care — boicotat de toate editurile din Statele Unite — a trebuit, în disperare de cauză, să facă recent, apel pentru tipărirea ultimului său volum de versuri, la oficiile unui librar din Milano. Fapt şi mai revoltător — după cum relatează, cu profundă indignare, MacLeish — de unsprezece ani acest mare „neconformist" este ţinut, cu forţa, între zidurile spitalului de boli nervoase „Saint Elizabeth" din Washington, deşi mintea lui este cît se poate de sănătoasă şi lucidă. Şi toate acestea numai fiindcă, înnăscut „neconformist", bietul de el n-a fost animat încă din fragedă adolescenţă decît de un singur ideal: instaurarea unei „noi ordine în viaţa oamenilor".

Numele victimei acestui îngrozitor complot al bestialilor săi concetăţeni-l dezvăluie MacLeish. El este: Ezra Pound. Un lucru uită însă d-sa să mai menţioneze. Unde şi-a avut acest „neconformist" reşedinţa şi care a fost îndeletnicirea lui înainte de a ajunge în actualu-i domiciliu din Washington. Să fi considerat oare MacLeish acest amănunt drept complet lipsit de importanţă? Sau, dimpotrivă, a recurs în mod deliberat la această strategie, pentru a încerca să repună în circulaţie pe unul dintre cei mai respingători trădători ai patriei sale?

Căci acesta este adevăratul chip al lui Ezra Pound. În tot cursul războiului, „neconformismul" său a fost în solda fascismului, iar tribuna sa a fost radio-Roma, de unde împroşca necontenit cu venin pe toţi marii conducători ai efortului de război antihitlerist şi recurgea la cele mai mîrşave minciuni în deşarta speranţă că va izbuti să demoralizeze pe bravii luptători de pe front. Arestat de trupele americane de ocupaţie în 1945, la Genua, acest nemernic este transportat apoi în Statele Unite, unde organele judiciare stabilesc în sarcina lui nici mai mult, nici mai puţin decît 19 acte de trădare. Pentru a scăpa de pedeapsă, Pound simulează însă, foarte abil, demenţa. Şi în loc să fie condamnat la muncă silnică pe viaţă sau poate chiar la moarte, este internat în ospiciul în care se mai află şi în momentul de faţă şi de unde atît de inimosul MacLeish ar dori să-l vadă numaidecît eliberat. Desigur, pentru a-şi relua cît mai curînd activitatea de apostol al „noii ordine" a lagărelor de concentrare şi a camerelor de gazare.

Cît de puerilă şi de zadarnică a fost tentativa lui MacLeish de a-l reabilita pe trădător, a dovedit-o pe deplin puternicul val de proteste ce s-a abătut asupra lui *„New-York Times"* îndată după apariţia articolului său. Dacă redacţia s-a văzut nevoită să publice o întreagă pagină de scrisori de dezavuare a lui MacLeish, ne putem foarte uşor imagina la ce impresionantă cifră se va fi ridicat, în realitate, numărul cititorilor care nu s-au putut reţine de a nu înfiera această josnică manevră.

A spus adevărata „Voce a Americii":

— Ceea ce MacLeish numeşte „neconformismul" lui Pound n-a fost, de fapt, decît o grosolană trădare a celor mai scumpe valori ale civilizaţiei noastre.

— Dacă Pound este marele poet al ordinei ideale, atunci Hitler a fost un sfînt, iar *„Mein Kampf"* evanghelia raţiunii pure.

— Articolul lui MacLeish ar fi trebuit corect intitulat: *„In Praise of the Devil's Disciple"* („Elogiul discipolului diavolului").

— În faţa fascismului nu sînt posibile decît două atitudini: pro sau contra. MacLeish ne-a demonstrat, cu prisosinţă, că optează pentru prima poziţie.

Usturătoare lecţie. Şi nu numai pentru Archibald MacLeish. Dar şi pentru *„New-York Times"*.

Alf Adania

Note şi comentarii

Rostul staţiei...

Într-o staţie, un bărbat se întîlneşte cu o femeie, descoperă că e femeia pe care o iubise cîndva în taină şi care se măritase cu un funcţionar de la Ocolul Silvic, află că soţul o părăsise şi, în sfîrşit, se întristează la amintirea vechii iubiri. Am reţăcut, pe scurt, schiţa „În staţie" de Ştefan Luca („Flacăra" nr. 6/1957). De ce a scris Ştefan Luca această schiţă? Ce a vrut să ne comunice? Nu ne stîngînereşte banalitatea subiectului (dacă-l putem numi astfel), căci s-au scris şi opere mari cu subiecte banale. Dar ne supără absenţa ideii, a finalităţii. Staţia care constituie cadrul schiţei lui Ştefan Luca, aşa mică şi neînsemnată cum e, a fost construită totuşi cu un scop: acolo opreşte un tren.

A. R.

Instrumentul scenaristului

În „Pagini dunărene" nr. 2 am citit cu emoţie fragmente dintr-un (desigur) strălucit scenariu cinematografic al scriitorului Dinu Lefter Harpalete, scenariu care — aflu cu bucurie dintr-o notiţă modestă — a fost premiat la concursul revistei „Tînărul scriitor". Pentru că nu-i pot aduce elogiile cuvenite, scenariul fiind (din păcate!) tipărit fragmentar, voi cita doar cîteva din pasajele excepţionale care au determinat probabil premierea şi publicarea şi care vor duce fără discuţie la ecranizarea lui cît mai grabnică. Talentul de scenarist al scriitorului Harpalete se manifestă multilateral şi cu aceeaşi forţă pretutindeni. a) *Detaliile de decor:* „...O casă mare, ardelenească, cu porţi înalte de stejar, prinsă în doi stîlpi de zid (...) Exteriorul ne înfăţişează aspectul de cazarmă al casei". *Să nu vă neliniştească faptul că respectiva casă e prinsă în stîlpi şi nici că exteriorul înfăţişează totuşi aspectul şi nu altceva. Sînt probleme adînci pe care nu le poţi înţelege decît atunci cînd eşti autorul unui scenariu premiat.* b) Muzică, salut şi alte probleme: „Frontul nu pare a fi departe — doar la cîţiva kilometri. Aceasta se cunoaşte după „muzica" tunurilor care au început a-i saluta pe fasciştî încă de la apariţia zorilor — ce ajunge pînă aici". *E clar, nu?* c) Indicaţii de regie: „Ei? Întrebarea generalului e pusă cu*

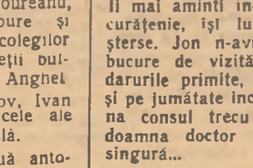

tunet. a) Detaliile de decor: „...O casă mare, ardelenească, cu porţi înalte de stejar, prinsă în doi stîlpi de zid (...) Exteriorul ne înfăţişează aspectul de cazarmă al casei". *Să nu vă neliniştească faptul că respectiva casă e prinsă în stîlpi şi nici că exteriorul înfăţişează totuşi aspectul şi nu altceva. Sînt probleme adînci pe care nu le poţi înţelege decît atunci cînd eşti autorul unui scenariu premiat.* b) Muzică, salut şi alte probleme: „Frontul nu pare a fi departe — doar la cîţiva kilometri. Aceasta se cunoaşte după „muzica" tunurilor care au început a-i saluta pe fasciştî încă de la apariţia zorilor — ce ajunge pînă aici". *E clar, nu?* c) Indicaţii de regie: „Ei? Întrebarea generalului e pusă cu tunet. a) Detaliile de decor: „...O casă mare, ardelenească, cu porţi înalte de stejar, prinsă în doi stîlpi de zid (...) Exteriorul ne înfăţişează aspectul de cazarmă al casei". *Să nu vă neliniştească faptul că respectiva casă e prinsă în stîlpi şi nici că exteriorul înfăţişează totuşi aspectul şi nu altceva. Sînt probleme adînci pe care nu le poţi înţelege decît atunci cînd eşti autorul unui scenariu premiat.* b) Muzică, salut şi alte probleme: „Frontul nu pare a fi departe — doar la cîţiva kilometri. Aceasta se cunoaşte după „muzica" tunurilor care au început a-i saluta pe fasciştî încă de la apariţia zorilor — ce ajunge pînă aici". *E clar, nu?* c) Indicaţii de regie: „Ei? Întrebarea generalului e pusă cu tunet. *Gata, să luăm cîte un ceai...* „ *Maiorul:* „Daţi-i dracului de ceai, tovarăşe general, că nu de asta ne arde". *E dat dracului răspunsul! !),* Subtilitatea nuanţelor: *(un camion)* „vine încet, ocolind gropile sau pur şi simplu hodorogind printre ele". *Dacă vine „printre ele" înseamnă pur şi simplu că le ocoleşte, dar, vedeţi, e o chestiune de nuanţă.* g) Exprimarea aforistică în vorbirea personajelor: „Voi, romînii, sînteţi puţin ciudaţi în felul vostru". *Ba încă mai mult decît puţin, mai ales cînd scriem scenarii, deşi nu intră în „felul nostru".* „Vremea o facem noi. Nu ea pe noi. Aşa că n-ai dreptate. Dacă vrei un ceai sau o votcă, fă-o. *(„fă-o", adică „să vrei!", sau „fă-o" adică „fă votca!" n.n.)* Dar cu măsură. Şi poţi să-ţi faci vreme pentru asta. Omul e cel care hotărăşte ce face cu vremea, nu vremea hotărăşte ce face cu omul. E un lucru simplu de înţeles". *Firesc. Atît de simplu, încît nici nu-i nevoie să-l mai spui, şi încă de două ori.* „Muzicantul care-şi părăseşte instrumentul nu mai e muzicant". *Ce largă aplicabilitate are axioma de mai sus! Cizmarul care-şi părăseşte instrumentul, nu mai e cizmar. Scenaristul care-şi părăseşte instrumentul, nu mai e scenarist. Mă gîndesc cu strîngere de inimă: ce sublim instrument ar trebui să părăsească scriitorul Harpalete ca să nu mai fie scenarist!*

ADMIRATOR

Inovaţii

În ultima vreme stilul preţios şi confuz a făcut progrese în unele publicaţii. Salutăm în acest sens recenzia la romanul lui Emil Zola: „Izbînda familiei Rougon" apărută sub semnătura lui Dan Argin-

taru în „Tribuna" nr. 5. În primul rînd se expune ideea: „O caricatură ce evocă sugestiv imaginea vie a operei lui Zola prezintă un omuleţ încovoiat sub greutatea unui teanc enorm de cărţi". *Apoi, ideea se reia, se scutură bine şi se reexpune în cuvinte cît se poate de simple:* „Într-adevăr, prima impresie ce ţi-o dă universul lui Zola este cea de masivitate". *Clar, nu? Dar, puse faţă în faţă, cele două idei afirmative se neagă reciproc. Dacă o caricatură ce „evocă imaginea vie a operei lui Zola" este reprezentată printr-un „omuleţ" (şi încovoiat pe deasupra), de unde masivitatea? Mai departe. Dacă:* „Fresca sumbră şi dezolantă *(a cui?)* e timbrată la Zola de un optimism social *(!),* de credinţă în progres şi ştiinţă *(!!),* de exaltarea bucuriei de a trăi — a iubirii, a muncii", *atunci, putem deduce următoarele: Zola e un pesimist relativ şi dă o frescă sumbră şi dezolantă a societăţii, avînd un optimism social real, credinţă în progres şi ştiinţă, o exaltare a bucuriei de a trăi etc. etc.*

B. ANTON

Debuturi sui-generis

Iată ce am aflat citind ultimul număr al „Programului de radio", apărut joi, 14 martie 1957. Pe pagina întîi, amatorilor de teatru radiofonic li se anunţă premiera dramei lui Victor Hugo „Marion Delorme". Ştirea e însoţită de unele date biografice şi bibliografice, din care am spicuit următoarea precizare: „Victor Hugo îşi începe activitatea scriitoricească prin anii 1820—1830..." *Iată un scriitor care-şi începe an de an, timp de un de-*

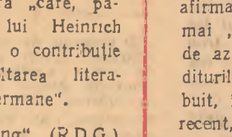

ceniu, activitatea creatoare, mi-am zis, surprins pentru un moment de cîndăţenia cazului. Mi-am reamintit însă repede că de fapt Hugo trimisese, încă din 1817, versuri Academiei Franceze, că în 1819 era laureatul unui concurs literar şi că în acelaşi an chiar apărea, sub conducerea lui şi a lui Vigny, revista „Conservatorul literar" unde în mai puţin de 12 luni Hugo semnase aproape 300 de articole, cronici, note şi medalioane. De prisos să mai spun că „activitatea scriitoricească care începea prin anii 1820—1830" înregistra pentru aceeaşi perioadă apariţia a trei volume de versuri şi a dramei romantice „Cromwell".

Un moralist francez spunea că aproximaţiile se răzbună.

RADU ZAMFIR

Morală amorală

Un autor (Stelian Filip) şi-a propus să satirizeze într-o fabulă („Promovata" — „Îndrumătorul cultural" — 3/957), după cum glăsuieşte motto-ul d-sale, atitudinea „celor care au încredere în femei numai la... zile festive". Ascuţişul fabulei nici pe departe nu-l vizează însă pe incriminabilii dispreţuitori ai femeii. Intenţia de ironie a ricoşat, în fapt, către alte obiective. Autorul uzează de aluzii triviale, asemănătoare celor bolborosite la masa unor cheflii care s-au cam întrecut cu măsura. Femeia nedreptăţită e curca grasă, poftită de curcan la masă.

„Şi procedînd prin vot, / Din cîrdul tot, / El a ales pe loc o curcă grasă / Poftind-o chiar în dreapta lui, la masă. / L-a şi pozat un meşter fotograf / Cum îi servea „tovarăşei" pilaf / Iar ştirile-apărute în ziare / Vorbeau, mă rog, de-o mare sărbătoare".

Morala e la înălţimea moralităţii întregii fabule: „O asvîrlise-n drum curcanul'oţ / Bolborosind că.. n-are curca moţ!".

Fără alte comentarii!

M. BOGDAN

Redactor-şef: Zaharia Stancu. *Colegiul redacţional:* Mihai Beniuc, Marcel Breslaşu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu *(redactor-şef adjunct)*, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăilea nu, V. Mîndra *(redactor-şef adjunct)*, Mihail Petroveanu *(redactor-şef adjunct)*, Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

REDACŢIA: Bucureşti — B-dul Ana Ipătescu 15. Telefon: 1.39.36; 1.50.17. ADMINISTRAŢIA: Şos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46. ABONAMENTE: 3 luni 6.50; 6 luni 13